

**T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ
ÖĞRETMENLİĞİ BÖLÜMÜ
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİMDALI**

**AVRUPA'DA İSLAM İMAJİ
VE MÜSLÜMAN KADININ KONUMU**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

TUBA ER

BURSA - 2009

**T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ
ÖĞRETMENLİĞİ BÖLÜMÜ
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİMDALI**

**AVRUPA'DA İSLAM İMAJİ
VE MÜSLÜMAN KADININ KONUMU**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

TUBA ER

**DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. KEMAL ATAMAN**

BURSA - 2009

TEZ ONAY SAYFASI

T. C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölümü, Din Sosyolojisi Bilim Dalı'nda 700524002 numaralı Tuba ER'in hazırladığı "Avrupa'da İslam İmajı ve Müslüman Kadının Konumu" konulu Yüksek Lisans ile ilgili tez savunma sınavı, .../.../2009 günü -saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının (başarılı/başarısız) olduğuna(oybirliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye

(Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)
Yard. Doç. Dr. Kemal ATAMAN
Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Üye

Doç. Dr. Abdurrahman KURT
Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Üye

Doç. Dr. Vejdi BİLGİN

.../.../2009

ÖZET

Yazar	: Tuba ER
Üniversite	: Uludağ Üniversitesi
Anabilim Dalı	: İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölümü
Bilim Dalı	: Din Sosyolojisi
Tezin Niteliği	: Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	: ix + 107
Mezuniyet Tarihi	: / ... / 2009
Tez Danışmanı	: Yrd. Doç. Dr. Kemal Ataman

AVRUPA'DA İSLAM İMAJI VE MÜSLÜMAN KADININ KONUMU

Müslümanların Endülüs'ü fethetmesi ile başlayan Avrupa ile İslam'ın ortak tarihi, yüzyıllar içerisinde çeşitli veçhelere bürünmüştür. Avrupa'ya yapılan Müslüman göçleri, ülkeler arası yapılan işçi alımı anlaşmaları bu veçhelere önemli oranda yön vermiştir. Yaklaşık olarak on beş milyonu bulan Avrupa'daki Müslüman nüfusu ile artık bir 'Avrupa İslamı'ndan bahsedilmeye başlanmıştır. Bu süreç zarfında ilk olarak bir konuk olarak karşılanan Müslümanların Avrupa'da kalıcı olduklarının fark edilmesi üzerine her geçen yıl ilişkiler biraz daha gerilmiştir.

Yüzyılımızda yaşanan İran Devrimi, İslam karşıtı yayınlar, sözde İslam adına yapılmış terör olayları gibi bazı tetikleyici hadiselerle beraber Avrupa'da İslam'ın varlığı, artık tam bir problem olarak görülmeye başlanmış olup birçok ayrımcılık, dışlanma ve şiddet olaylarına sebep olmuştur. Tezimizde ilk olarak, Avrupa ile İslam'ın tarihinden kısaca bahsedilmiştir. Tezimizin ana bölümünde ise, özellikle Batılı kaynaklar ve Avrupa Komisyonu Raporları ışığında İslam korkusunun günümüzde hangi seviyelerde olduğu hakkında bilgiler sunulmuştur. Sonuç bölümünde ise, bu konuda yapılabilecekler hususlarda bazı tavsiyeler verilmiştir.

Anahtar kelimeler:

Avrupa, İslam, İslamofobi, Avrupa Birliği, kadın, dini semboller, kamusal alan.

ABSTRACT

Author : Tuba ER
University : University of Uludağ
Main Department Knowledge : Department of Religion and Culture and Moral
Department : Sociology of Religion
Quality of Thesis : Thesis of Master
Page's Number : ix + 107
Date of Graduation : / /2009
Advisor : Kemal ATAMAN Ph. D., Assistant Professor

THE IMAGE OF ISLAM IN EUROPE AND THE POSITION OF MUSLIM WOMEN

The common history of Europe and Islam that has started with the conquest of Andalucía, has transformed to different aspects throughout centuries. The immigrations that made to Europe and the labour alliances have directed these aspects. After the presence of Muslims which is about fifteen million, it has been started to mention about 'European Islam'. Throughout this process, the relationship between Europe and Muslims those are welcomed as guests, has tightened after the appearance of the permanence of them.

After some triggering cases as Iran Revolution, anti-Islamic publications and some terrorist attacks that have been made in the name of 'so-called' Islam, the presence of Muslims in Europe has been seen as a real problem. This situation caused a lot of discriminations, exclusions and aggressions. In our study, firstly we have indicated the history of Islam and Europe as briefly. In the main department, we have presented some data about the level of Islamophobia today with the help of publications of Westerners and the reports of European Commission. In the conclusion, some recommendations have been given about what we can do about these problems.

Key Words:

Europe, Islam, European Union, women, religious symbols, public sphere.

ÖNSÖZ

İslam'ın Avrupa'yla ilk teması, Rasulullah'ın Bizans İmparatoruna göndermiş olduğu İslam'a davet mektupları ile başlamıştır. Bu dönemde tam bir etkileşim yaşanmamıştır. İslam ile Avrupa tam olarak, Tarık Bin Ziyad'ın Cebel Kayalığı'ndan Endülüs'e, yani bugünkü İspanya'ya girmesiyle tanışmıştır. Endülüs Emevileriyle birlikte yaşamaya başlayan Avrupalılar, günümüzde artık onları geçici sakinler olarak göremeyeceklerini yavaş yavaş anlamaya başlamıştır. Çünkü artık Avrupa'da yaşayan Müslümanlardan değil, Avrupa İslamı'ndan bahsedilir olmuştur.

Avrupa İslamı tabiri, hem kavramsal, hem de tarihsel olarak birbiriyle çok çelişen bu iki kelimenin yan yana düşünülmesini sağlamıştır. Elbette bu kadar çok çelişen iki kavramın bir araya gelmesi sancılı bir sürecin başlangıcı olmuştur. Gerek Avrupa İslamı tabirinin kendisi, gerekse de bu kavramdan türeyen diğer tabirler, bu sancılı sürecin birer temsilcisi olmuşlardır.

Müslümanları tahrik etmeye yönelik yayınlar ve son yıllarda yaşanan sözde İslamî terör olayları, konuyu bütün dünyayı ilgilendiren bir problematik haline getirmiştir. Tüm dünyada ve özellikle Batı Avrupa'da, İslam'a ve İslam'ı çağrıştıran her şeye karşı aşırı ve olumsuz bir hassasiyet meydana gelmiştir.

Hem ülkemize bu kadar yakın olan bir bölge olmasına, hem büyük bir bölümünü Türklerin oluşturmasına, hem de dindaşlarımızı ilgilendiren bir konu olması rağmen Avrupa İslamı, bugüne kadar ülkemizde pek tartışılmamıştır. Türkiye'de bu konuda çok fazla çalışma olmaması ve konunun güncelliği, bizi bu çalışmayı yapmaya teşvik eden nedenler arasında yer almıştır.

Lisans öğretimim esnasında ve bu çalışmayı yapma sürecinde bana çok yardımcı olan, ulaşılması zor kaynakları elde etmemde büyük emeği olan Doç. Dr. Bülent Şenay Hocama, tezimi hazırlama sürecimde bana maddi-manevi desteğinden ötürü anneme, bugüne kadar benden desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, sorduğum sorulara, beni

araştırmaya yönlendirerek cevap veren, her konuda arkamda olduğunu bildiğim manevi hocam olan babama ve tezimi yapmam konusunda beni her zaman motive eden müstakbel eşime teşekkürü bir borç bilirim. Son olarak da bu tezin her aşamasında emeğini, anlayışını, vaktini ve sabrını esirgemeyen değerli danışman hocam Yard. Doç. Dr. Kemal Ataman'a teşekkürlerimi sunarım.

Bursa 2009

Tuba ER

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR.....	ix

GİRİŞ

A) Problem ve Yöntem.....	1
B) Temel Kavramlar	5
1. Avrupa İslamı.....	5
2. İslamofobi	10
3. Müslüman Kadın.....	13

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİH SEYRİ İÇERİSİNDE

AVRUPA'DA İSLAM VE MÜSLÜMAN KADIN İMAJI

A) İslam'ın Avrupa Zihniyetine Girişi.....	16
B) Tarih Seyri İçerisinde Avrupa'da Müslüman Kadın İmaji	19
C) Yakın Geçmişimizde Avrupa İslamı.....	22

İKİNCİ BÖLÜM

GÜNÜMÜZ AVRUPA’SINDA İSLAM İMAJI VE

MÜSLÜMAN KADININ KONUMU

A) 11 Eylül Sonrası Avrupa’da ve Avrupa Komisyonu Raporlarında İslamofobi	37
1) 11 Eylül Sonrası Avrupa’da İslamofobi.....	37
2) Avrupa Komisyonu Raporlarında İslamofobi.....	48
2.1) Sözlü ve Fiziksel Saldırıları.....	54
2.2) Politikacıların Tutumu.....	58
2.3) Din Adamlarının Tutumu:	61
2.4) İslamofobi’yi Azaltmayı Amaçlayan Olumlu Davranışlar.....	62
B) “Avrupa İslamı” ve Müslüman Kadın.....	67
1) Kamusal Alan Tartışması	74
2) Dinî Semboller	76
SONUÇ ve DEĞERLENDİRME	85
EKLER	90
KAYNAKÇA.....	94

KISALTMALAR

Kısaltma	Açılımı
a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
AB	Avrupa Birliği
A.P.	Avrupa Parlamentosu
bkz.	Bakınız
c.	Cilt
çev.	Çeviren
ed.	Editör
ENAR	The European Network Against Racism
EU	European Union
EUMC	European Monitoring Centre on Racism And Xenophobia
haz.	Hazırlayan
IHF	Uluslar arası Helsinki İnsan Hakları Federasyonu
MCB	Muslim Council of Britain
NFP	National Focal Point
orj. adı	Orijinal adı
RAXEN	The European Information Network on Racism and Xenophobia
s.	Sayfa
ss.	Sayfadan sayfaya
UK	United Kingdom
USA	United States of America
vd.	ve diğerleri
vs.	Vesaire
Yay.	Yayınları
y.y.	Basım yeri yok
7/7	7 Temmuz 2005'te Londra'da yapılan terör saldırısı
9/11	11 Eylül 2001'de Amerika'da yapılan terör saldırıları

GİRİŞ

A) Problem ve Yöntem

İslam'ın ilk günlerinden beri, Batı ile İslam arasında çok çeşitli ilişkiler yaşanmıştır. 7. yüzyıldan bugüne, bu ilişkiler farklı formlara bürünmüştür. Bir yandan İslam fetihleri İber yarımadasına ulaşmış, öte yandan Osmanlı, Fransa ile ticarî kapitülasyonlar imzalamış ve Avrupa içlerine kadar askerî fetihler yapıp Viyana kapılarına kadar dayanmıştır. Bu arada, Avrupa'dan Anadolu ve Filistin'e Haçlı Seferleri düzenlenmiştir. Bu derecelere kadar varan bariz bir düşmanlık, daha sonrasında ise Oryantalizm çalışmaları ve sömürgecilik vasıtası ile devam etmiştir.

İslam'ın toplumsal yapısının incelenmesi açısından Oryantalizm, bazı basit önermelere dayanır. Bu önermelerden bir tanesi, statik tarih, İslamlaştırılmış toplumların yapısı ve Batılı Hıristiyan kültürün dinamik evrimsel özelliği arasında çelişen bir karşıtlık kurmaktır. Bu karşıtlığın önemli özelliği, Hıristiyanlığın türdeş ve aynı tarzda ilerici ve dinamik, Müslümanlığın ise Arap yarımadasında İslamî fetihlerin ilk patlak vermesinin ardından, sürekli olarak statik kalmasıdır.¹

Birkaç yüzyıldan beri ise Avrupalılar, Müslümanlarla yeni bir coğrafyada, yani Avrupa'da karşılaşmışlar ve birlikte yaşamaya başlamışlardır. Gerek tarihten gelen korkuları, gerekse de Müslümanların kendilerine has farklı görünümlelerinden ötürü, bu birlikte yaşama durumu Avrupalılar için bir rahatsızlığa dönüşmüştür. Söz konusu rahatsızlık, terör olayları ile pekişince, yerini derin bir korkuya, yani tüm dünyada "İslamofobi" olarak bilinen İslam korkusuna bırakmıştır. Bütün bunlar, artık konuyu sadece tarihî bir perspektiften inceleyemeyeceğimizi göstermiştir.

Müslümanlar, 1945 sonrası Avrupa'daki işçi göçü fenomeninin önemli bir parçası olmuşlardır. İşçi göçleri, başlangıçta önemli ölçüde etnik azınlıkların yerleşmesi olarak telakki edilmiştir. Bölgeye yerleşmeye başlamalarından itibaren Müslümanlar hem yerele meydan okumuşlar, hem de yerelin kendilerine meydan okumasına şahit

¹ Turner, Bryan S., *Oryantalizm, Kapitalizm ve İslam*, çev. Ahmet Demirhan, İnsan Yayınları, İstanbul, 1997, s. 17.

olmuşlardır. O günden bugüne, hiç kolay olmayan bir şekilde karşılıklı adaptasyonlar yaşanmıştır. Fakat gittikçe artan kalıcı Müslümanların varlığı ve yaşadıkları yerlerdeki etkileşimleri, iki taraf için de sürekli derinleşen problemlere ve meydan okumalara sebep olmuştur.²

Bugün Avrupa, İslam'ın kendileri için ne ifade ettiği hakkında ortak bir görüş bildirmiş değildir. Bazıları, Avrupa'nın geleceği açısından büyük bir tehdit oluşturması sebebiyle bir tür İslamafobiye, yani İslam korkusuna kapılırken, bazıları Müslümanları ılımlılaştırmak suretiyle bir Avrupa İslamı oluşturmaya çalışmaktadır. İslamafobi, özellikle 11 Eylül'den sonra gerek Amerika ve gerekse de Batı Avrupa'da hızla tırmanmaktadır ve her geçen gün "ılımlı bir İslam"ın gerekliliği üzerinde vurgular yapılmaktadır.

Bu ılımlılaştırma sürecinde Müslüman kadın, özellikle görünürlüğü sebebiyle bu ılımlılaştırma sürecinde başrolü oynamaktadır. Müslüman kadının başörtüsü, sosyal hayatı, eğitim düzeyi gibi birçok özelliği, bu sürecin bir sembolü haline gelmiştir. Müslüman kadının kendisi ise, bu sürecin başrolünü oynadığından çok da haberdar olduğu söylenemez.

Avrupa İslamı ve Müslüman kadın konuları, Avrupa'da çokça tartışılmış ve tartışılmakta olsa da, ülkemizde daha yeni yeni konuşulmaya başlanmıştır. Ülkemizde bu konuda yayınlanan kitaplar çok azdır ve var olanlar da, ya Batılı yazarların kitaplarının çevirileri, ya da onların makalelerinin derlemesi ile oluşan kitaplardır. Akademik dünyada ise, bu konuda sadece birkaç çalışma yapılmıştır.

Yukarıda sözü edilen konumuzla alakalı çalışmaların ilki, 2003 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde, Mehmet Akif Yılmaz tarafından yapılmış olan yüksek lisans tezidir. Tezin başlığı "Hıristiyan Almanların İslam ve Müslümanlar Hakkındaki Düşünceleri ile ilgili Bir Alan Araştırması: Köln Örneği"dir³. Çalışmanın

² Nielsen, J. S., *Muslims in Western Europe*, Edinburgh University Press, ikinci basım, Edinburgh, 1995, s. 152.

³ Aydın, Mehmet Akif, Hıristiyan Almanların İslam ve Müslümanlar Hakkındaki Düşünceleri ile ilgili Bir Alan Araştırması: Köln Örneği, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya, 2003.

adından da anlaşılacağı üzere tez, Almanya'nın Kuzey Ren Vestfalya Eyaletinin bir şehri olan Köln'de yapılmış bir anket çalışması üzerine kurulmuştur.

Tez, her şeyden önce bir "Dinler Tarihi" çalışmasıdır. Tezin başlığından da anlaşılacağı üzere konu dinler bazında, bir başka ifadeyle, özelde Hıristiyan Köln'lülerin, genelde ise Hıristiyanların İslam'a bakış açısından ele alınmıştır. Bu tezi, çalışmamızdan ayıran en önemli faktör, Köln şehri Hıristiyanlarına yapılan anketin ham sonuçları verilmiş olması ve genel manada Avrupalıların İslam'a nasıl baktıklarına hiç değinilmemiş olmasıdır.

Bir diğer çalışma ise, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi'nin 2008-1 sayısında yayınlanmış olan Dr. Şenol Korkut'a ait makaledir. Makalenin başlığı, "Batı Düşüncesinde İslam ve Hz. Muhammed (s.a.s.) İmajı" olup, makalede genel olarak İslam imajından çok, tarih seyri içerisinde Batı'nın gözünde Hz. Muhammed konusu ele alınmıştır. İslam'dan kastedilen şey de, İslam ülkelerinde yaşanan dindir. Çalışmamız, Avrupa ile İslam'ın bir araya geldiği durumları incelediği için, adı geçen çalışma ile bir benzerlik arz etmemektedir.⁴

Konumuzla doğrudan alakalı olan tek akademik çalışma ise, derlemesini Yrd. Doç. Dr. Kadir Canatan ve Yrd. Doç. Dr. Özcan Hıdır'ın yaptığı edisyon eseridir⁵. Bu çalışmanın bir kısmı Batılı yazarların çevirileri olmakla birlikte, çoğunluğu Türk akademisyenlerin makalelerinden oluşmaktadır.

Ülkemizde konu ile ilgili yayınlanmış çok çalışma olmaması sebebiyle, daha çok Batılı yazarların yazmış olduğu ve dilimize çevrilmemiş olan birçok eserden faydalandık. Nitekim oldukça faydalandığımız ve Avrupa Komisyonunun çeşitli merkezleri tarafından yayınlanmış olan raporlar da ne yazık ki henüz dilimize çevrilmiş değildir. Bunların çoğunun İngilizce olması, tez süresini uzatmamıza sebep olsa da, tercümelerin doğasında var olan boşluklardan uzak kalmamızı ve fikirleri ilk ağızdan öğrenmemizi sağlaması bakımından faydalı olmuştur.

⁴ Korkut, Şenol, "Batı Düşüncesinde İslam ve Hz. Muhammed (s.a.s.) İmajı", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı: 34 (2008/1), İstanbul, 2008.

⁵ *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*, ed. Canatan, Kadir, Hıdır, Özcan, ss. 19-62. Eskiyeşi Yayınları, Ankara, 2007.

Bugün, İslam ve Müslüman kadın, gerek Batı medyasında, gerekse Avrupa komisyonunda en çok tartışılan konulardan biridir. Bu nedenle Avrupa Komisyonu Raporları, konuyu daha iyi anlamak için iyi bir pencere sağlamaktadır.

Dünya üzerinde hiçbir kavram, hiçbir olay, hiçbir ülke, bir geçmişi olmadan, bir tarihî seyir içerisine girmeden meydana gelmemiştir. Her şeyin bir oluşum süreci vardır. Elbette hem Batı, hem de İslam Dünyasını ilgilendiren bir kavram olan Avrupa İslamı ve onu ilgilendiren konular da, tarihin seyri içerisine girmiş, çeşitli evrelerden geçmiştir. Bu nedenle birinci bölümde tezimizin ana konusunun tarih içerisindeki seyrini inceleyeceğiz.

Bu tarihsel süreci ikiye bölmemiz mümkündür. İlk süreç, İslam'ın doğuşundan, 1945'li yıllarda Avrupa'ya yapılan işçi göçlerine kadar olan süreçtir. Bu dönemde orada tam anlamıyla bir Müslüman varlığı söz konusu olmadığı için Avrupa İslamı'ndan ve bundan kaynaklanan bir korkudan bahsedilemese de, İslamofobinin bugünkü durumunun bir hazırlayıcısı olduğu iddia edilebilir. 1945'ten sonra gerçekleşen ikinci süreçte ise, Müslümanlar Avrupa'ya iş amaçlı göç etmişler, ancak daha sonra burada ikamet etmeye karar vermişlerdir. Çalışmamızda ayrıntılı olarak işleyeceğimiz bu olgu, Avrupa İslamı için bir kırılma noktasıdır. Bu bölümde ele alacağımız ikinci süreçte, İslamofobinin yani belirginleşmiş İslam korkusunun bugünkü haline gelmesini sağlayan 11 Eylül saldırılarına kadar olan yakın geçmişimiz ayrıntıları ile anlatılacaktır.

“Günümüz Avrupa'sında İslam İmajı Ve Müslüman Kadının Konumu” adlı bölüm ise, tezimizin ana bölümünü oluşturmaktadır. Çağımızda Avrupa'da İslam imajını belirleyen şey, halk arasında ya da devletler bazındaki İslamofobinin varlığıdır. Bu bölümde, İslamofobi için bir kırılma noktası olan 11 Eylül 2001'de Amerika'da Dünya Ticaret Merkezine yapılan terörist saldırıların İslamofobiyi nasıl tetiklediğini, bu olaydan sonra Müslümanların Avrupa'da neler yaşadığını inceleyeceğiz. Bu süreci incelerken, EUMC (European Monitoring Centre on Racism And Xenophobia/Avrupa Irkçılığı Gözleme Merkezi) ve başka bazı Avrupa Birliği Komisyonları tarafından yayınlanan raporlara başvuracağız. Bu raporları, Avrupa Birliği'nin alt kurumu olan merkezler tarafından hazırlanmış oldukları için, güvenilirlik ve güncellikleri bakımından özellikle tercih edilmiştir.

Çalışmamızda çokça yer alan EUMC raporları, İslamofobi'yi genel manada anlatmaktan çok bizlere üç konuda örnekler vererek yardımcı olmaktadır:

- Sözlü ve Fiziksel Saldırıları
- Politikacıların ve Din Adamlarının Tutumu
- İslamofobi'yi Azaltmayı Amaçlayan Olumlu Davranışlar

Son olarak ana bölümde, bütün bu olayların, saldırıların ve tartışmaların, “Müslüman Kadın”ı nasıl etkilediğinin bir analizi sunulacaktır. Müslüman kadın, görünürlüğü sebebiyle, İslamofobi'yi en çok etkileyen ve İslamofobi'den en çok etkilenen kavram olmuştur. İslam hakkında yapılan tartışmalar genel olarak Müslüman kadın üzerinden yürütülmüş, eleştiriler hep Müslüman kadını örnek göstererek yapılmıştır.

Tezimizin “Sonuç ve Değerlendirme” bölümünde ise, Avrupa'da İslam imajını ve Müslüman kadının konumunu biraz daha iyileştirmeye yönelik teklifler dile getirilecektir.

Sonuç itibariyle “Avrupa'da İslam İmajı ve Müslüman Kadının Konumu” adlı tezde, yakın geçmişimizde “oryantalizm” günümüzde ise “İslamofobi” olarak adlandırılan Batı'nın İslam'a karşı önyargılı yaklaşımını ve bu yaklaşımında Müslüman kadının nasıl algılandığını, Müslüman kadının bu algılayışın neresinde olduğunu inceleyeceğiz. Her ne kadar ‘İslamofobi’, ‘oryantalizm’in bir devamı olmasa da, her ikisinin de çıkış noktasının, İslam'a karşı önyargılı yaklaşım olduğu muhakkaktır.

B) Temel Kavramlar

Bu çalışmayı daha iyi anlayabilmemiz için ilk olarak yapmamız gereken şey, tezimizde çokça geçen bazı kavramların ne manaya geldiğini ve bu tezde hangi anlamda kullanıldığını kavramak olacaktır.

1. Avrupa İslamı

Bu çerçevede işleyeceğimiz ilk kavram, teze adını veren “Avrupa İslamı” olmalıdır. Yüzyıllar boyunca, gerek savaş meydanlarında, gerekse diplomatik

çalışmalarda yan yana gelmemesi için çok çabalanan “Avrupa” ve “İslam” kavramları ne manaya gelmektedir?

İslam dünyada sahneye çıkmadan önce, “Batı” kavramı yoktu; bugün Batı Avrupa denilen bölgenin insanları, kendilerini bir toplum olarak algılamıyordu. Roma İmparatorluğunun hatıraları, Avrupa ve Asya arasında belirli bir ayrımı miras bıraktı. “Batı” kültürü, “Batı” edebiyatı, “Batılı anlatı” vs. derken belirli ve sabit bir bütünden değil, tarihin farklı dönemlerinde ideolojik amaçlarla, hatta bazen yaşanan şiddet sonucu bir araya gelmiş bir kültür çokluğundan bahsediyoruz.⁶

Avrupa düşüncesi, Sami dokusu üzerinde dokunmuş bir Yunan efsanesi ile başlar: Sarı boğa kılığına bürünen Zeus tarafından aldatılıp kaçırılan ve sayısız kız kardeşi (aralarında Asia da vardır) olan, Okeanos’un kızlarından tanrıça Europa, kendisini baştan çıkararak tanrının çocuğunu doğurmak için, yaşadığı Asya topraklarından, hayvanın sırtında Girit adasına uçurulur. Bu olayda, Batı’nın kökleri ve kimliği konusunda beslediği ideolojiyi alabildiğine doyuracak kadar malzeme yatmaktadır: İlk büyük uygarlığın beşiği Asya’dan gelen ve birçoğları arasından seçilen Europa, aniden ve çok hoş bir biçimde, gelecekteki soyunu değiştiren ve kendisine çok büyük bir rol biçen Zeus tarafından döllenebilmek için doğduğu topraklardan koparılmıştır. Çok sonraları Horatius, “Yerkürenin bir parçası senin adını alacak” diyecektir.⁷

Kültürel yönden ise Avrupa’nın kimliği, tarih boyunca İslam’ın dışlanmasıyla oluşmuştur ve hâlâ hem popüler hem elit tartışmalarda, bu oluşumun unsurları açıkça gözlemlenmektedir. Judith Herrin’e göre, “Europa” kavramı ilk kez sekizinci ve dokuzuncu yüzyıllarda, Frank Kralı Charlemagne’in⁸ yargılama yetkisi altındaki bölgeleri yani, İstanbul’daki imparatorun ve halifenin kontrol yetkisi dışındaki toprakları belirtmek için kullanıldı. İkinci Roma imparatorlarının ve halifelerinin, Roma

⁶ Kahf, Mohja, *Batı Edebiyatında Müslüman Kadın İmajı*, Küre Yayınları, çev. Yeşim Ezdirmez, İstanbul, 2006 (orj. adı: *Western Representations of the Muslim Women-From Termagent to Odalisque*, University of Texas Press, 1999), s. 3.

⁷ Hentch, Thierry, *Hayalî Doğu-Batı’nın Akdenizli Doğu’ya Politik Bakışı*, çev. Aysel Bora, Metis Yayınları, İstanbul, 1996, s. 23.

⁸ Charlemagne’nin İslam dünyası ile karşılaşmaları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Cardini, Franco, *Avrupa ve İslam*, çev. Gürol Koca, Literatür Yayıncılık, İstanbul, 2004, ss. 15-22.

İmparatorluğu'nun eski sınırlarını üzerinde hak iddia etmemeleri, Charlemagne'a ayrıcalıklı bir kimlikle çıkma olanağı tanıdı. Bu kimlik, Latin Hıristiyanların, kendilerini 'Hıristiyanlık düşmanlarından' ayırmak için kan ve toprak söylemleri kullanmaya başladıkları on birinci yüzyıl sonrası dönemde oluşmaya başladı. Hıristiyan kelimesi ırksal değil, aynı zamanda da bölgesel bir kategoriye ifade etmek için kullanılır oldu. O andan itibaren, Hıristiyan topraklar, Latin Hıristiyanları topraklarına karşı çıkan diğer tüm kültürel oluşumlara karşı kendi ırksallaşmış varlığını ölümüne savunan bir oluşum olarak ortaya çıktı. Böylece, Müslümanların 'Avrupalı olamayışları'nın sosyo-ekonomik faktörlerden kaynaklanan bir sosyal dışlamaya indirgenemeyeceği, bu sosyal dışlanmanın, aynı zamanda, daha öncel ve geçmişe dayalı kavramsal bir dışlanmanın göstergesi olduğu söylenebilir. Çünkü Avrupa dünyanın, özellikle de Müslüman yönetimindeki toprakların dışındaki bölgesiydi.⁹

Papa II. Jean Paul, 1987'de İsviçre'de şöyle demiştir: "Avrupa ne coğrafi özellikleri, ne politik metamorfozları ile tanımlanabilir. Avrupa, mesajlarını İncil'den, Kutsal Kitap'tan alan halklardan ve milletlerden oluşmuştur."¹⁰ Elbette bu görüşe göre, temelinde İncil ve Kutsal Kitap olmayan bir millet, Avrupa'ya uyum sağlayamaz; dolayısıyla Avrupalı sayılamaz.

Modernleşme sürecinde Avrupalılar, yönettikleri insanlarla eşit olmayı kaldıramamaktan kaynaklanan bir kompleksle, Müslümanlardan ve görünürlüklerinden rahatsız olmaya başlamışlardır. Sosyal bilimler literatüründe modernleşme, artan kentleşme; büyü ve dinin gerilemesi; düşünce ve eylemlerin ileri derecede rasyonelleşmesi; gittikçe ilerleyen demokratikleşme ve azalan toplumsal farklılıkları; aşırı bireycilik ve daha pek çok ekonomik, toplumsal, siyasal ve kültürel değişimleri de içermesi sebebiyle,¹¹ Müslümanları kendilerine denk görmemektedirler. Avrupamerkezci bir "üstün kültür" anlayışıyla hareket eden Batı insanı, bütün

⁹ Sayyid, S., "Avrupa'nın Suskunluğu/Müslümanların Sesi", *Avrupa ve Amerika Müslümanları*, ed. Hunter, Shireen ve Malik, Huma, çev. Cem Demirkan, Deniz Öktem vd, Gelenek Yayınları, 2003, ss. 95–101.

¹⁰ Vandermersch, Edmond; Weydert, Jean, "Katoliklik", *Avrupa Birliği Ülkelerinde Dinler ve Laiklik*, haz. Jean Baubérot, çev. Fazlı Arabacı, Ufuk Kitapları, İstanbul, 2003, s. 192.

¹¹ Loo, Hans Van Der; Reijen, Williem Van, *Modernleşmenin Paradoksları*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2003 ss.14–15.

Müslümanları bir sepete koyarak, ayırım gözetmeksizin İslamiyet'i "Batı'nın antitezi" gibi betimlemektedir.¹² Aşağıda bunu açıkça görmek mümkün olabilecektir.

Franco Cardini'ye göre, "Avrupa" ve "İslam" terimleri arasında gözle görülür bir asimetri söz konusudur: Bunlardan biri bir kıtayı, diğeri de bir dini işaret eder. Cardini, bu tezini Bernard Lewis'in *Islam and the West* kitabından bir alıntı ile delillendirmiştir. Buna göre, Avrupa, kendi kendini ve hatta Amerika gibi diğer kıtaları da yaratmış olan coğrafi sistemde ilk ortaya çıkan kıtadır. İslam ise bir yer adı değil, hayatın tüm karmaşık dokusuna nüfuz eden ve öğretileri sivil hukukun ve ceza hukukunun, hatta anayasa hukuku olarak düşünebileceğimiz hukuksal düzenlemenin unsurlarını içeren bir dindir.¹³

O halde, bizi, birinin kökeni 'görünürde' coğrafi iken, diğeri doğası itibariyle dinsel veya kültürel tezahürlere sahip olan bu iki kavramı bir arada incelemeye sevk eden şey nedir? Her ne kadar Avrupa da, İslam da evrenselliğe erişmeyi önlerine koymuş, devingen, tarihsel iki medeniyet iseler de, bu özcülüğü kabullenmenin aşırı indirgemeci bir yaklaşım olup olmayacağını kendimize sormamız gerekmektedir.¹⁴

Yüzyıllar boyunca Hıristiyan gelenek İslam'a, Hıristiyanlık'la aynı sahalarda hak iddia ettiği için böylesine acı bir tutku uyandıran, rahatsız edici ve türedi bir hareket gözüyle baktı. Başarıları ne olursa olsun bu, kötü silahlanmış, ilkel bir misafirden başka bir şey değildi. Üstelik bütünüyle basit ve gelişmemiş doktrinlere sahipti. Dünyadaki başarısı hakikatinin delili değil, fakat hakikate rakip oluşunun deliliydi. O, nüfuz edilmeyen hikmetleriyle Tanrı'yı da içine alan ebedî bir skandaldı; silahlandırarak, eğiterek şeytanın ve yalanın zaferini hazırlamıştı.¹⁵

Tarihten bugüne geldiğimizde, benzer bir tablo karşımıza çıkmaktadır. Avrupalıların, kendi topraklarında, kendi çevrelerinde hatta kendi ekonomilerinde Müslümanları görmek istememeleri hala günümüzde devam etmektedir. Buna en yakın

¹² Bulut, a.g.e., s. 85.

¹³ Cardini, a.g.e., ss. 5-6.

¹⁴ AlSayyad, Nezar; Castells, Manuel "İslam ve Avrupa'nın Değişen Kimliği", *Müslüman Avrupa ya da Avro-İslam- Küreselleşme Çağında Siyaset, Kültür ve Vatandaşlık*, ed. AlSayyad, Nezar; Castells, Manuel, çev. Zehra Savan, Everest Yayınları, İstanbul, 2004, s. 8.

¹⁵ Cuayyıt, Hişam, *Avrupa ve İslam*, çev. Kemal Kahraman vd., İz Yayıncılık, İstanbul, 1995, s. 23.

örnek, Türkiye'nin AB'ye girişi hikayesinde önüne çıkarılan sözde müzakere başlıklarıdır. Yaklaşık olarak 50 yıldır Türkiye, AB'ye girmek için çabalamakta, ancak istenen birçok şeyi yapmasına rağmen, başka ülkelere kolayca açılan müzakere başlıkları, Türkiye için bir türlü açılmamaktadır. Gerek Papa'nın bu konuda yaptığı açıklamalar¹⁶, gerek basında çıkan haberler, bu gösterilen nedenlerin, bir tür oyalama olduğunu göstermektedir. Gösterilen sözde nedenlerin ötesinde, bu durum, 'Acaba Avrupa Birliği bir Hıristiyan toplumu mudur?'¹⁷ sorusunu akla getirmektedir.

Birleşme/bütünleşme şiarı üzerine kurulan bugünkü Avrupa Birliği söylemi, Avrupa'nın eski arzusu olan hükümler, üstün ve kendinden menkul bir Avrupa kimliğini yeniden tesis etme arzusunun en son aldığı biçimdir. Bu nedenle, bu yeni söylemde söz konusu olan şey gerçek, otantik ve değişmez bir öze sahip olan Avrupa'nın, yani Avrupa'nın Avrupalılığının yeniden tanımlanmasıdır. Bu çerçevede Avrupa, rutin olarak, zaman içinde Avrupa'nın bir medeniyet olarak eklemeliğine katkıda bulunan çok çeşitli kültürel gelenekleri (Klasik, Yahudi, Hıristiyan, Hümanist, Aydınlanmacı, Romantik, Realist, bilimsel, vb.) ile tanımlanabilir. Ancak Aydınlanma geleneği, özellikle geleneğe atfedilen değer düşünüldüğünde en üstün değer olarak değerlendirilir. Geleneğe atfedilen bu değer, diğer kültürlerin gelenekselliğini ve medeniyetten yoksun oluşlarını ölçmek ve eleştirmek için seviye tespit aracı olarak işler. Bu eksiklik, söz konusu diğer kültürlerin Avrupa'nın parçası olmalarının önündeki en büyük engeldir. Avrupa'yı "öteki"nden ayırma çabalarına yönelik çabalar, 'Biz Avrupalılar ve 'onlar' arasında kurulan hudutlar, aslında Avrupalı kimliğinin başka kimliklere karışmasına duyulan kaygıyı dile getirirler. Başka biçimde söylersek, AB'nin söyleminde yeniden hortlayan birlik ve bütünlük retoriği, aslında Avrupa kimliğinin arılaştırılması, çerden çöpten arındırılması söylemidir.¹⁸ Bu çerçeveden bakıldığında,

¹⁶ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.abhaber.com/haber.php?id=14738> ;

<http://www.csmonitor.com/2005/0422/dailyUpdate.html> ;

<http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=33667&l=1> ;

<http://www.abhaber.com/haber.php?id=16600> ;

<http://www.cnnturk.com/2007/dunya/01/20/ab.hiristiyan.kokenini.beyan.etmeli/289468.0/index.html>

¹⁷ <http://www.abhaber.com/haber.php?id=1947>

¹⁸ Yeğenoğlu, Meyda, "Avrupa Kimliğinin İdeolojik Arkaplanı", *Doğu Batı-Dün Bugün Yarın: İdeolojiler 4*, yıl: 8, sayı: 31, Ankara, Şubat, Mart, Nisan 2005, s. 92-93.

Türkiye'nin AB'ye girme sürecinin bu denli uzun sürmesi ve daha da uzun süreceğinin düşünülmesi, gayet anlaşılır bir durumdur.

2. İslamofobi

Son yıllarda Avrupa ile İslam'ın yan yana zikredildiği her yerde, belirginleşmiş ve derin bir korkudan bahsedilmektedir. Çalışmamızda da çokça yer verdiğimiz bu konu, *İslamofobi* kavramı ile sosyal literatüre geçmiştir.

İslamofobi kavramının genel anlamda 'yabancı düşmanlığı'nı ifade eden 'Xenophobia' kavramının uzantısında geliştirilmiş olduğu açıktır. Buna göre eğer yabancı düşmanlığı ya da korkusu, Müslüman kökenli insanlara ve gruplara yönelik ise bu olgu pekâlâ İslamofobi olarak ifade edilebilir. Xenophobia yani yabancı düşmanlığı, Yunanca 'xenos/yabancı' ve 'phobos/korku' kelimelerinden oluşmakta ve 'yabancı korkusu' anlamına gelmektedir. Korku, zamanla düşmanlığı da beraberinde getirdiği için yabancı korkusu kavramının yerini 'yabancı düşmanlığı' kavramı almıştır.¹⁹

Yabancı düşmanlığı kavramına ait iki boyuttan söz edilebilir. İlk olarak korku duyulan grup, genellikle toplumun ayrılmaz bir parçası olarak görülmemektedir. Yabancı kişi, fiziksel, etnik veya kültürel özellikleri itibariyle 'farklı'dır. Yabancı düşmanlığı ise farklı olana duyulan antipatidir. İkinci olarak, buradaki temel endişe, yabancı etkilerin saflığı bozacağı şeklindedir. Çünkü bir kültürü veya toplumu saf tutmak onu yabancı etkilerden korumakla mümkündür. Her iki durumda da yabancı düşmanlığı, düşmanlığa konu olan kişi veya grupla ilgili olmaktan ziyade düşmanlığı yapan kişi veya grupla ilgilidir. Esas sorun, farklı ve yabancı olanı kendisi için bir tehdit ve korku kaynağı olarak algılayan öznenin kendisidir. Fobilerin kişiye ait bir olgu olduğunu gösteren bir diğer kanıt, yabancı ve farklı olana herkesin aynı şekilde ve oranda tepki vermemesidir. Eğer yabancı, bizzat tehdit ve korku kaynağı olsaydı, o zaman herkes fobik bir tutuma sahip olacaktı. Bu böyle olmadığına göre, fobiler ve fobi sahipleri, genellikle tedavi edilmesi gereken patolojik kişilerdir.²⁰

¹⁹ Canatan, Kadir, "İslamofobi ve Anti-İslamizm - Kavramsal ve Tarihsel Yaklaşım", *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*, ed. Canatan, Kadir; Hıdır, Özcan, Eskiye Yayınları, Ankara, 2007, s. 26.

²⁰ Canatan, a.g.m., ss. 26-27.

Sosyal korkuları olan kişiler, yalnız kaldıklarında sıkıntı duymazlar. İslam fobisini taşıyan kişilerde de, benzer bir olguyu saptamak mümkündür. İslamofobik kişiler, kendi dindaşları ile baş başa kaldıklarında sıkıntı duymazlar, hatta ‘temiz’ toplum hayalleri kurabilirler. Sözelimi “Deutschland den Deutschen” (Almanya, Almanlarıdır) ya da “Yalnızca Danimarkalıların olduğu bir Danimarka”²¹ sloganı buna işaret etmektedir. Bu nedenle yabancılarla veya onlarla hareket etmekten rahatsızlık duymaktadırlar. Yine bu nedendir ki, çevrelerinde bir cami, ezan sesi veya kendileri gibi giyinmeyen ‘örtülü’ insanlar, onların özgüvenlerini sarsmakta ve yetersizlik, aşağılanmışlık hissi ve hayal kırıklığı gibi duygulara kapılmalarına sebep olmaktadır.²²

Gerek siyasî demeçlerde gerekse de günlük konuşmalarda, uluslararası korkular ve çatışmalar söz konusu ise, her zaman düşmana insanlık-dışı özellikler atfetme ve onu şeytanlaştırma eğilimi görülmektedir. Buna bağlı olarak da kendi tarafını idealleştirme eğilimi vardır. Netice olarak, dünya ikiye bölünür: kötü adamlar (onlar) ve iyi adamlar (biz). Eğer ‘onlar’ ‘biz’den farklı bir dine sahiplerse, sanki ‘biz’den farklı bir gezegende, farklı bir cennet ve cehennemde yaşıyorlarmış gibidir. Elbette Tanrı da ‘bizim’ tarafımızdadır.²³

İslamofobi, çok kullanılan, ancak pek anlaşılmayan bir terimdir. İslamofobinin tanımını hakkında bugüne kadar genel geçer bir kabul olmadığı gibi, sosyal bilimlerde de ırkçılık ve ırksal ayrımcılık gibi tüm devletler ve organizasyonlarca kabul edilmiş bir kavramsallaştırma olmamıştır.²⁴

W. A. Shadid ve P. S. Koningsveld, “İslam tehlikesi” olarak ifade edilen bir “efsane”nin giderek Batı dünyasının gündemine girmekte olduğuna dikkat

²¹ *Anti-Islamic Reactions in the EU after the terrorist acts against the USA/ Denmark*, EUMC/European Monitoring Centre on Racism And Xenophobia, by The Danish Board for Ethnic Equality, 23 Mayıs 2002, Viyana, s. 7.

²² Yavuzcan, İsmail H., “Almanya’da İslamofobi”, *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*, s. 325.

²³ *Islamophobia: issues, challenges and actions*, Runnymede Trust-Uniting Britain Trust, Londra, 2004, s. 15.

²⁴ *Muslims in The European Union-Discrimination and Islamophobia*, s. 60.

çekmişlerdir.²⁵ Bu efsane, Berlin Duvarı'nın yıkılmasından sonra ortaya atılmış ve olur olmaz zamanlarda yapılan tartışmalarla giderek yayılmıştır. Bu iki profesör, “yeni düşman” fikrinden hareketle anti-islamizm olgusunun profilini çizerek, bunun Batı dünyasındaki kökenlerine bir yolculuk yapmayı denemişlerdir. Buna göre, Batı’da İslam tehlikesi fikri yeni değildir. İslam’ın doğuşuyla birlikte Katolik dünyası böyle bir fikrin doğmasına zemin hazırlamıştır. İslam’ın, Katolik kilisesinden kovulmuş olan bir papazın Arabistan’a gelip Muhammed’e Hıristiyanlık ve Yahudilik hakkında bilgiler vererek beraber oluşturdukları bir din olduğu şeklindeki komplo teorisi üzerine kurulmuştur. Yazarlara göre bu fikir, tarih boyunca Avrupa’da hep işlenegelmiştir. Komünizmin yıkılmasından sonra icat edilen “yeni düşman”²⁶ fikri de bu komplo teorisiyle uyumludur. İslam tehlikesi efsanesi, Batı’nın yeni dönemde sosyal-psikolojik ve politik ihtiyaçlarına cevap olmak üzere uydurulmuş bir efsanedir. Bu efsane, yerleşik toplumu Müslümanlar hakkında endişe ve kaygılara çekilmesine sebep olmaktadır. Bu süreçler, bu efsaneye güç katmaktan başka bir işe yaramamaktadır.²⁷

Yukarıda da bahsedildiği üzere İslamofobi, bazı kişilere göre, bir tür “yeni düşman” fikri ile gündemimize girmiştir. Berlin Duvarının yıkılmasından sonra, tüm dünyayı etkisi altına alan Soğuk Savaş bitmiş, Batı ve Sovyet güçleri arasındaki çatışma sona ermiştir. Bunun üzerine ülke düzenlerini ‘güvenlik’ üzerine kuran devletler, yeni bir düşman arayışına girmişlerdir. Burada amaç, güvenlik olgusunun sistem-kurucu niteliğini devam ettirmektir. Böylece medeniyetler birbirlerinden hem farklı, hem de birbiriyle çatışan nitelikte tanımlanmaktadır.²⁸ En uygun düşman da, yüzyıllardır rafta duran İslam tehlikesi efsanesidir.

Budapeşte Avrupa Gençlik Merkezi’nde 2004 yılında yapılan Avrupa ve Ortadoğu ülkelerinden gençlerin katıldığı uluslararası bir seminerin raporu olan ve

²⁵ W. A. Shadid ve P. S. Koningsveld, *De mythe van het islamitische gevaar. Hindernissen bij integratie/ İslam Tehlikesi Efsanesi: Entegrasyonun Önündeki Engeller*, Kok, Kampen, 1992’den naklen Canatan, a.g.m., s. 20.

²⁶ Benzer bir yaklaşım için bkz. Esposito, John L., “Clash of Civilisations?: Contemporary Images of Islam in the West”, *Islam, Modernism and the West: Cultural and Political Relations at the End of Millenium*, ed. Gema Martin Munoz, I. B. Tauris Publishers, Londra, 1999, s. 98.

²⁷ Bkz. Canatan, a.g.m., ss. 20–22.

²⁸ Keyman, Fuat E., “Globalleşme, Oryantalizm ve Öteki Sorunu: 11 Eylül Sonrası Dünya ve Adalet”, *Doğu Batı: Oryantalizm-2*, Yıl: 4, Sayı: 20, Ankara, Ağustos, Eylül, Ekim 2002, s. 15.

Avrupa Konseyi tarafından yayınlanan “Islamophobia and its Consequences on Young People/İslamofobi ve Onun Genç İnsanlardaki Etkileri” adlı raporda, İslamofobi’den şöyle bahseder: “İslamofobi, İslam’a, Müslümanlara ve onlarla ilgili durumlara karşı duyulan korku ya da önyargılı görüştür. İster ırkçılık ve ayrımcılığın günlük formları halinde olsun, isterse daha saldırgan bir yapı alsın, İslamofobi, insan haklarının ihlali ve toplumsal birliğe bir tehdittir.”²⁹

İslamofobinin birçok yönü vardır. İslam’dan korkan ve bunu belirgin bir düşmanlığa dönüştüren bir insan ya da kurum, bunu, eğitimde, sosyal hayatta, sağlık alanında gösterebilir. Bütün bu alanlarda, bir insanın Müslüman olduğunu tespit edebilmek için, onun, ten rengine ya da giyim tarzına bakmak çok defa yeterli olacaktır. Ancak mühtedi Müslümanları, Avrupa’î bir hayat tarzına sahip oldukları için, bu şekilde anlamak zordur. Bu durumda yapılacak olan şey, Müslümanların ya da yanlarındaki kadınların giyim tarzlarına bakmak olacaktır.

3. Müslüman Kadın

Tarihte ve günümüzde, Avrupa’da Müslümanlarla ilgili olan birçok girişim, doğrudan ya da dolaylı olarak Müslüman kadın üzerinden yürütülmüştür. Avrupa İslamı için bu denli önemli olan *Müslüman Kadın* kavramı ile ne kastedilmektedir?

Lamia Ben Youssef Zayzafoon, ‘Müslüman Kadın’ kategorisini Oryantalizm söylemindeki İslam’ın farklılık ve aşağılık duygularını ifade eden metaforik bir kavram olarak tanımlamıştır. Bunun yanında Zayzafoon Müslüman kadın kategorisini incelediği kitabında, ‘Müslüman kadın’ı kalıplaşmış tanımlardan çok, kendisi-öteki ya da sahip-köle arasında ikili zıtlıkların tam ortasında bir terim olduğunu savunmaktadır.³⁰

‘Modern’ dünya Müslüman kadına baktığında sadece baskı, kısıtlama, anti-modern giyim tarzı görmektedirler. Bu kendi kafalarında oluşturdukları ‘Müslüman Kadın’ imajı, yine kendilerini rahatsız etmekte ve bu rahatsızlıklarını Müslüman kadınlara yansıtarak onları rahatsız etmektedirler.

²⁹ *Islamophobia and its Consequences on Young People*, European Youth Centre, Budapeşte, 2006 (yayına hazırlayan Ingrid Ramberg), s. 6.

³⁰ Zayzafoon, Lamia Ben Youssef, *The Production of Muslim Women-Negotiating Text, History and Ideology*, Lexington Books, Oxford, 2005, s. 1.

Batılıların Müslüman kadına bakış açıları dediğimiz gibi her zaman baskı altında tutulan kadınları özgürleştirme ekseninde olmuştur. Hemen hemen bu konuda yazılan her eserde, Müslüman kadının nasıl baskı altında tutulduğundan bahsedilmektedir. Bunu yaparken de, kendi ülkelerinin arka mahallerinde gördükleri eğitimsiz, fakir ve tüm Müslümanları temsil özelliği taşımayan kişileri örnek göstermektedirler.

Örneğin Ron Geaves, İngiltere'deki Müslüman kadını anlatırken öyle bir dil kullanmıştır ki, Müslüman kadın, acilen kurtarılması gereken ve bu aciz durumundan ötürü hor görülmeye müsait olduğunu ispatlamaya çalıştığı izlenimi vermektedir.³¹

Bu denli aciz bir durumda olan Müslüman kadın, elbette özgürlük ve demokratikleşmenin abidesi kabul edilen Batılılar tarafından, onların uygun gördükleri özgürleştirme biçimleri ile kurtarılmaya çalışılacaktır. Bu özgürleştirme biçimleri, bazen dışarıdan baskı ya da özgürlük kısıtlama gibi gözükse de, önemli olan Batılıları amaca götürmesi olacaktır. Ünlü filozof Bernardo di Niccolò Machiavelli'nin de dediği gibi “Amaca gitmek için kullanılan her türlü yol mübahtır.”

³¹ Ron Geaves, “Britain”, *Islam-Outside The Arab World*, ed. David Westerlund, Ingvar Svanberg, Curzon Press, Richmond, 1999, ss. 369–371.

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİH SEYRİ İÇERİSİNDE AVRUPA'DA İSLAM VE MÜSLÜMAN KADIN İMAJI

A) İslam'ın Avrupa Zihniyetine Girişi

İslam ve Avrupa'nın yan yana zikredilmesi, Asr-ı Saadet devrinde, Hz. Muhammed'in Bizans İmparatoruna gönderdiği tebliğ mektubunda var olsa da, Endülüs Emevilerine kadar Müslümanların gündeminde pek yer almazdı. Bu nedenle tarihçiler, İslam'ın Avrupa tarihini Endülüs Emevi Devleti ile başlatma eğilimindedirler.

Sekizinci yüzyıldan hemen hemen on beşinci yüzyıla kadar kimin üstün olduğuna dair hiçbir şüphe yoktur. İslam dünyasındaki sayısız siyasî bölünmelere, hatta Moğol işgallerine ve Müslüman imparatorlukların sınırlarındaki dalgalanmalara rağmen Avrupalılar, İslam hegemonyasının farkındaydılar.¹ Avrupalı perspektifinden bakıldığında, güneş Darü'l İslam'ın üzerinde hiç batmıyor gibi görünüyordu. “Aklın ulaşabileceği ve bilginin doğrulayabileceği yere kadar, Akdeniz'in güney ve doğusunda Müslümanlar vardı”². Müslümanların hakimiyeti İspanya'da geriliyorken bile, Türkler sayesinde Doğu Avrupa'ya doğru sürekli yayılıyordu. Bu sebeple Avrupa, kuşatılmışlık duygusundan hiçbir zaman kurtulamamıştır.³

Yeni fetihlerle sürekli büyüyen İslam devleti, konumu itibariyle daha merkezi olması düşüncesiyle başkentini Medine'den Şam'a taşımıştı. İslam'ın en büyük yayılmasının gerçekleştiği 7. asırda Mağrip'e ilerleyen Müslümanlar, Libya'yı ve Tunus'u bir çırpıda ele geçirdiler. Tunus'taki Kayrevan batıya yayılmanın üssü oldu. O yüzyılın sonunda Fas'ı fethedip Atlas Okyanusu kıyılarına ulaştılar. Kısa bir süre sonra da İspanya'ya geçip Endülüs'ün 800 yıl sürecek muhteşem ve zarif öyküsünü başlattılar.⁴ İspanya'nın Müslümanlar tarafından fethi, Müslümanlara göre, Hz. Muhammed'in zamanından beri devam edegelen bir gelişmenin normal bir neticesiydi.⁵

¹ Endülüs'te İslam konusunun ayrıntıları için bkz. Özdemir, Mehmet, *Endülüs Müslümanları*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara, 1997.

² Southern, R. W., *The Making of the Middle Ages*, New Haven, Yale University Press, 1953, s.71'den naklen Kahf, a.g.e., s. 21.

³ Kahf, a.g.e., ss. 20–21.

⁴ Tayfur, Kemal, “Kayıp Ülke Endülüs”, *Atlas* dergisi, Sayı: 105-Aralık 2001, s.113.

⁵ Watt, Montgomery, *İslam Avrupa'da*, çev: Hulusi Yavuz, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2000, s. 22.

Doğudan gelen ışık, Batıya ilk İspanya'dan düşmüştü. Küçük akınlar sayılmazsa ilk fetih hareketi 711'de başladı. Tarık bin Ziyad komutasında yedi bin Berberi'den oluşan Arap ordusu denizaşırı bir gazaya girişti. Hem güvenli, hem de çekilmeyi imkânsız kılan bir yer olması nedeniyle Capel Kayalığı'na çıktılar. (Capel Kayalığı, bundan böyle Cebel el Tarık adını aldı, buradan da Batı dillerine Gibraltar olarak geçti.) Tarık bin Ziyad ve askerleri İspanya'ya gireli henüz üç yıl olmuştu ki, tüm İber Yarımadası halifenin topraklarına katılmıştı.⁶ 732 yılında Puvatya (Poitiers) ile Tours şehirleri arasında akınlar yapıldı. Ancak Müslüman orduları Şarl Martel tarafından burada geri püskürtüldüler. Bu hadise, dünyada neticesi en kesin olan harplerden biri sayılmaktadır. Puvatya Savaşı, Müslümanların düzenledikleri kârlı akınların artık sonunun gelmiş olduğunu ortaya koydu. Bu akınlar, Müslümanların Puvatya ve Tours istikametindeki yayılma dalgasının en uç, gerilemesinin en başını teşkil etti.⁷

8. yüzyılın ortalarında İslam İmparatorluğunun merkezinde hanedan değişikliği yaşandı. Bu hanedan değişikliğiyle beraber, imparatorluk içinde çeşitli çalkantılar yaşandı. Bir süre sonra ülke bütünlüğü bozulmaya başladı ve 300 yıla yakın hüküm süren Endülüs Emevi Devleti parçalandı. Tavaif-i Müluk denilen emirlikler ortaya çıktı. Bu emirlikler ağır vergiler ödeyerek Hıristiyan krallıkların korumasına girdiler. Kastilya Kralı'nın Toledo'yu fethetmesi üzerine Müslüman emirlikler, kuzey Afrika'daki Murabıtları yardıma çağırdı. Hıristiyanların ilerleyişi bir süreliğine durduruldu. Zamanla emirlikler tek tek ortadan kalktı. Sadece Nasri hanedanı elindeki Gırnata (Granada) Emirliği varlığını sürdürdü. Ta ki, kaçanlar dışında Müslümanların tamamının katledildiği 1492 yılına kadar, Halifelerin, emirlerin, bilim ve sanat adamlarının geride bırakmak zorunda kaldığı muazzam eserler, Katolik din bağınazları marifetiyle yakıldı. Bu olay, Avrupalı aydınlar tarafından “gece ülkelerinin”⁸ en aptalca “kültür yağmacılığı” olarak nitelendirildi.⁹

⁶ Tayfur, a.g.m.

⁷ Watt, *a.g.e.*, ss. 26–27.

⁸ İslam'ın altın çağında, İslam dünyası için gündüz ülkeleri, Avrupa ülkeleri için gece ülkeleri deniliyordu.

⁹ Tayfur, a.g.m.

Bir azınlığın dini olarak Avrupa’da İslam’ın tarihi, 12. yüzyıldan 15. yüzyıla kadar, Müslümanlara tolerans gösterilmiş olan İspanya’daki Hıristiyan krallıkta başladı. Kilise, Ortaçağda yaşayan Yahudilere benzer şekilde buna da karşıydı, fakat devlet Müslümanlara koruma sağlamıştı. 16. yüzyılın başlarında Hıristiyan yönetimindeki tüm Müslümanların zorla vaftiz edilmesiyle bu durum sona erdi. Bir yüzyıl sonra onların torunları da sürüldü. Avrupa’nın diğer Hıristiyan ülkelerinde Müslümanlara karşı herhangi bir dini hoşgörü yoktu. Çok sayıda Müslüman köle güney Avrupa’nın ekonomisinde Ortaçağın sonundan köleliğin kaldırıldığı 19. yüzyıla kadar önemli rol oynamıştı. Bu kölelere vaftiz edilerek Hıristiyan isimleri verildi ve ancak din değiştirmeleri ve vaftiz karşılığında özgürlüklerini kazanabildiler.¹⁰

Müslümanlar, Avrupa’daki tarihlerinin daha ilk yıllarında, onlardan şu mesajı almışlardı: “Ancak bize benzediğin ve bizim dinimize inandığın sürece seni kabul ederiz”. Birazdan da görüleceği üzere, bu mesajı kabullenmeyen Müslümanlar, tarih boyunca, Avrupa’da varlık savaşı vermişlerdir.

Doğu Avrupa’da ise, 16. yüzyıldan sonra farklı dönemlerde Osmanlı İmparatorluğu tarafından ele geçirilmiş bölgeler vardı. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu 19. yüzyılın ikinci yarısında bu bölgelerden bazılarını ele geçirdi ve bölgedeki Müslüman nüfusa ve İslamî geleneklere saygı gösterildi. Benzer bir olay, Birinci Dünya Savaşı sonrasında Osmanlı İmparatorluğu dağılıp Yunanistan bağımsız bir devlet olduğunda da yaşandı. Batı Avrupa’da ise, İslamî ibadatlara tanınan özgürlüğün tarihi, 18. yüzyılın sonundaki Aydınlanma çağında Prusya Kralı Büyük Frederick’in emrindeki Türk askerlerine kendi kraliyet arazisinde bir cami inşa etmelerine izin verildiği zamana kadar uzanır.¹¹

Sumeyye Ğannuşı’ye göre, Ortaçağ belgelerine göz atılınca, dönemin Hıristiyan yazar-çizerlerinin İslamiyet’i askerî, siyasî ve dinî açıdan bir tehdit olarak algıladıkları; Müslümanlarla özellikle bu düzlemlerde polemige girdikleri; kendi cemaatleri arasında yaygınlaşan bu “kâfir” inançla kıyasıya kavga vermek için eserlerinde efsane, rivayet,

¹⁰ Koningsveld, Pieter S. van, “Müslüman Varlığına Avrupa’nın Tepkisi”, *Avrupa ve Amerika Müslümanları*, ed. Hunter, Shireen ve Malik, Huma, çev. Cem Demirkan, Deniz Öktem vd, Gelenek Yayınları, 2003, s. 79.

¹¹ Koningsveld, a.g.m.”, ss. 79–80.

hurafe ve mavalları gerçeklerle karıştırmak suretiyle kamuoyu oluşturdukları görülmektedir.¹²

B) Tarih Seyri İçerisinde Avrupa’da Müslüman Kadın İmajı

Başarıyı doğruluk ile eş gören Ortaçağ görüşünde asıl üzüntü kaynağı, İslam dünyasının başarısıydı. Nasıl olur da ihanetin güç ve zafer kazanmasına izin verilebilirdi? Teknolojik uzmanlık, sihir bilgisi ve insanüstü güç gibi unsurlar bu bilmeceyi cevaplandırmaya yardım ediyordu ve Ortaçağ’da Batılı İslam anlatısının temel unsurlarını bunlar oluşturuyordu. Ortaçağ edebî metinlerinde Müslüman kadın, tipik olarak, kahramana zarar verebilecek ya da ona büyü yapabilecek güce sahip bir kraliçe ya da soylu bir kadın olarak yer alır¹³; ki bu da İslam medeniyetinin yeryüzündeki kudretine işaret etmektedir. Müslüman kadınla ilgili Ortaçağ edebî metinlerinde yer alan retorik hareket, onu özgürleştirme değil, tam aksine onu itaatkâr kılma yönündedir.¹⁴

Avrupa’nın keşifler, ticarî yayılma ve imparatorluklar kurma sürecinin ilk dönemlerinde, İslam’la ilgili Batılı anlatı, hem karmaşıklık hem de kapsam bakımından yavaş yavaş değişir. Ortaçağ hikâyelerinde yer alan saldırgan ve coşkun Müslüman kraliçeler ve güçlü-şirret kadınlar artık görülmez olmuştur. Avrupa Rönesans edebiyatında Müslüman kadın, mitler arasındadır. Bazı metinlerde, Müslüman dişi karakter, eski kraliçelerin “şehvet düşkün” özelliklerini taşır; bazılarında ise, tam anlamıyla daha sonraları ortaya çıkacak çaresiz genç kız temsilinin izlerine rastlanır. Metinlerin çoğunda kahramanımız, batılı hemcinsleriyle aynı cinsiyet sınırlamasına maruz kalır ve bu da “Öteki”likten ziyade, benzerlik ve aldırma alanında bir işlev görür.¹⁵

¹² Ğannuşi, S., “Western View of Islam: A Trouble History”, El-Cezire.net, 4 Eylül 2005’den naklen Bulut, a.g.e., s. 83.

¹³ Bkz. Kabbani, Rana, *Avrupa’nın Doğu Söylenceleri-Tasarla ve Yönet*, çev. Pınar Kaya, Gökhan Doğramacı, Yayınevi Yayıncılık, İstanbul, 1998.

¹⁴ Kahf, a.g.e, s. 5.

¹⁵ Kahf, a.g.e, s. 6.

On yedinci yüzyılda, Müslüman kadınların Batılı temsillerine örtü ve harem girer.¹⁶ Örtüye, Avrupalı kadınlarda hala rastlanmaktadır ve henüz sadece İslam'la özdeş bir sahne malzemesi haline gelmemiştir. Bu dönemin başlarında, Müslüman kadın karakter hâlâ belli ölçüde serbest ise de, “şehvet düşkün” modeli yavaş yavaş ortadan kalkar ve çok küçültülmüş bir figür ortaya çıkar. On sekizinci yüzyıla gelindiğinde ise, sefil ve kızgın ya da bakire ve ezilmiş odalık ya da cariyedir; her halükarda baskı altında bir yaratıktır.¹⁷

On sekizinci yüzyıldan itibaren, ister haremde yaşamakla, ister haremî ziyaret etmekle, isterse haremden kaçmakla ilgili olsun, haremle bir biçimde ilgisi olan kitaplar satılıyordu. Bir konu olarak harem, kitapları sattırıyordu. Bunu yayıncılar da, kitapçılar da, okurlar da, yazarlar da biliyordu. Tecrit edilmiş odalık basmakalıbının akla getirdiği türden Batı kültürü uzlaşımından pek de ayrılmadan, kitap başlıklarını uyanık bir biçimde çağrışımlarla yüklü sözcüklerden seçiyorlardı: “harem”, “Türk”, “Arap”, “prenses”.¹⁸

Kadın meselesinin Batılıların İslam anlatısının merkezine yerleşmesi, Leila Ahmed'in¹⁹ dediği gibi, Avrupalıların Müslüman ülkelerde sömürgeci güçler olarak yerleşmesiyle bağlantılıdır. Boyun eğdirilmiş Müslüman kadının ‘yükselişi’, ondokuzuncu yüzyılda İngiliz ve Fransız imparatorluklarının kuruluşu ile eş zamanlı gerçekleşen bir gelişmedir. Bu dönemde, Müslüman kadınları ezilmiş olarak görmek hususunda özel bir alaka söz konusuydu.²⁰

Müslüman kadınların özgürlüğü sorununun başlangıcı, batılı siyasal söylemde özgürlük sorununun tartışılmaya başlanmasıyla eş zamanlıdır. Harem meselesinin ortaya çıkışı da cinsiyet ve kadınlık ile ilgili Batılı kültürel normlardaki yavaş fakat köklü bir kaymanın başlangıcına rastlar. Avrupa'da “insan”ın evrendeki yeri değişmişti

¹⁶ Kabbani, a.g.e., ss. 121-147.

¹⁷ Kahf, a.g.e, s. 7.

¹⁸ Lewis, Reina, *Oryantalizmi Yeniden Düşünmek- Kadınlar, Seyahat ve Osmanlı Haremi*, çev. Beyhan Uygun Aytemiz, Şeyda Başlı, Kapı yay., İstanbul, 2006, s. 18.

¹⁹ Ahmed, Leila, *Women and Gender in Islam: Historical Roots of a Modern Debate/İslam'da Kadın ve Toplumsal Cinsiyet: Modern Bir Tartışmanın Tarihsel Kökleri*, Yale University Press, New Heaven, 1992, s.150'den naklen Kahf, a.g.e, s. 7.

²⁰ Kahf, a.g.e, ss. 7-8.

ve bu da kadının konumu dâhil, her şeyin sorgulanması anlamına geliyordu. Eski toplumun orta tabakaları, hızla erken dönem kapitalist üretim şekillerine doğru yöneliyor ve cinsiyete dayalı iş bölümü yeniden düzenleniyordu.²¹

Irvin Cemil Schick, 20. yüzyılın başlarında Türkiye’de yaşanan bir olayı şöyle anlatmaktadır: Türkiye’deki bir foto muhabiri, Londra merkezli bir İngiliz gazetesinin talebi üzerine, bir Türk ailesine ait iç görüntüleri göndermiştir. Fotoğraftan anlaşıldığı kadarıyla, Türk evi, burjuva olarak tanımlanabilecek modern, şık ve mazbut bir aileye aittir. Dönemine göre içi lüks mobilya ve mefruşatla döşenmiştir. Bu açıdan Batılı herhangi bir evden farkı yoktur. Söz konusu İngiliz gazetesi, görüntüleri kullanmadan fotoğrafçıya geri göndermiş ve şu açıklamayı yapmıştır: ‘İngiliz halkı, Türk evindeki ‘Harem’e ait bu görüntüyü asla kabullenip içine sindirmeyecektir!’ Bu açıklamadan anlaşılacağı üzere, görüntüler, Batı zihniyetindeki şablona uymamıştır. Halbuki Batılı literatürdeki klişeye göre, bir Türk evinin avlu kısmında havuz ile çevresinde kümelenmiş çıplak kadınlar olmalıdır. Aynı zamanda bu kadınlar nargile tütürmelidirler. Schick’e göre, İngiliz halkını tatmin edecek görüntü budur.²²

Edward Said’in ifadesiyle Doğu, Doğululaştırıldığında, yani Batı’nın İslam dünyasını hâkimiyeti altına almasıyla eş zamanlı olarak, İslamî Öteki hakkında çok geniş ve karmaşık bir bilgi yığını vücut bulduğunda, bugün Batı’da tanınan şekliyle Müslüman kadın imajı da ortaya çıktı. İslam hakkındaki söylemin genel gelişmesiyle karşılaştırıldığında, Müslüman kadın karakterin birdenbire bu söylemi çepeçevre kuşattığı görülür.²³

Endülüs Emevileriyle birlikte İslam’la tanışan hatta onlarla birlikte yaşamaya başlayan Avrupalılar, bütün bu tarihsel tecrübelerin etkisiyle beraber, günümüzde artık onları geçici sakinler olarak göremeyeceklerini yavaş yavaş anlamaya başlamıştır. Artık karşılarında, çeşitli söylemleri kullanarak yıpratabilecekleri küçük bir topluluk yoktur. Çünkü artık Avrupa’da yaşayan Müslümanlardan değil, Avrupa İslamı’ndan bahsedilir olmuştur.

²¹ Kahf, a.g.e, ss. 8-9.

²² Schick, Irvin Cemil, *Cinsellik Temelinde Oryantalizm*’den naklen Bulut, Faik, *Küresel Çağda İslam I – Batı ve Laiklik*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2007, s. 78.

²³ Kahf, a.g.e, ss. 9-10.

C) Yakın Geçmişimizde Avrupa İslamı

Avrupa bugün İslam'ın yeni bir "saldırı"sıyla karşı karşıya ama bu "saldırı", daha paradoksal bir özelliğe sahiptir. Genelde çalışmak ve kendileriyle aileleri için daha iyi bir yaşama koşulu ayarlamak için yasal veya yasadışı yollardan Avrupa'ya girmiş olan Müslümanların genelde din bilgileri zayıftır ama geçmişleri, kimliklerini oluşturmada ve kendilerini tanımlamalarında kilit bir unsur haline gelmiştir. *Dar'ül-İslam*'ın dışında, şeriat kurallarının geçerli olmadığı topraklarda böylesine büyük, homojen Müslüman grupların bulunuşu tarihte ilk kez olan bir şeydir. Bir azınlığa ait olmanın dezavantajlarına bir de propagandaların, terör olaylarına katılan fundamentalist grupların neden olduğu gerilim ve Müslüman toplulukların büyümesinin neden olduğu sorunlar da eklenmiştir.²⁴

Avrupa'da yaşayan Müslümanlar artık "misafir işçi, geçici yabancılar ve öğrenciler" değildir. Sürekli artan bir oran ve nüfusla yaşadıkları ülkelerin kalıcıları, yurttaşları haline gelmişlerdir. Dahası, tebliğ (tabiri caizse İslam misyonerliği) faaliyetleri sonucu İslam'ı kabul eden Avrupalıların sayısında da artışlar söz konusudur.²⁵

Bu çerçevede, Avrupa'da yaşayan Müslümanları üç kategoride ele almak mümkündür²⁶:

1) Birinci kategorideki Müslüman topluluklar, çoğunlukla Yunanistan ve İspanyol Kuzey Afrika'sında bulunur. Farklı hukukî statüleriyle onlar, Avrupa Birliği'nin her üyesinin tüm vatandaşlarına uygulanan tek tip kanuna alternatif bir toplumsal model oluşturmayı başarmıştır.

2) İkinci kategorideki Müslüman göçmenler ve torunları, tüm Avrupa'da bulunmaktadır. Bunlar da üçe ayrılarak incelenebilir:

- a) Sömürge ve sonrası dönemde Avrupa'ya gelmiş olan Müslümanlar.
- b) İşçi olarak gelenler.
- c) Mülteci olarak gelenler.

²⁴ Cardini, a.g.e., s. 249.

²⁵ Bulut, a.g.e., s. 54

²⁶ Koningsveld, a.g.m., ss. 80–81.

Bu son göçmen dalgası, dinî inançları ve politik görüşleri nedeniyle baskı gören çok sayıda Müslüman aydınının da Avrupa'ya gelmesine yol açmıştır. Bunların içinde muhalif İslamî hareketin sözcüleri, akademisyenler, sanatçılar ve açık fikirli yazarlar bulunmaktadır. Sonuç olarak Avrupa, özellikle İngiltere ve Fransa, Arapça gibi pek çok dilde yeni İslamî söylemlerin üretildiği ve yayıldığı bir üretim merkezi haline gelmiştir.

3) İslam'ı kabul etmiş olan Avrupalılar. Bu gruptakiler, sayıları az ama medyada son derece tanındık kişilerdir.

Avrupa Birliği ülkelerinde yaşayan Müslümanların çoğu, buraya 1960'lardaki ekonomik kriz sırasında gelmiştir.²⁷ Aileleri ile beraber gelen ilk göçmen işçiler Avrupa'ya 1970'ler ve 1980'lerde göç etmişler; bunları 1990'lı yıllarda mülteciler takip etmiştir. Ayrıca, sömürgeci bağlar da, bu konuda önemli bir rol oynamıştır. Örneğin Fransa'ya göç, büyük ölçüde eskiden kolonisi olan Mağrip, Cezayir, Fas ve Tunus'tan olurken, Hollanda Endonezya'dan, Birleşik Krallık ise genellikle Pakistan ve Bangladeş'ten göçmen kabul etmiştir.²⁸

Etnik olarak bakıldığında, Avrupa Müslümanlarının çok çeşitlilik arz ettiği görülür. En büyük grup genelde Kuzey Afrikalılardan oluşan Araplardır. İkinci büyük grup ise bazıları Türkiye'den gelen etnik Kürtlerin de dâhil olduğu Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarıdır. Türkler, büyük ölçüde Almanya'da olmak üzere, farklı oranlarda hemen hemen tüm Avrupa ülkelerinde bulunmaktadır. Üçüncü büyük grup ise Güney Asya-Hindistan bölgesi kökenliler, özellikle de Pakistanlılardır.²⁹

Bugün, Avrupa'daki Müslüman nüfusu orantılı olarak dağılmış değildir. Bütün Avrupa'daki Müslüman sayısı, Avrupa nüfusunun yalnızca %4-5'ini oluşturmaktadır. Bu oran ülkeden ülkeye farklılık göstermekle beraber %6'dan (Fransa'da) %0.5'e (İsveç) değişen bir oran oluşturmaktadır. Demografik tahminler, bu oranların yıllar

²⁷ Bu süreçte birçok Avrupa ülkesi işçi ihtiyacını karşılamak için özellikle Mağrip bölgesi ve Türkiye ile anlaşmalar imzalamıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. *Islam in the European Union: What's at Stake in the Future?*, European Parliament, Policy Department Structural and Cohesion Policies, 2007, s. 1.

²⁸ *Muslims in The European Union-Discrimination and Islamophobia*, European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia (EUMC), 2006, s. 22.

²⁹ Cesari, Jocelyn, "Avrupa: İslamî Bir Kesit", *Avrupa ve Amerika Müslümanları*, ed. Hunter, Shireen ve Malik, Huma, çev. Cem Demirkan, Deniz Öktem vd, Gelenek Yayınları, 2003, s. 34.

geçtikçe hızla artacağını göstermektedir.³⁰ EUMC, 2006 yılında çıkarmış olduğu “Muslims in The European Union-Discrimination and Islamophobia/Avrupa Birliği’ndeki Müslümanlar- Ayrımcılık ve İslamofobi” adlı raporunda Avrupa’da yaşayan Müslümanların demografik yapısı incelenmiştir. Bu incelemeyi yaparken toplanabildiği ölçüde resmi veriler kullanmış, resmi veri bulunamadığı yerlerde ise sivil toplum kuruluşlarından alınan sonuçlar ile bir tablo oluşturulmuştur³¹:

ÜLKELER	Resmi Veriler	Gayri-resmi veriler
Çek Cumhuriyeti		3.700
Belçika	3.600	
Güney Kıbrıs		4.182
Danimarka	150.000	
Almanya	3.400.000	
Yunanistan	360.000	
İspanya	1.064.904	
Estonya		1.387
Fransa	3.516.824	
Macaristan		5.777
İrlanda	17.979	
İtalya	723.188	
Letonya		355
Litvanya		2.860
Lüksemburg	8.898	
Malta	3.000	
Hollanda		945.000
Avusturya		338.988
Polonya		5.123
Portekiz		12.014
Slovakya	3000	
Slovenya		47.488
İsveç	400.000	
Finlandiya		2.833
Birleşik Krallık		1.588.890
Toplam	(yaklaşık) 13.000.000	

³⁰ *Islam in the European Union: What's at Stake in the Future?*, s. 2.

³¹ *Muslims in The European Union-Discrimination and Islamophobia*, ss. 26-29. Benzer istatistikler için bkz. Lubeck, Paul, “İslamî Ağların Meydan Okuması ve Vatandaşlık Talepleri: Avrupa’nın Küreselleşmeye Sancılı Uyumu”, Tibi, Bassam, “Avrupa’daki Müslüman Göçmenler: Avro-İslam ile Gettolaşma Arasında”, *Müslüman Avrupa ya da Avro-İslam- Küreselleşme Çağında Siyaset, Kültür ve Vatandaşlık*, ed.Alsayyad, Nezar; Castells, Manuel, çev. Zehra Savan, Everest Yayınları, İstanbul, 2004, ss.123-131.

Avrupa'daki Müslümanların içinde bulunduğu sosyal ve kültürel yapıyı anlayabilmek için, genel itibariyle onların kolonileşme sonrası gruplar olduğunu bilmek gerekir. Diğer bir deyişle, Avrupa'da yaşayan Müslümanlar, ya bir zamanlar bu ülkelerin sömürgesi, ya da bir zamanlar bu ülkelerle sıkı işbirliği olan devletlerden gelmektedir. Kuzey Afrika'da Fransa, Asya'da ise İngiltere sömürgeci güçtü. Türkiye ile Almanya arasında ise sıkı işbirliği vardı. Bu miras, Avrupa'daki Müslümanları çok güç duruma sokmaktadır. Çünkü bir zamanlar yönettikleri insanları, şimdi kendilerine eşit olarak kabul etmek Avrupalılara ağır gelmektedir.³²

Fuad Zakeriya'nın sözleriyle, "İslam, Müslümanlar ondan ne anlıyorsa odur". Avrupa'da da Batılılar ne anlıyorsa o olacaktır: Avrupa, Muhammed'in yolunu izleyen yurttaşlarının ve konuk işçilerinin sayısının her geçen gün arttığı bir yer haline gelmiştir.³³ Bu sayının sürekli artması, Avrupalıların gelecek kaygısını artırmakta, kafalarındaki Müslüman veya İslam imajını kötü yönde etkilemektedir.

1980'lerin sonundan itibaren, eski düşman olan İslam, ileride ayrıntılı olarak ele alacağımız Rüşdî hadisesi, Körfez Savaşı veya başörtüsü hadiseleri gibi tüm dünyada yer alan manşetlere dayalı çok kötü temsil edilen karmaşık bir gerçeklik olarak Batılı kamuoyuna resmedilmiştir. Batılı zihnine dikte edilen tarihî İslam mirası da göz önüne alındığında, genellemeci bir yaklaşımla, İslam dünyasından gelen her şeyin asimile edilmesi gerektiği düşünülmüştür. Çünkü onlara göre Müslümanlar, hâlâ ortaçağda yaşamaktadırlar ve Batı dünyasını tehdit eden fundamentalist bir militan kimliğine sahiptirler.³⁴

Bütün bunlar dikkate alındığında, Müslümanların işçi, göçmen veya mühtedi olarak Avrupa'da bulunmaları aynı zamanda sekülerizmi tehlikeye atan bir tür dinî uyanıştır. Bu düşünce yapısı, göçmenlerin aslında Batılı hiçbir sosyal ve kültürel bağlama aykırı düşmeyen dinlerini yaşama biçimlerini, Avrupalıların anlamalarının önüne geçmektedir. Aynı zamanda bu düşünce yapısı, Müslümanların Avrupa'da

³² Cesari, 2003, s. 34.

³³ Cardini, a.g.e., s. 250.

³⁴ Munoz, Gema Martin, "Islam and the West: An Intentional Duality", *Islam, Modernism and the West: Cultural and Political Relations at the End of Millenium*, ed. Gema Martin Munoz, I. B. Tauris Publishers, Londra, 1999, s. 12.

yaşamayı tercih etmelerinin sebeplerinden birinin, dinlerini modern bir çerçevede yaşama istekleri olabileceğinin fark edilmesini engellemektedir.³⁵

Bu engellerin ışığında Avrupalıların zihnindeki Müslüman imajı geçmiş tecrübelerine, ya da gördükleri birkaç kötü örneğe dayalı olan ‘genellemeci yaklaşım’ nedeniyle, üç farklı yanlış anlamadan kaynaklandığı söylenebilir.

Birincisi, çoğu Avrupalı, Avrupa’da doğmuş ve eğitim görmüş Müslümanlardaki değişimi dikkate almaz. Bunun nedeni, Müslümanların adının her zaman büyük politik meseleler, terörizm ve politik tehditlerle beraber anılmasıdır. Bu durum, Müslümanların sessizce değişerek, içinde yaşadıkları topluma uyum sağlamaları sürecinin diğerleri tarafından da görülmesini imkânsız hale getirmektedir. İkinci kuşak göçmenler incelendiğinde, aslında ahlakî boyutta Katolik akranlarından çok farklı olmadıkları gözlenmektedir. Ayrıca bu kuşak, yaşadıkları ülkenin yerel halkı ile modern tarzda bir ilişki kurma çabası içerisindeyler. Sonuç itibariyle İslam, tarihi boyunca farklı kültürlerle karşılaşmış ve mümkün olduğunca onlara uyum sağlamaya çalışmıştır. İçinde yaşanan devlete dinin elverdiği ölçüde bağlı kalmak, Kur’anî mesajın da bir gereğidir. Bütün bunlar göz ardı edilerek, geçmişten gelen kötü örneklerle dayalı yapılan genellemeler, iki toplum arasındaki ilişkiyi çıkmaza sürüklemektedir.³⁶

İkinci önemli yanlış anlama, bazen politik, bazen de entelektüel seviyede İslam toplumlarının tek bir homojen yapı olarak kabul edilmesi gerçeğinden kaynaklanır. Diğer bir deyişle Avrupalılar, genelde Müslümanların etnik farklılıklarına dikkat etmez, Endonezya’dan Fas’a ve Türkiye’ye kadar tüm Müslümanları tek bir yapı gibi kabul ederler. Oysaki sosyolojik açıdan farklı ve karmaşık yapısından dolayı Batı Avrupa’da tek bir Müslüman topluluğundan bahsetmek mümkün değildir.

³⁵ Munoz, a.g.m., s. 12.

³⁶ Cesari, Jocelyne, “The Re-Islamization of Muslim Immigration in Europe”, *Islam, Modernism and the West: Cultural and Political Relations at the End of Millenium*, ed. Gema Martin Munoz, I. B. Tauris Publishers, Londra, 1999, s. 212.

Üçüncü yanlış anlama ise İslam ile modernizmin kıyaslanmasından kaynaklanır. Çoğu Avrupalı için Müslüman modern insan olamaz. O bir şekilde geri kalmış, tutucu ya da radikal, modernizmin tüm sonuç ve faydalarını reddeden kişidir.³⁷

Bugün bütün dünyada çok yaygın bir düşünceye göre İslamofobi, 11 Eylül 2001 sonrasında ortaya çıkmış yeni bir fenomendir. Bu düşünce, anti-İslamizm'in Batı tarihinde geçmişe giden derin köklerini inkâr etmekle kalmıyor, aynı zamanda 11 Eylül'den bağımsız olarak var olan ırkçı ve İslamofobik eğilimlerin varlığını da görmezlikten geliyor.³⁸ Runnymede Trust'ın 2004 raporunda 'Müslüman-karşıtı ırkçılık'³⁹ olarak tanımlanabileceğinin belirttiği İslamofobi, tarihten gelen dine dayalı ayrımcılık olarak değerlendirilir.

Yetmişli yıllara kadar Batı'da geleneksel olarak var olagelen önyargılar tümüyle ortadan kalkmamışsa da, İslamofobi marjinal bir kesim (özellikle aşırı sağcı ve ırkçılar) tarafından ifade ediliyordu. Avrupa'daki 'yeni' İslamofobinin tarihi sıkı sıkıya göç tarihiyle bağlantılıdır. İkinci Dünya Savaşı'ndan 1980'e kadar olan ilk döneminde Müslüman göçü, Avrupa'da geçici bir olgu olarak görüldüğü için Müslümanlar karşısında ciddi bir düşmanlık ve nefret söz konusu değildi. Hatta tam tersine 'konuk işçilik' döneminde Avrupa'da Türk ve Arap işçiler kötü koşullarda çalıştırılan zavallı insanlar olarak karşılanmıştı. Müslüman göçü, göç veren ülkeler tarafından değil, göç alan ülkelerin ihtiyaçları tarafından belirlendiği için düşmanlıktan ziyade 'konuk'lara özgü bir tavır söz konusuydu. Yetmişli yılların başında göçün resmen durdurulmasından sonra devam eden kaçak işgücü ve aile birleşimi sonucu, göçe karşı sadece aşırı sağ ve ırkçı çevreler tarafından cılız bir direniş görülmüştü.⁴⁰

1979 İran Devrimi gerçekleştikten sonra Batı'da İslam hakkındaki önyargıların ve ırkçı tavırların aktif bir şekilde yeniden su yüzüne çıkmaya başladığını görüyoruz. İslam Devrimi, gerçekleştikten sonra, bir yandan dinî temelde gerçekleşmiş ve etkileri itibariyle büyük bir coğrafyayı ilgilendiren bir devrim olarak tüm dünyada büyük bir şaşkınlık yaratırken, diğer yandan da Batı dünyasında anti-İslamî tavırları harekete

³⁷ Cesari, 2003, ss. 35–36.

³⁸ Canatan, a.g.m., s. 19.

³⁹ *Islamophobia: issues, challenges and actions*, s. 11.

⁴⁰ Canatan, a.g.m., ss. 44–45.

geçirmiştir. Avrupa’da gerçek bir İslamofobiden bahsedebilmek için 1979 yılında gerçekleşen İran Devrimi’ne kadar beklemek gerekmektedir. Bu bakımdan İran Devrimi, İslam’ın ve Müslümanların imajı açısından bir kırılma noktasıdır.⁴¹

1980’lere gelindiğinde, işçi olarak gelen Müslüman göçmenlerin yavaş yavaş Avrupa ülkelerine yerleşmeye başladığı görülür. 1987’de 12 Avrupa Ülkesindeki toplam nüfus ve çalışma oranları şöyledir:⁴²

	Yerel Halk+Yabancılar			Sadece yabancılar			% yabancılar	
	Toplam Nüfus (x1000)	İşçi Gücü (x1000)	Çalışma Oranı (%)	Toplam Nüfus (x1000)	İşçi Gücü (x1000)	Çalışma Oranı (%)	Toplam Nüfus (%)	Çalışma Oranı (%)
Almanya	60 215	28 505	54.7	4 629	2 336	64.6	7.7	8.2
Belçika	9 789	3 914	48.3	801	289	47.6	8.2	7.4
Danimarka	5 093	2 801	65.9	78	45	69.3	1.5	1.6
İspanya	38 298	14 270	46.8	113	44	45.7	0.3	0.3
Fransa	53 421	23 970	55.8	3 755	1 526	56.2	7.0	6.4
Yunanistan	9 714	3 884	49.6	64	24	43.8	0.7	0.6
İrlanda	3 480	1 323	52.2	77	33	50.2	2.2	2.5
İtalya	56 399	23 138	49.2	-	-	-	-	-
Lüksemburg	363	158	51.6	95	49	64.6	26.2	31.0
Hollanda	14 297	6 500	55.2	531	223	55.1	3.7	3.4
Portekiz	10 214	4 704	57.7	50	17	49.4	0.5	0.4
Birleşik Krallık	56 099	27 889	60.4	2 409	1 263	59.3	4.3	4.5

Ron Haleber bu durumu şu şekilde açıklamaktadır: “Göçmenlerin kalıcı olarak yerleşmesinin anlaşılmasından sonra, göçmenlerin varlığına yönelik direnişler artmaya başlamıştır. Bu olguya karşı yönelen olumsuz tepkilerin hedef noktasını, göçmenlerin beraberinde getirdikleri kültürel farklılıklar, özellikle de İslam oluşturmaktadır. İkinci Dünya Savaşı’ndan bu yana modern biçimiyle ortaya çıkan ırkçılık, artık fenotipik ve deri rengi gibi fiziksel özellikleri dışlama biçiminde tezahür etmemektedir. Zira bu ırkçılık, yasal olarak yasaklanmış olduğundan cezalandırılmaktadır. Modern ırkçılık ise, kültürel dışlama biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda kültürel temelli bir yeni

⁴¹ Canatan, a.g.m., s. 19.

⁴² *Muslims in Europe*, ed. Bernard Lewis, Dominique Schnapper, Pinter Publishers, Londra, 1994, s. 162.

ırkçılıktan/neo-racism bahsedebiliriz.⁴³ Demek ki ilk aşamada anti-islamizm olarak başlayan süreç, daha sonra İslamofobiyi doğurmaya başlamıştır. Başka bir deyişle temelde ideolojik ve politik bir tutum, sosyolojik bir olgunun şekillenmesine hizmet etmiştir.⁴⁴ Bu sürecin sonunda ‘göçmen’, ‘sığınmacı’, ‘muhacir’ gibi kavramlar ‘Müslüman’ ile eş anlamlı olarak kullanılmaya başlanmıştır.⁴⁵

Göçmen çocukları zamanla işçilik statüsünden vatandaşlık statüsüne yükselip, yıllardır dile getirilen bu haklardan, kanunların verdiği yetkiler çerçevesinde yararlanmaya başlayınca, bazıları bundan ürkmeye başladı.⁴⁶ 11 Eylül⁴⁷, Londra⁴⁸ ve Madrid saldırıları, Avrupa’nın kendi ülkelerinde yaşayan Müslümanlara şüpheli bakmasını da beraberinde getirdi⁴⁹. Bu olaylara karışan kişilerin, o zamana kadar genelde şüphe uyandıran kişiler olmaması, görünürde topluma entegre olmuş bir yaşam sürdürmeleri ve bu yöndeki vurgunun basın tarafından sürekli gündeme getirilmesi, normal bir yaşam sürdüren dindar komşuya şüphe ile bakma sonucunu da doğurdu.⁵⁰

Avrupa ülkeleri, göçmenlerden, tam bir uyum sağlama yani asimilasyon beklemektedirler. Özellikle, Avrupa ülkelerinde doğmuş ve büyümüş olan ikinci nesil

⁴³ Haleber, Ron, “Kızıl Komünist Tehlikenin Yerini Alan ‘Fanatik Müslüman’ İmajı”, *Avrupa’da İslam*, ed. Kadir Canatan, Beyan Yayınları, Ankara, 2005, s. 202.

⁴⁴ Canatan, a.g.m., ss. 45–47.

⁴⁵ *Islamophobia: issues, challenges and actions*, s. 8.

⁴⁶ Örneğin İngiltere’de, 2. Dünya Savaşı sonrası ihtiyaç sebebiyle gelen göçmenler, genel olarak şehrin dışındaki kendilerine ayrılmış bölgelere yerleşmişlerdi ve İngiliz halkı bunu çok normal karşılıyordu. Ne zamanki bu göçmenler şehirlerin içine, şehrin bir sakini olarak yerleşmeye başladılar, işte o zaman hızla artan aşırı bir zıtlama meydana gelmiştir. Göçmenlerin çocuklarının İngiliz vatandaşı haline gelmesiyle, örneğin Hint alt kıtası bir Britanya şehri haline geldi. Bundan böyle göçmenlerin varlığı, İngiliz ulusal rolünü ve İngiliz kimliğini anlatan günümüz söyleminin ayrılmaz bir parçası olmuştur. 1950’lerin sonunda ve 1960’lı yılların başında, İngiliz hükümeti, halkın bu hassasiyetini gidermek için çeşitli çalışmalar yapsa da, bunlarda çok başarılı olamamıştır. (Husband, Charles, “The Political Context of Muslim Communities’ Participation in British Society”, *Muslims in Europe*, ed. Bernard Lewis, Dominique Schnapper, Pinter Publishers, Londra, 1994, ss. 79-80.)

⁴⁷ Bkz. *Anti-Islamic Reactions in the EU After the Terrorist Acts Against the USA- A Collection of Country Reports from Raxen National Focal Points*, European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia-EUMC, 2001, ss. 3–67.

⁴⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. *The Impact of 7 July 2005 London Bomb Attacks on Muslim Communities in the EU*, European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia-EUMC, 2005, ss. 13–16.

⁴⁹ Bkz. Choudhury, Tufyal; Aziz, Muhammed vd. *Perceptions of Discrimination and Islamophobia-Voices From Members of Muslim Communities in the European Union*, European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia-EUMC, 2006, ss. 43–46.

⁵⁰ Polat, Hasan, “Federal Almanya’da Müslümanlar ve Baden-Württemberg Eyaletinde Alman Vatandaşlığına Geçişte Uygulanan Testin Oluşum Hikayesi”, *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*, s. 349.

göçmenlerin daha çok buna yatkın olması beklenmektedir. Ancak gerek teoriye gerek pratiğe bakıldığında bu imkânsız gözükmektedir.

Kent varoşlarında, marjinal, gerileyen ve vasıfsız emeğe dayanan sanayi çağında dünyaya gelen bu göçmenler, “ev sahibi toplum”un iliklerine kadar işlemiş ırkçılıkla katlanan bir düşmanlıkla, devletin giderek artan ilgisizliğiyle karşı karşıyadır. Etnik girişimcilerin akrabalık ilişkileri aracılığıyla çalışması, toplumsal içe dönüklüğe, toplumsal ve coğrafi gettoların oluşumuna yol açan klasik bir durumdur. O halde, yapısal ve mekânsal ayırım, toplumsal içe dönüklük ve getto oluşumu, Avrupa’daki gayri Avrupalılar bağlamında giderek hâkim söylem tarzı haline gelen kültürelciliğin temel unsurlarıdır.⁵¹

Bütün bunlar, ülkelerin ve halkların göçmenlere bakış açılarını ve göçmen politikalarını da etkilemiştir. Özellikle yabancılara karşı oluşturulan kin ve nefreti inceleyen Wilhelm Heitmeyer ve ekibi, Almanya’nın çeşitli bölgelerinde kasaba, bölge ve eyaletlerde yaptıkları araştırmalarında, halkın Müslümanların Almanya’da yaşamaları konusundaki görüşlerini ölçmeye çalışmışlardır. Beşincisi yapılan araştırmanın önemli bulgusu, İslam düşmanlığının arttığı şeklindedir. Bunun en bariz göstergesi, İslam’ın hayran olunabilecek bir medeniyet ortaya çıkardığına dair görüşün gitgide reddedilmesidir. Araştırmaya göre, Almanların yüzde 28,5’i Müslümanların Almanya’ya göçünün yasaklanması gerektiği görüşündedir. Dört sene önce bu oran %24 idi. Almanların %80’i İslam’ı kadınları aşağılama ve fanatizm ile eş görmektedir ve birçok Alman gerektiğinde camii inşaatlarına müsaade edilmemesi gerektiği fikrini savunmaktadır. Öte yandan ekonomik olarak sıkıntılı dönemlerde yabancılardan yurt dışı edilebileceği düşüncesi dile getirilmektedir ve bu kanaati paylaşan insanların sayısı gitgide artmaktadır.⁵²

Avusturya Kamu Görüşü/Gallup Enstitüsü tarafından Ekim 2001’de terörizm ve güvenlik hakkında yapılan bir diğer ankete göre de, katılımcıların %62’si yeni gelen göçmenlerin parmak izlerinin alınması taraftarı iken, %48’i ise ülkedeki tüm yabancılardan parmak izlerinin alınması gerektiğini söylüyor. %41 ise, uyruklarına

⁵¹ Al-Azmeh, Aziz, *İslamlar ve Moderniteler*, çev. Elçin Gen, İletişim Yayınları, İstanbul, 1996, s. 13.

⁵² Yavuzcan, a.g.m., ss. 317–318

bakmadan, ülkede yaşayan herkesin parmak izinin alınması gerektiğini savunuyor. Göçmenlerin sayısı hakkındaki soruya verilen yanıtlara göre, katılımcıların %40'ı Avusturya'da çok fazla göçmen olduğu görüşünü taşıırken, %43'ü ülkedeki göçmen sayısının şuan yeterli olduğunu, %10'u ise, Avusturya'nın yeteri kadar mülteci kabul etmediği görüşündedir.⁵³

Avrupalılar ülkelerine sonradan gelen bu göçmenleri kabul etmek istememişlerdir. Bundan daha önce de ülkelere Yahudiler ve Roma Katolikleri göç etmiştir. Ancak onlarla aralarında uyum problemi olmamıştır. Her ne kadar Yahudilerle etnik çatışmalar yaşanmış ve katliamlar yapılmışsa da, dinsel merkezde bir problemleri olmamıştır. Çünkü Yahudilerle ve Katoliklerle ortak bir Yahudi-Hıristiyan geleneğe sahiptirler. Oysa Müslümanlar söz konusu olduğunda, Hıristiyan bakış açısıyla bakıldığı takdirde, bir Yahudi-Hıristiyan-Müslüman ortak mirası söz konusu olamaz. Monoteist olmasına, peygamberî yapısına ve Yahudi-Hıristiyan teolojisi ve ahlak öğretilerine benzerliğine rağmen İslam, Avrupa'daki din bilimleri çalışmalarında, eğitim müfredatında ve kütüphanelerinde Hinduizm, Budizm gibi, "diğer dünya dinleri" kategorisindedir.⁵⁴ Kendi dinlerine ve dolayısıyla kendi kültürlerine tamamen zıt bir "öteki"yi entegre etmek Avrupalılar için imkansız gözükmekte ve onları ya asimile etme ya da reddetme eğilimindedirler.

Avrupa'ya yerleşmeye başlayan Müslümanlar Avrupalıları korkutmuştur. Çünkü Müslümanlar çok fazla çocuk sahibi olurken, Avrupalılar çocuk sahibi olmak yerine, kendilerine daha az sorumluluk yükleyecek, istedikleri zaman atabilecekleri bir evcil hayvanı beslemeyi tercih etmektedirler. Bu durumda, her geçen gün Avrupalıların Müslümanlara karşı demografik üstünlüğü azalmaktadır. Bu da göstermektedir ki, yakın bir gelecekte Avrupa'da yaşayan Müslümanlar, Avrupalılardan daha çok olacaklardır. Bazı basın organları ve internet siteleri, bu korkuyu bir harita⁵⁵ ile daha görsel hale

⁵³ *Anti-Islamic Reactions in the EU after the terrorist acts against the USA- Austria Report*, (EUMC 2001 Avusturya raporu) EUMC/European Monitoring Centre on Racism And Xenophobia,– 12th September to 31st December 2001, by Research Centre "Discourse, Politics, Identity" (DPI), Institut für Konfliktforschung (IKF), Ludwig Boltzman Institut für Menschenrechte (BIM), 23 Mayıs 2002, Viyana, s. 15.

⁵⁴ Esposito, 1999, s. 99.

⁵⁵ http://motls.blogspot.com/2006_02_01_archive.html

getirmişlerdir. Aşağıdaki haritaya göre, 2015 yılında, Almanya'nın "Yeni Türkiye"; Büyük Britanya'nın "Kuzey Pakistan"; Fransa'nın "Yeni Cezayir İslam Cumhuriyeti"; İspanya'nın "İberya Fas Emirliği"; İtalya'nın "Arnavutluk Federasyonu"; Hollanda'nın "Avro-Endonezya"; Bosna-Hersek'in "Bosna Sultanlığı" olacağı öngörülmektedir.

Avrupalıların Müslüman göçmenlere bakış açılarını derinden etkileyen bir başka faktör ise, Müslümanların eğitim durumları ve sosyal konumlarıdır. Bunun için de göç sürecini çok dikkatli incelemek gerekir. Müslümanlar, Avrupa dillerini çok az bilerek ve düşük seviyeli işlerde çalışmak üzere Avrupa'ya gelmişlerdir. Eğitim kaliteleri düşüktür ve de buna bağlı olarak sadece ihtiyaç olduğu için geçici olarak Avrupa'ya getirilmişlerdir. Ayrıca barınma koşulları da kötüdür. Irkçı ayrımcılığın etkisi, bu

koşulların devam etmesini, hatta daha da derinleşmesini ve nesilden nesle devam etmesini sağlamıştır.⁵⁶

Runnymede Trust, Avrupa’da yaşayan 15 milyon Müslüman’ın varlığının yanında, İslam korkusunu besleyen önemli bir diğer faktörün, dünya piyasasındaki petrol zengini ülkelerin çoğunun Müslüman olması ve buna göre yaşamaları olduğunu belirtmiştir. Bu ülkelerde, insan haklarının baskıcı rejimler tarafından sanki İslam inancında bu şekildeymiş gibi kötüye kullanıldığı dile getirilmiştir.⁵⁷

Miguel Angel Moratinos’a göre, Avrupa, Batılılaşmanın sahte zevkine ve üstünlüğüne dayanan korunmacı kalkanın arkasına saklanarak, kendi kimliklerinin bazı tanımlayıcı özelliklerini kaybetmiştir. Ona göre Avrupa, İslam dünyası ile bağlarını yeniden oluşturduğunu kabul etmek zorundadır. Moratinos, burada endişelenlendirici olan şeyin, bu yeniden karşılaşma tavrı sezgisel hatta tutarsızdır. Avrupa’nın Müslümanlara karşı bu düşüncesizce ve tutarsız yaklaşımı, tarihten gelen önyargılar sebebiyle değil, Avrupa’nın coğrafi olarak bu bölgeye ilgisinden kaynaklanmaktadır.⁵⁸

Bu korku, bazen aşırı boyutlara ulaşmış ve insanlararası bir problemden medeniyetler arası bir probleme doğru ilerlemiştir. Bu çerçevede ‘Medeniyetler Çatışması’ olarak bilinen tez ortaya çıkmıştır. Olası bir medeniyetler kavgasından bahseden Amerikalı Profesör Samuel Huntington, 1993 yılında *Foreign Affairs* adlı dergide oldukça tartışmalı “The Clash of Civilizations/Medeniyetler Çatışması” adlı makalesini yayınlamıştır.⁵⁹ Özünde ırkçı olan bu makalede İslam ve Budist dünya Hıristiyan Batı dünyasının yeni düşmanları ilan edilmiştir. Huntington, daha sonra bu

⁵⁶ Nielsen, a.g.e., s. 97.

⁵⁷ *Islamophobia: issues, challenges and actions*, s. 7.

⁵⁸ Moratinos, Miguel Angel, “Europe and the Muslim World in International Relations”, *Islam, Modernism and the West: Cultural and Political Relations at the End of Millenium*, ed. Gema Martin Munoz, I. B. Tauris Publishers, Londra, 1999, s. 39.

⁵⁹ Huntington’un bu makalesini gelecek yüz yılı en gerçekçi bir şekilde tahlil eden bir şaheser olarak kabul edenler olmakla beraber, bir kısım entelektüel de makalede dile getirilen görüşlerin aslında gerçekçi gözlemlere dayalı bir analiz olmaktan çok kendi kendini gerçekleştirmeyi hedefleyen bir kehanet (Self –fulfilling prophecy) olarak algılaması da ilginçtir. Makalenin yayınlanmasından bu yana dünyada olup bitenler dikkate alındığında ikinci gruba mensup düşünürlerin haklılığı ortaya çıkmaktadır.

makalesini kitaba çevirip⁶⁰ 1996 yılında yayınlamıştır.⁶¹ Bu kitabında Huntington, yakın gelecekte, ideolojik ya da ekonomik çatışmaların olmayacağını iddia etmiş, insanlığın en büyük ayrışmasının kültüre dayalı olarak gelişeceğini öne sürmüştür. Ona göre, bundan sonra medeniyetler arasında ayrışma olacaktır. Huntington, dünyayı sekiz büyük medeniyete bölmüştür: Batı, Konfüçyan, Japon, İslamî, Hindu, Slav-Ortodoks, Latin Amerika ve Afrika medeniyetleri. Yazar, bahsi geçen kitabında Batı medeniyetinin bugün, ‘herkese uyan evrensel medeniyet’ olduğunu iddia etmiştir.⁶²

Huntington, Batı için öncelikli problemin İslamî fundamentalizm olmadığını söylemiştir. Ona göre asıl problem, taraftarları bu kültürün üstünlüğüne inandırılmış ve güçlerinin yetersizliğini saplantı haline getirmiş kişiler olan İslam’ın kendisidir.⁶³ Huntington’ın bu söylemleri, zaten hassas olan bir konuda, tabiri caizse bir nevi yangına körükle yaklaşmak olmuştur. Yukarıda bahsettiğimiz İspanyol diplomat, Huntington’ın bu tavrının Avrupa’da çok ciddi tartışmalara neden olan bir bumerang etkisi yarattığını belirtmiştir.⁶⁴

Hemen hemen aynı yıllarda, eski NATO genel sekreteri Willy Claes’in 1995 yılında bir Alman gazetesinde açıkladığı üzere, çoktan NATO’da kabul görmüş ve onun ‘İslam fundamentalizmi Avrupa için en büyük tehdittir’ açıklaması, tartışmalara vesile olmuştur.⁶⁵ Claes’in bu yaklaşımı, tamamıyla yanlış korkular ve yeni tehditlerle dolu olan bilinçaltına dayanmaktadır. Önemli bir temsil görevine sahip olan sekreterin, bu tür sembolleştirmelerle uğraşması, hiç beklenen bir durum değildir. Bu sayede, yeni bir ‘alenî haçlı seferi’ Batılı askerî gücün tam merkezinden ortaya atılmıştır. Sonuç itibarıyla, radikal İslamî gruplara Batıyı hedef gösteren yeni ‘silahlar’ verilmiş gibidir.⁶⁶

⁶⁰ Bkz. *Medeniyetler Çatışması*, ed. Samuel Huntington, Vadi Yayınları, çev. Murat Yılmaz, İstanbul, 1997.

⁶¹ Canatan, a.g.m., s. 48.

⁶² Al-Jabri, Mohammed ‘Abed, “Clash of Civilisations: The Relations of the Future?”, *Islam, Modernism and the West: Cultural and Political Relations at the End of Millenium*, ed. Gema Martin Munoz, I. B. Tauris Publishers, Londra, 1999, s. 68.

⁶³ *Medeniyetler Çatışması*, ss. 217–218.

⁶⁴ Moratinos, a.g.m., s. 40.

⁶⁵ Canatan, a.g.m., ss. 48-49.

⁶⁶ Moratinos, a.g.m., s. 40.

Bu provakatif yaklaşım, hem Müslümanlar, hem de Avrupalılar için yabancılaşma, dışlanma ve radikalleşme algısı olarak değerlendirilmektedir. Örneğin Fransa'da yaşayan bir İslamî lider, amaçlarının aynı zamanda hem iyi bir Müslüman, hem de iyi bir Fransız vatandaşı yetiştirmek olduğunu belirtmiştir. Bu tür uyum çabalarına rağmen yapılan İslam'ı karalama kampanyalarını sürdürmek, kin ve nefreti öne çıkardığı gibi, radikalleşmenin her türlüünü desteklemektedir.⁶⁷

Giriş bölümünde de işlediğimiz gibi, İslam etkeni, Avrupalı yaşantının kabullerini geçmişte de, günümüzde de su götürmez biçimde tehdit ettiğinden, durum çoğu Avrupalı için hiç kolay değildir. Birçok Batılı için, İslam ile tarihî bakımdan Hıristiyan bir Avrupa arasında barış dolu bir birliktelik olamaz, asla olmayacağı da tartışmasız kabul edilmelidir.⁶⁸ Avrupalılar her zaman akıllarında olan geçmişe baktıklarında, genel olarak kendi yenilgilerini, Müslümanların ise zaferlerini görmektedirler. Bu da tabii olarak korkularını beslemektedir.

Bunlar Avrupalının zihninde, gizli de olsa, sürüp giden hatıralardır. Bunlar sadece savaş sonrası Avrupa'ya gelenlerin harekete geçirmesi dolayısıyla değil, aynı zamanda İslam'ın modern dünyada devam eden yükselişinin gündeme getirdiği son tartışmalar karşısında bir arka plan sağlar. Bu, hem dinin hem de siyasetin küreselleşmesinin başrol oynadığı bir alandır.⁶⁹

Avrupalıların aklında her zaman geçmişin izlerinin var olduğunu desteklercesine Almanya'da bir üst düzey bakanlık bürokratu olan Rainer Grell İslam'ın Avrupa'daki varlığı hakkında şöyle demiştir: İslam birçok kez Avrupa kapılarına dayandı, askerî yöntemlerle kalmaya çalışmış ve her defasında geri püskürtülmüşlerdir. Araplar 800 yıl sonra Endülüs'ü terk etmişlerdir. İslam ve militarizm arasında tam bir ilişki vardır. Günümüzde Müslümanlar daha akıllı davranarak silahtan vazgeçme denemesiyle uzun vadeli kurumlaşmaya gitmektedirler.⁷⁰

⁶⁷ Esposito, 1999, s. 100.

⁶⁸ Davie, Grace, *Modern Avrupa'da Din*, çev. Akif Demirci, Küre Yayınları, İstanbul, 2005, s. 15.

⁶⁹ Davie, a.g.e., ss. 162-163.

⁷⁰ Grell, Rainer, *Landesdatenschutzgesetz für Baden-Württemberg: Kommentar*, Kohlhammer, y.y., 1980'den naklen Polat, a.g.m., ss. 347-348.

İKİNCİ BÖLÜM

GÜNÜMÜZ AVRUPA'SINDA İSLAM İMAJI VE

MÜSLÜMAN KADININ KONUMU

A) 11 Eylül Sonrası Avrupa’da ve Avrupa Komisyonu Raporlarında İslamofobi

1) 11 Eylül Sonrası Avrupa’da İslamofobi

Büyük dünya dinlerinin belirgin bir canlanmasına, iç ve dış göçler nedeniyle küreselleşmesine şahit olduğumuz son derece önemli bir dönemde yaşamaktayız. Hem Batı’da, hem de bütün dünyada demografik olarak İslam’ın en hızlı yayılan din olduğu görülmektedir. Sadece 20–30 yıl önce Müslümanlar Batı’da nispeten belirsizdi; bugün pek çok Batı şehir ve kasabasının dinî çehresi değişmiş, kilise ve sinagogların yanı sıra cami ve İslam merkezlerine sahip olmuştur. Günümüzde, dünyada çok sayıda Müslüman’ın yaşadığı şehirler arasında sadece Kahire, Şam, İslamabat ve Kuala Lumpur gibi şehirler değil, Londra, Bradford, Paris, Marsilya, New York, Washington, Detroit ve Los Angeles gibi şehirler de bulunmaktadır.¹

11 Eylül 2001 Batı dünyasında İslamofobinin bir başka kırılma noktası ve belki de zirve noktasını oluşturmaktadır. Bu tarihe kadar yapılan anti-islamist açıklamalar ve İslam’a karşı yapılan Soğuk Savaş sonrası ikinci düşman muamelesi, her şeye rağmen halk arasında fazla yankı bulmamıştır. Sözde İslam adına Dünya Ticaret Merkezi’ne karşı yapılan saldırılar, Batı’da anti-islamistlere büyük bir fırsat yaratmış ve halkı ikna etme güçlerini de artırmıştır. Bu anlamda, birçok kişinin söylediği gibi Dünya Ticaret Merkezi’ne saldırı yapanlar, aslında İslam’a karşı haçlı savaşının startını vermiştir.²

11 Eylül, Soğuk Savaş sonrası soyutlama düzeyinde ve genelleştirme düzleminde “düşman Öteki” konumuna gelen İslam’ın, hem Amerika içinde, hem uluslararası düzeyde “somut Öteki” konumuna dönüşme sürecinin başlamasını da simgelemektedir. Bu nedenle 11 Eylül sonrası dünya, terörizme karşı mücadeleyi savaşa indirgediği sürece, İslam’la yüzleşen, onu ötekileştiren ve onunla çatışan bir dünya olma riskini taşımaktadır.³

¹ Esposito, John L., “Bir Batı Olgusu Olarak İslam”, *Avrupa ve Amerika Müslümanları*, ed. Hunter, Shireen ve Malik, Huma, çev. Cem Demirkan, Deniz Öktem vd, Gelenek Yayınları, 2003, s. 23.

² Canatan, a.g.m., ss. 51-52.

³ Keyman, a.g.m., s. 17.

Dünya Ticaret Merkezi'ne yapılan saldırı sonrası İslam imajı, önceki dönemlere oranla kıyaslanamaz ölçüde artmıştır. Birçok araştırmada gösterildiği gibi 'İslam' ile 'şiddet' ve 'terör' olguları özdeşleştirilmiştir. Bu aynı zamanda, Müslümanların da negatif olarak algılanması anlamına gelmektedir. Sözelimi Almanların yüzde 78'i Müslümanları fanatik, yüzde 52'si şiddet yönelimli ve yüzde 44'ü egoist olarak görmektedir. Aynı araştırmada İspanyalıların yüzde 83'ü Müslümanları fanatik, yüzde 60'ı şiddet yönelimli ve yüzde 43'ü egoist olarak algılamaktadır.⁴ Demek ki 11 Eylül sonrası dönemde, İslamofobinin görünmez yüzünü oluşturan tarihsel ve kültürel önyargılar yeniden canlanmıştır. Bu gelişmeler, şüphesiz ki Batı dünyasında yaşayan Müslümanların toplumda dışlanmasını ve ayrımcılığa maruz kalmalarını da beraberinde getirmiştir. Başından beri toplumsal ve ekonomik konumu zaten iyi olmayan Müslümanlar, 11 Eylül'ün yarattığı sosyal, psikolojik ve siyasal iklimde, daha da kötü bir konuma itilmiştir.⁵

Yukarıda bahsettiğimiz Rainer Grell'in İslamofobiyi tarihle bağdaştırma çabası, özellikle tarihte Osmanlı İmparatorluğu'yla savaşmış milletlerde çokça görülmektedir. Müslümanlar, işyerlerinde, sokaklarda veya toplu taşıma araçlarında en çok şu sözlerle sözlü olarak rahatsız edilmektedirler: "Atalarımız ne için Türklerle savaşmışlardır? Onları ne zaman ülkemizden püskürteceğiz?"⁶

11 Eylül'den sonra ünlü Ortadoğu uzmanı Bernard Lewis⁷, Bush yönetiminin Ortadoğu politikalarının fikir babalarından biri olmakla kalmamış, İslamofobinin Batı'daki baş körükleyicilerinden biri haline gelmiştir. 28 Temmuz 2004'te Alman *Die Welt* dergisine verdiği mülakatta şunları söylemiştir: "Yüzyılın sonuna kadar Avrupa'ya

⁴ Europe's Muslims More Moderate, The Great Divide: How Westerners and Muslims View Each Other, *The Pew Global Attitudes*, Washington, 2006 s. 16'dan naklen Canatan, a.g.m., s. 53;.

⁵ Canatan, a.g.m., s. 53.

⁶ EUMC 2001 Avusturya raporu, s. 4.

⁷ Bernard Lewis, İslam'ın doğuşu, Hz. Muhammed ve İslam'ın temel öğretileri konusunda da, aşırı ön yargılı, bilgisizce ve savunmacı bir yaklaşım sergilemiştir. Birçok eserinde İslam hakkında, Müslümanların asla kabul etmeyeceği bir çok iddiada bulunmuştur. Bernard Lewis'in İslam hakkındaki görüşleri ve eleştirisi için bkz. Nyang, Süleyman S.; Abed-Rabbo, Samir, "Bernard Lewis ve İslamî Araştırmaları", *Oryantalistler ve İslamiyatçılar-Oryantalist İdeolojinin Eleştirisi*, ed. Hüseyin, Asaf; Olson, Robert; Kureşi, Cemil, çev. Bedirhan Muhib, İnsan Yayınları, İstanbul, 1989, ss. 203-228.

İslam hâkim olacaktır. Avrupa, Arap batısının, Magrib'in bir parçası haline gelecektir.”⁸ 31 Ekim 2005 tarihli *The New Yorker* dergisine göre de Lewis, ABD Başkan Yardımcısı Dick Cheney'e şu tavsiyede bulunmuştur: “Araplara yapılması gereken şeyin, iki gözleri arasına büyük bir sopayla vurmak olduğuna inanıyorum. Onlar yalnızca güce saygı duyar.” Tepkiler üzerine dergiye gönderdiği açıklamada da Lewis, “Evet, Arapların yalnızca güce saygı duyduklarını düşündüğüm doğrudur” demiştir.⁹ Zaten Huntington'un medeniyetler çatışması tezinin kökeninin Lewis'in 1990 yılında kaleme aldığı ünlü “The Roots of Muslim Rage” adlı makaleye dayandığı bilinmektedir.¹⁰

Özellikle İran İslam Devrimi'nden sonra artan Avrupa medyasının yoğun İslamî gündemi, özellikle 11 Eylül saldırısıyla zirveye çıkmıştır. Ancak bu medyatik ilginin ana noktası, yaklaşık 1,5 milyar civarında mensubu olan bir dinin mensuplarına ait farklı sosyal, kültürel ve ekonomik yapılarını incelemek veya haber konusu edilmesinden çok, onları şiddet ve terör olaylarıyla özdeşmiş gibi sunmaktır.

Örneğin, Almanya'nın iki büyük devlet kanalı olan ARD ve ZDF üzerinde yapılan bir araştırmaya göre, medyanın gündeminde olan İslam, şiddet ve çatışma ağırlıklıdır. Normal ve müspet olan göz ardı edilmektedir. Bu kanalların İslam hakkında yaptıkları programların toplum içerisinde var olan İslamofobiyi ve önyargı potansiyelini beslemeye yönelik olduğu görülmektedir.¹¹

Özellikle havaalanlarında karşılaşılan durum, Müslümanlara karşı kökleşmiş bir korkuyu açıkça ortaya koymaktadır. Birçok insan, potansiyel terörist olarak gördükleri için Müslümanlarla beraber yolculuk yapmaktan kaçınmaktadırlar. Mesela 1 Ekim 2001'de Fas asıllı bir Belçika vatandaşı hiçbir gerekçe gösterilmeden uçağa alınmamıştır. 18 Ekim 2001'de ise, Brüksel-Tel Aviv uçağındaki 50 yolcu Arap mizacına sahip 5 yolcunun uçağa alınmamasını istemiştir. Uçak şirketinin bunu

⁸ <http://www.jpost.com/servlet/Satellite?pagename=JPost%2FJPostArticle%2FShowFull&cid=1167467834546>

⁹ <http://www.nytimes.com/2002/01/27/books/review/27KENNEDT.html?ex=1221796800&en=72e9d643f6c0069e&ei=5070>

¹⁰ Lewis Bernard, "The Roots of Muslim Rage." *The Atlantic Monthly*, Volume 266, No. (Eylül, 1990): 47 – 60.

¹¹ Yavuzcan, a.g.m., ss. 319–320.

reddetmesi üzerine 50 yolcu bir sonraki uçağa binmiş, hedeflenen 5 Arap'a benzeyen yolcu ise söz konusu seferle uçmuşlardır.¹²

Doğum oranının giderek düştüğü Almanya'da, vatandaş olmayan göçmen ailelerde bu oran yüksektir ve ülkeye yapılan dış göç çeşitli şekillerde devam etmektedir. Bütün bunların yanında, yukarıda bahsettiğimiz olumsuz yönlendirmeler, Almanya'yı yeni bir vatandaşlık yasası hazırlamaya zorlamıştır. Daha önceleri vatandaşlığa geçmek neredeyse teşvik edilircesine kolayken, bundan böyle topluma entegre olma temeline dayanan birçok koşulu öngörmektedir. Bunun için de vatandaşlığa kabul dairesi, vatandaş adaylarını bir görüşmeye tabi tutmak zorunda olduğunu düşünmüştü. Bu görüşme, büyük oranda, görevli memurun inisiyatifine bırakılmıştı. Baden-Württemberg eyaleti, bu görüşmenin içeriğini eyalet çapında belli bir standarda bağlamak için soru katalogu¹³ oluşturma yoluna gitmiştir. Ancak bu soru katalogunun içeriği ve sorumlu memurun açıklamalarını okuduğumuz zaman olayın bu kadar basit olmadığı hemen görülmektedir.¹⁴ Soru katalogunun resmî başlığı "Vatandaşlık Kanununa Göre Hür ve Demokratik Temel Düzenin Kabulü, Vatandaşlık Daireleri için Görüşme Kılavuzu" adını taşıyor. Ama katalog, basında ve kamuoyunda "Vicdan Testi" veya "Müslüman Testi" isimleriyle anılmıştır.¹⁵

Türkiye Araştırma Merkezi'nin yaptığı bir ankete göre, Almanların %47'si İslam kültürünün Batı'ya uymadığını düşünmekte ve her dört Alman'dan biri din adına gerçekleştirilen saldırılardan yola çıkarak İslam'ın tehlikeli bir din olduğunu savunmaktadır. Almanların %40'ı kültürler arası bir savaşın yaşanmayacağına inanırken, %44'ü böyle bir savaşın olacağına inanmaktadırlar.¹⁶ Bu anketin sonuçlarına bakıldığında, yukarıda bahsettiğimiz "Müslüman Testi"nin, sadece bir grup bürokratin

¹² *Anti-Islamic Reactions in the EU after the terrorist acts against the USA/Belgium – 12th September to 31st December 2001*, (EUMC 2001 Belçika Raporu) EUMC/European Monitoring Centre on Racism And Xenophobia, by CEOOR/Centre for Equal Opportunities and Opposition to Racism/ Irkçılıkla Savaşma ve Eşit Fırsatlar Merkezi, Viyana, 23 Mayıs 2002, s. 14.

¹³ Bkz. EK-I

¹⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Polat, Hasan, "Federal Almanya'da Müslümanlar ve Baden-Württemberg Eyaletinde Alman Vatandaşlığına Geçişte Uygulanan Testin Oluşum Hikayesi", *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*, s. 336.

¹⁵ Polat, a.g.m., s. 337.

¹⁶ Yavuzcan, a.g.m., s. 320.

görüşü olmadığı, Alman vatandaşlarının büyük bir çoğunluğunun da, bu test benzeri düşüncelere sahip oldukları görülmektedir.

Danimarka’da özel bir araştırma şirketi “Megafon” ve ulusal bir kanal olan DR tarafından kullanılan bir enstitünün düzenlediği Kasım 2001’deki ankette en belirgin soru şu olmuştur: “Terörle mücadelemiz dinî bir savaş mıdır?”

Kesinlikle	Çoğunlukla	Belirli bir dereceye kadar	Tam olarak değil	Kesinlikle hayır
%10	%16	%17	%12	%41
%43			%53	

Tabloda da görüldüğü üzere, küçük bir çoğunluk olan %53, terörle mücadelenin dinle pek bir alakası yoktur derken, %43 bu mücadelenin dinle bir bağlantısı olduğuna inanmaktadır.¹⁷

İslamofobiyi besleyen bağlamsal faktörlerden biri de, gerek medyada gerekse çeşitli yayınlarda açığa çıkan seküler ve agnostik bakış açısıdır. Sadece İslam’a karşı değil, tüm dinlere yönelik olan bu bakış açısına göre, dinî hayat ‘pembe diziler’e benzetilmektedir. Dinî hayatta da pembe dizilerde olduğu gibi şaşalı hayatlar, esrarengiz olaylar, sırrına erişilemez hikâyeler vardır. Herkes bilmektedir ki, normal insanlar bu şekilde yaşamamaktadırlar. Fakat dramalardan hoşlandığımız ve gerçek olmayan karakterlerin canlandırılmasına çok düşkün olduğumuz için dinî hayata ilgi duyduğumuz düşünülmektedir. Her ne kadar bu agnostik görüş, tüm dinleri aynı kefeye koyuyor gibi gözükse de, Hıristiyanlığın daha gerçeğe yakın olduğunu iddia etmektedir. Buna göre Hıristiyanlık, İslam’ın aksine, medyada çıkan kötü niyetli ve cahilce başlıklara daha uzak bir yapıya sahiptir: “Müslümanlar, ne kadar medyadan ve kamusal

¹⁷ *Anti-Islamic Reactions in the EU after the terrorist acts against the USA/ Denmark*, (EUMC 2001 Danimarka Raporu) EUMC/European Monitoring Centre on Racism And Xenophobia, by The Danish Board for Ethnic Equality, 23 Mayıs 2002, Viyana, s.19.

platformlardan kaçarlarsa, saldırılar daha az olacaktır, diye düşünmektedirler. Modern batı toplumlarında dinle ilgili tartışmalar ve anlaşmazlıklar normaldir ve hoş karşılanmaktadır. Ancak Müslümanlar bu sahaya girmekten şiddetle kaçınmaktadır.”¹⁸

Avrupa'nın birçok ülkesinde ırkçılıkla mücadele kanunları vardır. Buna göre, ırkçılık, cezayı gerektiren bir suçtur. Ancak bu ülkelerde, İslam karşıtlığının çeşitli sebepler gösterilerek bu kanunun kapsamı içerisine girmediği belirtilmektedir. Avustralya'daki bir konferansında Rachel A. D. Bloul, bu konuya değinerek, yapılanının bariz bir ırkçılık ve ayrımcılık olduğunu vurgulamıştır. Bu sebeple Müslümanlardan “Müslüman kurbanlar”¹⁹ diye bahsetmektedir. Örneğin İngiltere’de 1975 yılında çıkarılan Irk İlişkileri Kanunu ile her türlü ırkçılık yasaklanmıştır²⁰. Bu kanunu hazırlayan komite, dine dayalı ayrımcılığın büyük yaralar açmadığını sebep göstererek dinsel ayrımcılığı bu kategoriye almamıştır. Ancak 1976 yılında yapılan değişiklikle Yahudiler ve Sihler, etnik grup olarak nitelendirilerek bu kanun kapsamına sokulmuştur. Bugün hala İngiltere’de, kamu veya özel alanda Müslüman karşıtı ayrımcılığa izin verilmektedir.²¹ Rainer Grell’e göre de, Alman Anayasası’nın 4. maddesinin 1. bendinde vatandaşlara tanınan inanç hürriyeti Müslümanlar için geçerli olmamalıdır. Çünkü ona göre, İslam devlet modeli ve siyasî ideolojisi, anayasanın kast ettiği imtiyazlardan yararlanacak din tanımına uymamaktadır.²²

Aynı durum, hayvanları İslamî usullere kesme konusunda da yaşanmaktadır. Avrupa'nın birçok yerinde ‘kosher’ denilen Yahudilerin yiyecek kurallarına göre üretilmiş yiyecekler ve bu ürünlerin satıldığı özel ‘kosher marketler’ varken, İslamî usule göre kesilmiş etlerin normal market reyollarında var olmasından dahi rahatsızlık duyulmaktadır. Örneğin Avusturya Özgürlük Partisi (FPÖ) politikacıları, hayvanların İslamî usullere göre kesilmesinin yasaklanmasını destekleyen, daha sonra da çokça

¹⁸ *Islamophobia: issues, challenges and actions*, s. 8.

¹⁹ Bloul, Rachel A. D., *Islamophobia and Anti-Discrimination Laws: Ethno-Religion as a Legal Category in the UK and Australia*, Sidney, 2003
http://www.anu.edu.au/NEC/Archive/bloul_paper.pdf

²⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Johan Meuleman, “İngiltere’de İslamofobi”, *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*, ss. 291–292.

²¹ *Islamophobia: issues, challenges and actions*, s. 13.

²² Grell, Rainer, *Landesdatenschutzgesetz für Baden-Württemberg: Kommentar*, Kohlhammer, y.y., 1980’den naklen Polat, a.g.m., s. 342.

tartışılan bir gazete ilanı yayınlamıştır. Oysa İslamî ve Musevî usullere göre hayvan kesilmesi, Avusturya anayasasınca korunan dini bir ritüeldir.²³

Buna benzer bir başka örnek de Hollanda'da yaşanmıştır. Hollanda'da İslamî metotlara göre hayvan kesimi 1977'de kanunla izin verilmiş olmasına rağmen, 1984'de Hollanda Hayvanları Koruma Derneği tarafından bu tarzda hayvan kesiminin yasaklanması için ilgili makamlara bir rapor sunulmuştur. İronik olan ise, derneğin sunmuş olduğu bu raporda, İslamî usule göre yapılan kesimlerde, hayvanın çok fazla acı çekmediği de doğrulanmıştır.²⁴

2007'nin başında Almanya'da *Berliner Zeitung* gazetesi, Başbakan Merkel'i başörtülü, SPD lideri Kurt Beck'i de sakallı gösterdiği bir resimde "Böyle devam ederse Almanya'da 50 yıl sonra Hıristiyanlar azınlıkta kalacak" iddiasında bulunmuştur. Gazete, son bir yılda 4 bin Alman'ın İslam dinine geçmesine dikkat çekerek, yakında Almanya'nın bir İslam ülkesi haline gelebileceğini yazmıştır. Yoğun göç ve doğum oranları dikkate alındığında 50 yıl sonra Almanya nüfusunun 100 milyonu geçeceği belirtilen haberde, Müslüman-Hıristiyan nüfusunun neredeyse eşit düzeyde kalacağı belirtilmektedir.²⁵ Yaklaşık olarak elli yıldır devam eden bu korku, daha önce de belirttiğimiz üzere, gelecekte Avrupa ülkelerinin birer Müslüman ülkesi olması endişesini taşımaktadır.

'İç tehdit' algısını ayakta tutan ve yaygınlaştıran olaylardan bir diğeri de, son yıllarda dünya çapında bir tartışmanın ortaya çıkmasına sebep olan Danimarka'daki karikatür krizidir. Bu tür olayların basit bir senaryosu bulunmaktadır: Önce İslam'a karşı veya Müslümanların duyarlı olduğu bir konuda aşağılayıcı bir yayın yapılmakta, sonra da Müslümanların gösterdiği tepkiler bahane edilerek kendi tezleri olan 'Müslümanların saldırgan oldukları' iddialarını 'kanıtlamış' olmaktadır.²⁶ Bu tür senaryolar hala yürütölmeye devam etmektedir. Bir zamanlar *Şeytan Ayetleri*²⁷ kitabıyla

²³ Avusturya raporu, s. 6.

²⁴ Jansen, a.g.m., s. 43.

²⁵ Canatan, a.g.m., ss. 54-55.

²⁶ Canatan, a.g.m., s. 56.

²⁷ *Şeytan Ayetleri/Satanic Verses*, 1989 yılında 6. yüzyıl Arabistan'ındaki İslam'ın ilk yıllarını anlatan bir kitaptır. Hz. Muhammed'i ve eşlerini küçük düşürücü bir tarzda anlattığı için tepki toplamıştır. İngiltere'de ve diğer ülkelerdeki birçok Müslüman, kitabın yasaklanması için birleşmiştir. Ayrıca

tüm İslam alemini üzen ve bu konuda şiddetli protestolara hatta bazen cinayetlere sebep olan Salman Rüşdi'ye İngiliz Hükümeti tarafından geçtiğimiz aylarda verilen şövalyelik madalyası buna en güncel örnektir.²⁸ İslam alemi yine bu madalya ile kışkırtılmış ve pek çok hararetli protestoya sebep olunmuştur. Daha sonra da öfkeli Müslümanların bu protestoları örnek gösterilerek, âdetâ, 'Müslümanlar ne kadar ilkel, barbar ve asabi' olduğuna dair Batılı tezin ispatı yapılmıştır.

Farkında olsalar da olmasalar da Avrupalılar, Aydınlanma mirasını içselleştirmişlerdir. Onlar, özneyi nesneden veya gözleyeni gözlenenenden ayırır ve aynı ayrımı yapmayan dünya görüşleri ile sorun yaşarlar. Aydınlanma sonrası dönemde yetişen Hıristiyanlara göre, Hıristiyanlığı alaya veya hafife alan bir eser, uyum ve sağduyu eksilmesine yol açsa da, inancın kendisine zarar vermez. İnanan bir Müslüman için bu ayırım tam olarak daha da zordur. Çünkü Müslümanlar arasında daha farklı bir küfür anlayışı vardır. Çoğu Avrupalı için bu, Aydınlanma mirasının etkisiyle basit bir mesele gibi gözükürken, Müslümanlar için günlük hayatın merkezinde yer alır.²⁹ Bu nedenle de, istenmediği halde kimsenin okumak zorunda olmadığı bir "küfür" kitabının yayını yasaklamanın Müslüman cemaat için niçin bu kadar önemli olduğunu Avrupalılar hiç anlayamamıştır.

Salman Rüşdi olayı, ilk başta basit ve geçici bir durum gibi gözükse de, Avrupalı Müslümanlar açısından bir nevi dönüm noktası olmuştur. Çünkü yukarıda da değinildiği gibi, bu olayın ardından çıkan olaylar ile Avrupa'da yaşayan Müslümanların farkına varılmıştır. Bu olay yalnızca İngiltere'de değil, tüm Avrupa'da yaşayan Müslümanları derinden etkilemiştir.³⁰ Avrupalılar ilk kez, çeyrek asır önce sadece iş gücü için geçici

Müslümanlar, bu tür bir kitabın bir daha yayınlanmaması için kanun tekliflerinde bulunmuşlardır. Dönemin Muhafazakar hükümeti, bir romanı bu şekilde yasaklamayı ve bu konuda bir kanun çıkarmayı reddetmiştir. Hükümet bu konuda görüşmek için tüm Müslüman organizasyonları toplamak yerine şemsiye bir temsilci yapı oluşturmak istemiştir. İşte bu amaçla 1997'de Britanya Müslüman Konseyi kurulmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ehsan Masood, *British Muslims-Media Guide*, British Council, 2006, s. 20; Reeves, Minou, *Muhammad in Europe-A Thousand Years of Western Myth-Making*, Garnet Publishing, UK, 2000, ss. 271-274.

²⁸ http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2007/06/070619_rushdi_update.shtml

²⁹ Davie, a.g.e., s. 166.

³⁰ Örneğin Salman Rüşdi olayının Hollanda'da yarattığı etkinin ayrıntıları için bkz. Jansen, Johannes J. G., "Islam and Muslim Civil Rights in the Netherlands", *Muslims in Europe*, ed. Bernard Lewis, Dominique Schnapper, Pinter Publishers, Londra, 1994, ss. 39-40.

olarak getirdiği bir toplumu, kendileri gibi hak iddia eden ve talepleri olan insanlar olarak, bir nevi ÷lkede kendileri ile eşit safhada karşılarında bulmuşlardır. İslam, artık üçüncü dünya ÷lkelerinin bir dini olarak değil, bir Avrupa dini olarak boy göstermiştir. Bu, Avrupalılar üzerinde kısa bir çok etkisi yaratmıştır. Bu çok geçtikten sonra, Avrupalılar, geçmişten getirdikleri önyargılarını tekrar ateşleyip hayatlarında ön sıralara koymuşlardır.

Aradan yıllar geçmiş olmasına rağmen kendisi hakkında verilen ölüm fermanına karşın, Rüşdi bugün hala hayattadır. Ancak adeta linç edilerek ayaklar altına alınan bir olgu var ki, o da bu vaka sayesinde Batı medyasının ciddi bombardımanına maruz kalan ve bir daha tamir edilemeyecek boyutlarda yaralar alan İslam imajı olmuştur.³¹

İslam'ın tüm dünyadaki imajını zedelemeye yönelik bir başka komplo ise, 2005 yılı sonbaharında Danimarka'da, 2006 yılı başında da, ifade özgürlüğünü desteklemek adına diğer bazı Avrupa ÷lkelerinde (özellikle Fransa'da) yayınlanan karikatür hadisesidir. Konu, gerek İslam dünyasında, gerekse Batı medyasında çokça tartışılmıştır. Avrupalılar konuyu basit bir ifade özgürlüğü uygulaması olarak değerlendirirken; hem İslam dünyasında, hem Avrupa'da yaşayan Müslümanlar, bunu dini inançlarına hakaret olarak yorumlamıştır. Dinlerine yapılan bu hakaret karşısında, duygusal davranan ve bazen şiddet gösterilerine yönelen Müslümanlar, kendilerine kurulan komplodan habersizdir. Bu olayda, her iki tarafın da birbirini anlama konusundaki isteksizlikleri, Avrupa'da ve Avrupa dışında, tehlikeli durumların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Aslında amaç hakaret etmek değer, Müslümanların "barbarlığını" gösterilen sert reaksiyonlar vasıtasıyla ispatlamaktır.

Burada bir başka değerilmesi gereken husus da şudur ki, söz konusu karikatürlerin ilk olarak Danimarka'da ve daha sonra Fransa başta olmak üzere diğer Batı Avrupa ÷lkelerinde yayınlanması tesadüfi değerildir. Tüm bu tutumların tarihî bir kökeni vardır. Örneğin Fransa, Aydınlanmanın açık bir şekilde dinden kurtulma olarak

³¹ Keneş, Bülent, *Batı Medyasında İslam İmajı*, İz Yay., İstanbul, 1998, s. 149.

gerçekleştirdiği bir Avrupa ülkesidir.³² Bu Avrupa ülkelerinin geçmişlerinden getirdikleri Aydınlanma etkileri, elbette Müslümanlarla olan ilişkilerinde de belirleyici bir faktör olacaktır.

Buna benzer bir olay, 2008 yılında gerçekleştirilmek üzereyken, gelen tepkiler üzerine vazgeçilmiştir. ABD'nin ünlü yayınevi Random House, Hz. Ayşe'nin nişanlanmasıyla başlayan Hz. Muhammed'in ölümüne kadar olan süreci mahremiyet gözetmeksizin anlatan *Medine'nin İncisi* kitabını, İslam âlimlerinin yeni *Şeytan Ayetleri* olarak nitelendirebilecekleri endişesiyle baskıyı ertelemiştir. Bir hafta sonrasında piyasalara çıkması gereken kitap için yazarı Sherry Jones'a 100 bin dolar ödeyen yayınevi, kitabı basmadan önce bir kopyasını Texas Üniversitesi İslam Tarihi Profesörü Denise Spellberg'e yollamıştır. İncelemelerde bulunan Spellberg, kitabı “soft-core” (hafif) pornografi olarak nitelemiş, Danimarka'daki karikatür hadisesi ve Salman Rüşdi'nin *Şeytan Ayetleri*'nden çok daha büyük bir kriz çıkarmasından endişe ettiğini bildirmiştir. Radikal İslamcılardan büyük tepki alacağını düşündüğü kitabın “ulusal güvenliği tehlikeye atacağına” dikkat çeken Spellberg, kitabın kesinlikle basılmamasını tavsiye etmiştir. Kitabın İslam dünyasında görebileceği tepkiden çekinen yayınevi ise hemen basımı erteleme kararı almıştır. Karar büyük tartışmalara sebep olurken, yayınevi düşünce ve ifade özgürlüğü ilkesini yıkmakla eleştirilmektedir.³³

Şeytan Ayetleri adlı romanı büyük tepkilere yol açan Salman Rüşdi ise, kendi yayınevini, başka bir yazarın Hz. Muhammed hakkındaki bir romanını yayınlamaktan vazgeçmesini ağır bir dille eleştirmiştir. Rüşdi, daha sonra AP'ye gönderdiği bir e-postada 'Yayıncım Random House yayınevini başka bir yazarın romanının yayınlanmasını, açıkça muhtemel İslami tepkilerden endişe duyarak iptal ettiğini öğrenmekten dolayı büyük hayal kırıklığı yaşadım. Bu, korku yüzünden sansürdür ve aslında çok kötü bir örnek oluşturuyor' ifadesini kullanmıştır.³⁴

³² Davie, Grace, “Din ve Toplum: Avrupa Deneyimi Bir İstisna mı?”, *AB Ülkelerinde Din-Devlet İlişkisi: Hukukî Yapı, Din Eğitimi; Din Hizmetleri Sempozyumu Metinleri/ 9-10 Aralık 2006*, İSAM (İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 2006, s. 345.

³³ <http://www.radikal.com.tr/Default.aspx?aType=Detay&VersionID=&Date=10.08.2008&ArticleID=892768>

³⁴ http://www.cnnturk.com/HaberDetay/Kultur-Sanat/550/Kitap/602/Salman_Rusdi_hayal_kirikligina_ugradi/490526/0

Kitabın yazarı Jones ise, Muhammed ve Ayşe ilişkisinin “harika bir aşk hikayesi” olduğunu ve daha sonra Muhammed'in diğer eşleriyle olan ilişkisini anlatan başka eserler de yazmak istediğini dile getirmiştir.³⁵

Medine'nin İncisi'ni basma kararı alan tek yayıncı, Sırbistan'daki BeeBook yayınevi olmuştur. Kitabın 1000 kadar Sırpça baskısının yapılmış ve kitapçılara gönderilmiştir. Ancak kitabı dağıtan Sırp şirketi BeoBook, kitapçılardan, *Medine'nin İncisi*'ni raflarından kaldırmalarını istemiştir. Şirketin, ülkedeki Müslüman liderlerin baskısı üzerine böylesi bir karar aldığı belirtiliyor. BeoBook şirketi yetkilileri, kararları sonrası, Sırbistan'da yaşayan Müslümanlardan da özür dilemişlerdir.³⁶

Bu olayı bu kadar ayrıntılı anlatmamızın sebebi, Müslümanları kışkırtmanın farklı bir yöntemi uygulandığını açık bir şekilde göstermektir. Sonuç itibarıyla *Medine'nin İncisi* yayınlanmamıştır ya da küçük bir ülkede yayınlanıp ardından özür dilenerek toplatılmıştır. Ancak Müslüman kamuoyu, bu kitap tartışmaları ile rahatsız edilmiş, radikalce karşılanma korkusuyla yayınlanmadığı ifade edilerek, Müslümanların radikal, fanatik ve yayın özgürlüğünü kabul etmeyen insanlar olduğu bir kez daha gözler önüne serilmiştir. Bir anlamda denilebilir ki, kitap yayınlanmasa da, amaç hâsıl olmuştur.

Tarihten gelen ve bilgisizlikten kaynaklanan kızgınlıklar, korkular ve düşman ilan etmeler, şimdi gün yüzüne çıkmıştır. Terörist saldırılar, Müslümanları kışkırtan bu yayınlar, eski önyargıları tasdik etmiş ve İslam karşıtı sesleri desteklemiştir.³⁷

Yukarıda bahsettiğimiz gibi, İslamofobi, hem kamuoyunda hem de resmi makamlarca çokça zikredilmeye başlanmıştır. Bu konuda birçok konferans, seminer ve rapor hazırlanmıştır. Batı dünyasında yapılan bu tür ampirik araştırmalar gösteriyor ki, bu açıklamalar kamuoyunun dünya algısını ve İslam'la ilgili imajlarını derinden etkilemiştir.³⁸

³⁵ http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2008/08/080819_medina_jewel.shtml

³⁶ http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2008/08/080819_medina_jewel.shtml

³⁷ EUMC 2001 Avusturya raporu, s. 7.

³⁸ Canatan, a.g.m., s. 50.

2) Avrupa Komisyonu Raporlarında İslamofobi

1996 yılında İngiltere’de Runnymede Trust adlı kuruluş tarafından desteklenen ve çeşitli dinlere mensup üyelerden oluşturulan “İngiltereli Müslümanlar ve İslamofobi Komisyonu”nun (Commission on British Muslims and Islamophobia) 1997 yılında yayınladığı “Islamophobia: A Challenge For Us All” başlıklı rapor, İslamofobinin, 11 Eylül’ün ürünü olmadığını, bu tarihten önce de var olduğunu, ancak son yirmi yılda daha belirginleştiğini, daha uç ve tehlikeli boyutlara ulaştığını vurguluyor.³⁹ Rapora göre, İslamofobik söylem şu temel iddiaları içermektedir: İslamofoblar, İslam’ı tek bir blok olarak görüyor ve değişime karşı direnç gösterdiğini, onun farklı ve ‘öteki’ olduğunu, başka kültürlerle bir ortak yönü bulunmadığı gibi, karşılıklı etkileşime de girmediğini düşünüyorlar. İslam medeniyetini Batı medeniyetine kıyasla geri kalmış, barbar, irrasyonel, gelişmemiş ve cinsiyet ayrımcılığı taraftarı görüyorlar; İslam’ı doğası itibarıyla şiddet yanlısı, baskıcı, tehditkâr, terörü destekleyen ve bir medeniyetler çatışmasına girişmiş olarak kabul ediyorlar; İslam’ı siyasal bir ideoloji olarak görüyor ve bunun İslamî rejim ve partiler tarafından siyasî ve askerî kazanımlar için kullanıldığını iddia ediyorlar.⁴⁰

Komisyon, İslamofobiyi kısaca; “İslam’a karşı temelsiz bir düşmanlık” olarak tarif etmekte ve bu düşmanlığın Müslümanlara yönelik ayrımcılık ve toplumsal dışlama gibi pratik sonuçları da beraberinde getirdiğini vurgulamaktadır. Hatta raporda İslamofobinin bir anti-semitizm olduğu ve Ortadoğu, Arap ve Güney Asyalı halkları hedef aldığı ileri sürülmektedir.⁴¹

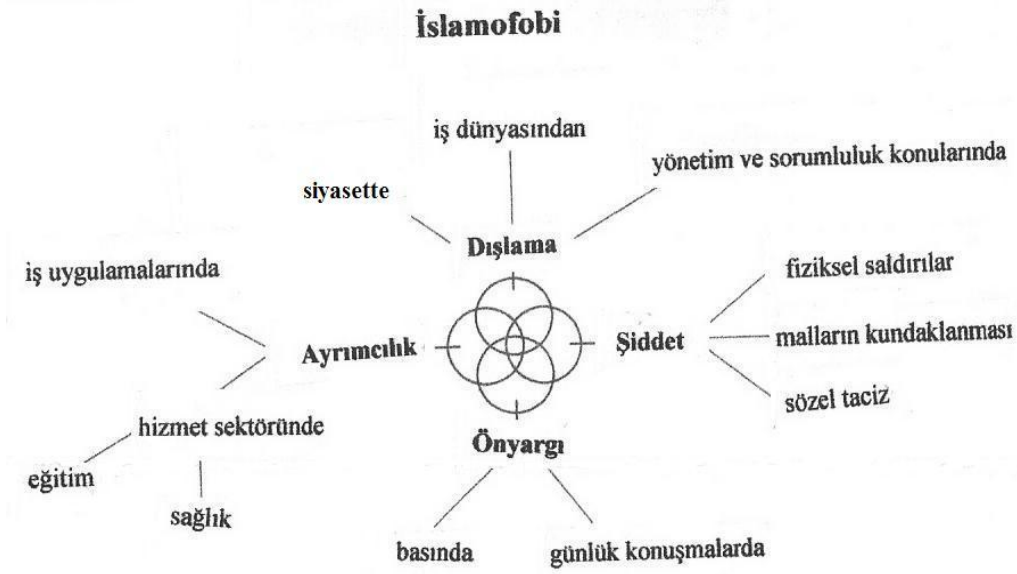
Aynı komisyonun geliştirdiği aşağıdaki kavramsal çerçeveye göre İslamofobi, dört boyutlu bir fenomen olarak tasvir edilmektedir. İslamofobinin en derin boyutunu medya ve günlük konuşmalarda karşımıza çıkan *önyargılar* oluşturmaktadır. Kavramsal çerçeveye göre önyargılar kendi başına ve soyut şeyler olmayıp *ayrımcılık* ve *dışlama* gibi davranış boyutlarıyla ortaya çıkar. Ayrımcılık, iş pazarı, eğitim ve sağlık gibi

³⁹ *The Oxford English Dictionary* (online edition, <http://dictionary.oed.com>)’den naklen Meuleman, a.g.m., s. 283.

⁴⁰ Canatan, a.g.m., ss. 22-23; s. 31.

⁴¹ *Islamophobia: A Challenge for Us All*, Commission on British Muslims and Islamophobia, Runnymede Trust, Londra,1997, s. 3.

sektörlerde görülürken, dışlama, siyaset ve yönetim pozisyonlarında söz konusudur. Son boyut ise, 11 Eylül'den sonra giderek hız kazanan *fiziksel şiddet*dir. Fiziksel şiddet, vandalizm ve fizikî saldırılar şeklinde karşımıza çıkabildiği gibi, sözlü şiddet olarak da tezahür etmektedir.⁴²

Runnymede Trust, ikinci raporunu 2004 Haziran'ında yayınlamıştır. "İslamofobi: Sorunlar, Meydan Okumalar ve Eylemler" adını taşıyan rapor iki bölümden oluşmaktadır. Raporu hazırlayan Komisyon, ilk raporda İslamofobi konusunda geliştirdiği çerçeveyi aynen korumuştur. İslamofobinin Avrupa tarihinde yeni olmadığına değinilen raporda İslamofobi, sekizinci yüzyıldan beri varolan "eski korkuya yeni isim" olarak adlandırılmıştır. Raporda, farklı zamanlarda farklı kılıklarla karşımıza çıkan bu olgunun aslında bir tip değil birden fazla versiyonu olduğu ve bu nedenle İslamofobinin çoğul anlamda 'İslamofobiler' olarak kullanılması gerektiği vurgulanmaktadır. Buna göre, 'İslamofobi'nin her versiyonunun kendine has özellikleri olduğu ve her birinin diğeriyle benzerlikleri olduğu, birbirlerini etkilediği öne sürülmektedir.⁴³

Buna göre, gerek İngiltere'de gerekse diğer Avrupa ülkelerinde Müslüman karşıtlığı, kamusal alanda Müslümanlara karşı sözel ve fiziksel saldırılar, camilere ve

⁴² Runnymede Trust, 1997 raporu, s. 41.

⁴³ *Islamophobia: issues, challenges and actions*, s. 7.

Müslüman kuruluşlara karşı saldırılar, medyaya yaygın ve rutin bir şekilde negatif basmakalıp yargıların işlenmesi, politik liderlerin konuşmalarında negatif ifadelerin kullanılması, iş ve istihdam alanında ayrımcılık, bürokrasinin Müslümanların dinî ve kültürel taleplerine duyarsız kalması, Müslümanların orantısız olarak fazla etkilendiği yoksulluk ve toplumsal dışlanma karşısında duyarsızlık, İslam'ın ve Müslüman kuruluşların resmen kabul edilmemesi, İslamofobi ile yasal mücadelede yetersizlikler ve sivil özgürlüklere getirilen yasal kısıtlamalar şeklinde tezahür etmektedir.⁴⁴

Biraz geç kalmış olsa da, Uluslar arası Helsinki İnsan Hakları Federasyonu (IHF) 2005 yılında *AB'de Müslümanlara Karşı Hoşgörüsüzlük ve Ayrımcılık: 11 Eylül Sonrası Gelişmeler / Intolerance and Discrimination against Muslims in the EU: Developments since September 11*⁴⁵ isimli raporuyla İslamofobi olgusuna dikkat çekmiştir. 11 AB ülkesindeki gelişmelerin değerlendirildiği raporda, Avrupa'daki Müslümanların artık 'içimizdeki düşman'⁴⁶ gibi görülmeye başladığına, Müslümanlara ve İslam dinine hakaret ve saldırıların arttığına işaret edilmektedir. Avrupa basınının da ayrımcılığa katkısının olduğunu belirten rapor Fransa'daki başörtüsü yasağının Müslümanlara yönelik önyargıları güçlendirdiğine ve ayrımcılık vakalarının sayısında artış gözlemlendiğine işaret etmektedir. Almanların yüzde 80'inin İslam kelimesini 'terör' ve 'kadına baskı' ile özdeşleştirdiğine dikkat çeken rapor, İsveç dâhil birçok ülkede adları Arap isimlerine benzeyen her 5 kişiden birine iş kapısının kapandığını vurguluyor. Rapor, Yunan Ortodoks Kilisesi'nin de Atina'da bir cami yapımını engellediğine işaret etmektedir⁴⁷. IHF, artan Müslüman karşıtlığının entegrasyon çabalarına darbe indirdiği gibi, Avrupa toplumlarından dışlanan bazı Müslümanların terör örgütlerine katılabilecekleri uyarısında da bulunmaktadır.⁴⁸

⁴⁴ *Islamophobia: issues, challenges and actions*, ss. 7–8.

⁴⁵ *Intolerance and Discrimination against Muslims in the EU: Developments since September 11*, International Helsinki Federation for Human Rights / Uluslararası Helsinki İnsan Hakları Federasyonu (IHF), ed. Ann-Sofie Nyman, Viyana, 2005.

⁴⁶ IHF 2005 raporu, s. 141.

⁴⁷ Yunan hükümeti, 2004 yılında bu caminin yapımına izin vermiş ve 2004 sonuna kadar bitirilmesi hedeflendiğini dile getirmiştir. 2006 yılında bu caminin yapımı için yer verilmiştir. Ancak bugün caminin durumunun ne olduğu hakkında bir açıklama yapılmamıştır.

⁴⁸ IHF 2005 raporu, ss. 11-26.

11 Eylül saldırısı sonrasında, Avrupa ülkelerinde İslamofobinin gelişimini gösteren, her ülkenin ayrı ayrı olmak üzere Avrupa Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığını İzleme Merkezi (EUMC) tarafından toplam 15 rapor hazırlanmıştır⁴⁹. Bu raporları hazırlarken, her AB ülkesinin kendi Ulusal Gözlem Noktalarından (National Focal Points) aldıkları veriler kullanılmıştır. Her Ulusal Gözlem Noktası, kendi raporunu hazırlamış ve EUMC onları olduğu gibi yayınlamıştır. Ayrıca EUMC, tüm bu raporlardan edindiği verilerle özet bir rapor⁵⁰ hazırlamıştır. Bu raporda, ülkeler hakkında toparlanan bilgiler özetlenmiş, eleştirel olarak incelenmiş ve bu verilere göre çeşitli tavsiyelerde bulunulmuştur.

Ancak, sonraki araştırmalar, durumun EUMC'nin belirttiği sonuçlarından daha az olumlu olduğunu göstermektedir. EUMC'nin 2002 raporunun yazarlarından Christopher Allen, özel ve daha akademik bir makalesinde, Avrupa Birliği'nde Müslüman ve İslam karşıtı tavırların daha aşırı, daha alenî olduğu ve büyük etapta müsamaha edildiği şeklindedir. Yazar İngiltere'deki durumun ayrıntılarına inerken, İslamofobi, yani İslam'a ve Müslümanlara yöneltilen temelsiz düşmanlık hakkında en endişe verici olan şeyin, bunun giderek mesnetli ve haklı addedilen bir düşmanlığa dönüşmesi olduğunu açıklamaktadır. 2004'teki yazısında, 11 Eylül saldırılarının bu dönüşümü hızlandırdığını, fakat başlatmadığını eklemektedir.⁵¹

EUMC, ilk raporunun üzerinden dört yıl geçtikten sonra bu kez Avrupa'daki Müslümanların öznel deneyimlerine yer vermek üzere yukarıda bahsettiğimiz *Ayrımcılık ve İslamofobi Alguları / Perceptions of Discrimination and Islamophobia* başlıklı bir çalışma daha yayınlamıştır. Bu çalışma, 10 AB üye devletindeki İslamî örgütler ve İslamî gençlik gruplarıyla yapılan derinlemesine mülakatlara dayanmaktadır. Mülakatlar, AB'deki pek çok Müslüman'ın paylaştığı görüşler, duygular, korkular,

⁴⁹ *Anti-Islamic Reactions in the EU after the terrorist acts against the USA-12th September to 31st December 2001- Austria, Belgium, Denmark, Finland, France, Germany, Greece, Ireland, Italy, Luxemburg, the Netherlands, Portugal, Spain, Sweden, United Kingdom*, EUMC/European Monitoring Centre on Racism And Xenophobia, 2002, Viyana.

⁵⁰ *Summary Report on Islamophobia in the EU after 11 September 2001*, EUMC/European Monitoring Centre on Racism And Xenophobia, haz. ALLEN, Christopher; NIELSEN, Jorgen S., Viyana, 2002.

⁵¹ Allen, Christopher, "Justifying Islamophobia: A post-9/11 Consideration of the European Union and the British Context", *American Journal of Islamic Social Sciences*, 21-3, s. 4'den naklen Meuleman, a.g.m., s. 285.

hayal kırıklıklarının yanı sıra geleceğe yönelik umutların bir envanterini sunmaktadır. Konuyla alakalı olarak kuruluşun müdürü Beate Winkler şu açıklamayı yapmıştır: “Entegrasyon iki yönlü bir süreçtir. Avrupalı Müslümanların pek çoğu toplumun geriye kalanıyla ilişkiye geçmek için daha fazla çaba göstermeleri gerektiğini kabul etmelidir. Aynı zamanda Avrupa’nın politik liderleri de, kültürlerarası anlamlı diyalogu geliştirmek, ırkçılık, ayrımcılık ve marjinalleştirmeyle etkili bir şekilde baş etmek için daha fazla çaba harcamalıdır. Ayrımcılık ve ırkçılık yasadışıdır. Esas zorluk Avrupa toplumlarında birleşmeyi güçlendirmektir. Bu da farklılığa saygı göstermek, temel hakları korumak ve hepimiz için eşit olanakları garanti etmek anlamına gelir.”⁵²

EUMC’nin bu rapordaki önemli bulguları ve sonuçları şu şekilde özetlenebilir:

1- Pek çok Avrupalı Müslüman, etnik kimlikleri ve/veya dinsel yaklaşımlarına bakılmaksızın iş, eğitim ve barınma alanlarında ayrımcılıkla karşılaşmaktadır.

2- Müslümanlara karşı düşmanlığın daha geniş kapsamda, göçmenlere ve azınlıklara yönelik yabancı düşmanlığı ve ırkçılık bağlamında ele alınması gerekmektedir.

3- Müslümanların sözlü ve tehditlerden fiziksel saldırılara kadar değişen İslamofobi eylemlerine maruz kaldıkları bilinmektedir.

4- Eldeki veriler, Avrupalı Müslümanların eğitimde başarı oranlarının altında ve işsizlik oranlarının ortalamanın üzerinde olduğunu göstermektedir. Avrupalı Müslümanlar, ortalamanın altında barınma koşullarına sahip bölgelerde nüfuslarına göre orantısız bir yoğunlukta oturmaktadırlar. Müslümanlar genellikle düşük vasıflı işlerde istihdam edilmekte ve düşük ücretli sektörlerde aşırı oranda temsil edilmektedirler.

5- Başta gençler olmak üzere pek çok Avrupalı Müslüman sosyal kariyerleri sürecinde engellerle karşılaşmaktadır. Bu durum, ümitsizlik ve sosyal dışlanma duygularına yol açabilmektedir.

⁵² EUMC 2006 Raporu, ss. 23-42.

6- İrkçılık, ayrımcılık ve sosyal marjinalleşme, bütünleşmeye ve toplumsal birleşmeye yönelik ciddi tehditler oluşturmaktadır.⁵³

Runnymede Trust ise, 2004'te yayınladığı İslamofobi raporunda oldukça güncel alıntılarla medya ve siyaset dünyasında İslamofobi örnekleri sunmuş, bunlarla yetinmeyerek 'kurumsal ırkçılık' kavramından hareketle bir de 'kurumsal İslamofobi' kavramını geliştirmiştir. Buna göre kurumsal İslamofobi "sistemli bir şekilde toplumda Müslümanlar ile Müslüman olmayanlar arasında eşitsizlikleri yansıtan ve üreten yerleşik yasalar, alışkanlıklar ve pratikler" olarak tanımlamaktadır.⁵⁴ Kurumsal İslamofobi bireylerin ve grupların iradelerinden bağımsız olarak işleyen ve daha çok etkileri itibarıyla Müslümanların toplumsal konumunu sınırlayan ve engelleyen bir mekanizmadır. Sözgelimi bazı Avrupa ülkelerinde yerleşik kiliseler ve dinî gruplar ayrıcalıklara sahip iken, İslam bu ülkelerde resmî olarak tanınmadığı için tam tersine dezavantajlı bir konumdadır. Hatta Belçika gibi İslam'ın oldukça erken dönemde resmen tanınmış olduğu ülkelerde bile, gerekli pratik düzenlemeler yapılmadığı için Müslümanlar, tanınmış diğer din ve grupların elde ettiği imkânları kullanmaktan alıkonulmuştur.⁵⁵

EUMC gibi Avrupa kurumları ve kuruluşları, İslamofobik olguları araştırmaya yönelirken, Müslüman kurumlar da doğrudan İslamofobik kişilerin, hareketlerin ve eylemlerin tespit edilmesine ve deşifre edilmesine yönelmiştir. Bu bağlamdaki çalışmaların en tipik örneğini İngiltere'deki İslam İnsan Hakları Komisyonu'nun "Yıllık İslamofobi Ödülleri" oluşturmaktadır. Bu kuruluş 31 Mayıs 2003 tarihinde düzenlediği bir törenle yılın en fazla İslamofobik siyasetçi ve medya kuruluşlarını seçmiştir. Kuruluşa göre İngiltere'deki en fazla İslamofobik siyasetçiler Nick Griffen ve David Blunkett adlı şahıslardır. İlki ırkçı ve Müslüman karşıtı İngiliz Ulusal Partisi'nin lideridir. Griffen, 30 Mayıs 2001 tarihinde The Guardian gazetesine verdiği demecinde şunları söylemiştir: "Birçok nedenle bugün Müslümanlar en büyük sorundur, çünkü onlar en yüksek doğum oranına sahipler ve Müslüman topluluklar dünyayı

⁵³ *Muslims in The European Union-Discrimination and Islamophobia* ss. 39-41.

⁵⁴ *Islamophobia: issues, challenges and actions*, s. 14.

⁵⁵ Canatan, a.g.m., ss. 42-43.

doldurmaktadır. Bu, başka grupların etnik temizliğe tabi tutulmasına neden olabilir. Kendi ülkelerinde siyasal bir çürüme içindeler ve ne zaman parlamentoya girme şansları olursa, orayı yolsuzluk yuvasına çevirmektedir. Bundan daha önemlisi İslam saldırgan bir dindir.” İkinci kişi ise İçişleri Bakanı olup, değişik vesilelerle Asyalı göçmenleri sorunsallaştırmaya çalışmıştır.⁵⁶

Avrupa’da Irkçılıkla Mücadele ile ilgilenen sivil toplum kuruluşlarının hepsini bünyesinde barındıran şemsiye organizasyon The European Network Against Racism (ENAR)/Avrupa Irkçılıkla Mücadele Ağı’nın hazırlamış olduğu *Islamophobia in Europe*⁵⁷ adlı gözlem raporu da, Müslüman kuruluşlar tarafından yapılan çalışmalara güzel bir örnektir. ENAR, bu raporu Avrupalı Müslüman Genç ve Öğrenci Organizasyonları Forumu üyesi bir Müslüman’a hazırlatmıştır. Raporda, Müslümanların günlük hayatlarında iş ya da ev sahibi olma, eğitim ya da sağlık hizmetlerinden yararlanma konularında karşılaştıkları problemler örneklerle anlatılmış, bu olumsuz durumda medyanın, politikacıların, sivil toplum kuruluşlarının ve kamuoyunun etkisi gözler önüne serilmiştir.

EUMC de, İslam’la ilgili olan İslamofobi konusunu Müslümanların bizzat kendilerinin anlatması gerekliliğini fark etmiş olsa gerek, Müslüman Organizasyonların üyelerine bir rapor⁵⁸ hazırlatmıştır. Bu raporda İslamofobinin artışı konusunda Avrupalıları ve özellikle de Avrupalı Müslümanları bilinçlendirmek amaçlanmaktadır. Rapora genel olarak bakıldığında bilinçlendirmenin yanında Müslümanları entegrasyona ikna etmek ve bu sürece alıştırmak gibi niyetlerin de var olduğu anlaşılmaktadır.

2.1) Sözlü ve Fiziksel Saldırıları

Sajida Abdussattar medyada İslam imajı üzerine bir araştırma yaparak, bulgularını bir raporla kamuoyuna duyurmuştur. Abdussattar, anti-islamizmi “Negatif önyargılar temelinde Müslümanlara karşı duyulan nefret, korku, aşağılama ve ithamlar”

⁵⁶ Canatan, a.g.m., ss. 32-33.

⁵⁷ *Islamophobia in Europe*, The European Network Against Racism –ENAR Shadow Report, haz. Sunduss Al-Hassani, Brüksel, 2005.

⁵⁸ EUMC 2006 raporu.

olarak tanımlamaktadır. Ona göre Hollanda basını, “yaftalama, sorunsallaştırma, genelleştirme, sorumsuz terminoloji kullanımı, şeytanlaştırma, kolektifleştirme ya da kişisellikten arındırma, cehalet ve yanlış kıyaslamalarla” Müslümanları zanlı konumuna sokmaktadır.⁵⁹

Sözlü saldırılar, iki kategoriye ayrılmaktadır: Bunlardan ilki, aşırı önyargılarla donanmış ve gerçekten saldırı olarak nitelendirilebilecek derecede hakaret doludur. Bu kişiler, Müslümanları ‘insan-altı varlıklar’, ‘hayvanlar’, ‘pis’, ‘şeytan’ gibi kelimelerle vasıflandırırken, Müslüman erkekleri, kadınların ve çocukların öldürülmesinden memnuniyet duymakla itham etmektedir. Bu kategorinin bir alt kademesinde yer alan ikinci kategorideki insanlar ise, diğerine göre Müslümanlara karşı daha saygılı olmakla beraber, onlara şu temel mesajı vermektedirler: ‘Siz buraya ait değilsiniz.’⁶⁰

Toplumsal ve kültürel refleksleri dile getiren saldırılar, başörtü yasağı, Avrupa ülkeleri vatandaşlığına geçişte vicdan testleri, geliştirilmiş kontroller ve ülke dışına sürmeleri kolaylaştırmalara yönelik kanun maddeleri çıkarma teşebbüsleri, fobilerin açıkça ve kamusal alanda tartışarak ve mutabakatla varılan söylemlerle değil, terör gerekçe gösterilerek yapılmaktadır. Prof. Dr. Werner Schifauer’in ifade ettiği gibi bu, “kimliği Müslüman vatandaş istemiyoruz” şeklinde Avrupa toplumunda yaygın olan bir İslam fobisi olduğunu göstermektedir.⁶¹

Avrupa’daki Müslümanlar, meslektaşlarından, arkadaşlarından, komşularından, hatta mağazalar, toplu taşıma araçları ya da sokaklardaki tanımadıkları kişilerden gördükleri kabalık ya da anlayışsızlık hikâyelerine sahiptir. Müslüman bir gazetecinin Kasım 2001’deki köşesinde yazdıkları bu konuda güzel bir örnektir: ‘Hemen hemen bütün sosyal sınıflardan bağınaz beyazlar, kendilerine göre buna hakları olduğunu düşünmektedir ve bu nedenle Asyalı Avrupalıları ezmekte ve küçük düşürmektedir. Çünkü Asya kökenli Avrupalıların hepsi, sevgili Amerikalı kardeşlerini öldüren, terörizmi savunan kahrolası Pakistanlılardır.’⁶²

⁵⁹ Abdussattar, Sajida, *Onderzoek Near Anti-İslamitische Tendensen in de Nederlandse Pers*, NMO/NMR, Rotterdam-Hilversum, 1995’den naklen Canatan, a.g.m., s. 22.

⁶⁰ *Islamophobia: issues, challenges and actions*, s. 9.

⁶¹ Berliner Zeitung, 02.02.2007’den naklen, Yavuzcan, a.g.m., s. 325.

⁶² *Islamophobia: issues, challenges and actions*, s. 16.

Bu sözlü saldırı tarzı, yayınlanan gazete yazılarına, kitaplara ve akademik çalışmalara da yansımıştır. Yukarıda bahsettiğimiz Baden-Württemberg eyaletinde yapılan ‘Müslüman Testi’nin mucidi Rainer Grell, testin hikâyesini anlattığı kitabının⁶³ “İslamlaşma, bir tehlike mi?” başlığı altında bazı yazarlardan alıntılarla İslamlaşma sürecinin hür demokratik Batı toplumunu tehdit ettiğini kanıtlamaya çalışmıştır. Mevdudi’den bir alıntı ile Hitler’in *Kavgam* adlı kitabındaki bazı vurguları arasında benzerlikler olduğunu söylemektedir. Hitler’in eline fırsat geçtikten sonra bu ifadelerle ne kastettiğini hemen ortaya koyduğunu, aynı şeyin politik İslam’la başımıza gelmemesi için Alman ve Avrupalıların çok dikkatli olması gerektiğini söylüyor. “İnsan Hakları ve Demokrasi” başlığı altında da, İslam ile yıkılan Sovyetler Birliği dönemindeki komünizm rejimi arasında bir benzerlikten bahsediyor.⁶⁴

Grell, “İslam ve birey olarak Müslüman” başlığı altında kısaca, çeşitli kişilerden yaptığı alıntılarla her Müslümanın bir şekilde doğup büyüdüğü ortamın etkisinde olduğunu söylüyor. Tabii olarak bu ortamlar İslam’ın etkilediği olumsuz ortamlar olduğu için bu kişilerin ortamlarının birer kurbanı olarak görülmesi gerektiğine işaret ediyor. Buna rağmen Müslümanların tamamen dışlanmaması gerektiğini yaptığı alıntılarla dile getirmeye çalışıyor. Yaptığı bir başka alıntı ile de şunu vurgulamak istiyor; eğer bir kişi İslam’ı araştırarak ve bilerek iman etmişse, o kişi İslam’ın olumsuzluklarını da içinde barındırıyor demektir. Bu anlamda her bilinçli dindar, yazarın kafasındaki olumsuz İslam resminin bir temsilcisidir, istediği kadar bunu reddetsin ve pratiğinde bunu gizlesin, bu bir şeyi değiştirmez.⁶⁵

Ayan Hirsi Ali, Bernard-Henri Levy, Salman Rüşdi, Antoine Sfeir gibi isimlerin 2 Mart 2006 tarihinde “Die Welt” gazetesinde yayınladıkları “Dünya faşizmi, nazizmi ve stalinizmi yendi. Dünya yeni bir tehditle karşı karşıyadır. Bu da İslamizm’den başkası değildir” başlığıyla yayınlanan manifestoya dikkatleri çekerek bu grubun haklılığını pekiştirmeye çalışmaktadır. Kitaba bir Hıristiyan olarak önsöz yazan Albrecht Hauser’den şu alıntıyla olayı daha da netleştiriyor: “Biz tarihte ve günümüzde

⁶³ Grell, Rainer, *Landesdatenschutzgesetz für Baden-Württemberg: Kommentar*, Kohlhammer, y.y., 1980.

⁶⁴ Polat, a.g.m., ss. 340–341.

⁶⁵ Polat, a.g.m., ss. 341–342.

reel olarak var olan İslamı gerçekten ciddiye almamız yerine, sanki İslam ile İslamizm birbiriyle ilişkili değilmiş gibi davranamayız. Bu, yağmurun su ile ilişkisi olmadığı iddiası gibidir.”⁶⁶

Sözlü saldırıların bir şekli de, Müslümanları dışlamak şeklinde tezahür etmektedir. Dışlama bazen bir iş başvurusunda, bazen hastanede, bazen de bir mağazaya girişi yasaklama konusunda olmuştur. Örneğin Viyana’da bir mağaza sahibi, Amerika’da saldırıları destekleyen, hatta kutlayan bir gösteri yapan Müslüman grubu protesto etmek için mağazasına Müslümanları almama kararı almış ve bunu mağazanın kapısına da yazmıştır.⁶⁷ Danimarka’da ise, Iraklı bir göçmen kadının nasıl düşük yaptığını ve çok kan kaybettiğini anlatan şu olay ise, İslamofobi’nin değil, İslam düşmanlığının doruk noktasını bizlere sergilemektedir. Kocasını, acil servisi aramış, ancak onlar ambulans göndermeyi reddetmişlerdir. Taksiyle hastaneye gitmek zorunda kalan çift, yaklaşık olarak üç saat boyunca bekleme odasında bekletilmiş ve kadının kalbi durma noktasına geldiğine ancak tıbbî müdahale yapılmıştır. Kadın hayata dönse de, hastanede kendilerine yapılan muamele nedeniyle aynı gün evine dönmek istemiştir.⁶⁸

Bu dışlama tavrı, okullarda da çok görülmektedir. Hatta bazen okullarda Müslümanlara yapılan saldırılar sözlü olmaktan çıkıp fiziksel saldırılara dönüşmüştür. Örneğin Belçika okullarında Müslüman öğrenciler sokakta azarlanma, üçüncü şahıslar tarafından Müslüman kızların örtülerinin çekilmesi, sahte bomba ihbarı, Müslümanlara yönelik ırkçı duvar yazıları gibi çeşitli saldırılara hedef olmuşlardır.⁶⁹

Fiziksel saldırılar söz konusu olduğunda, durum daha da karmaşık hale gelmektedir. Çünkü bazı olaylarda, daha önce bahsettiğimiz gibi, Müslümanlar sanki insan değilmiş, insanî vasıflara sahip değillermiş gibi davranılmaktadır.

EUMC’nin 2001 raporunda bu konuda birçok olay zikredilmiştir. Fiziksel saldırılar bazen Müslüman görünümlü bir kişiyi sokakta tartaklayarak, terörle ilgili

⁶⁶ Polat, a.g.m., s. 347.

⁶⁷ EUMC 2001 Avusturya raporu, s. 23.

⁶⁸ EUMC 2001 Danimarka Raporu, s. 6.

⁶⁹ EUMC 2001 Belçika Raporu, s. 3.

hakaretler yağdırmak, bazen de iş başvurularında yapılan ayrımcılık⁷⁰ bazen de Müslüman mezarlarını bozmak⁷¹ gibi çok çeşitli şekillerde karşımıza çıkmaktadır.

Fiziksel saldırıların doruk noktasına çıktığı yerler de olmuştur. Örneğin Belçika’da, Amerika’daki terör saldırılarından yaklaşık bir ay sonra iki beyaz Belçikalı içkili bir halde Afganistan konusunu tartışırken Usame Bin Ladin’i kaçırmaya karar verirler ve Turhout’taki bir camiye gidip dört el ateş etmişlerdir. Bunun üzerine binalara zarar verme suçuyla tutuklanmışlardır.⁷²

Fransa’nın Corsica şehrinde ise, Le Monde gazetesinin 23 Eylül 2001’deki haberine göre, 7 Fransız genç, 20 Faslı işçiye saldırmıştır. Saldırganlar, Müslümanlara ateş açmış, evlerini taş yağmuruna tutmuştur.⁷³

2.2) Politikacıların Tutumu

11 Eylül ve Afganistan ile Irak savaşlarının ardından sorumlu politikacılar ve gazete editörleri, sürekli olarak, savaşın İslam’a karşı değil, teröre karşı olduğunu belirtmişlerdir. Halkın önem verdiği bu kişiler, Müslümanların büyük bir çoğunluğunun barışçıl ve yasalara uyan kişiler olduğunu, terörizmi savunan kişilerinse temsil çoğunluğu olmayan bir azınlık olduğunu vurgulamışlardır. Çoğunluğu ‘Müslümanları suçlamayın’ mesajı veren bazı gazete başlıkları şöyledir: ‘İslam Şeytanî Bir Din Değildir./The Sun-13 Eylül 2001’, ‘Müslümanlara Arkadaşça Elinizi Uzatın/The Sun-17 Eylül 2001’, ‘İngiltere Başbakanı: Biz Biliyoruz ki, Müslümanların Çoğunluğu Bu Canavarlıkları Kınamaktadır/Sunday People-23 Eylül 2001’, ‘Bu Korkunç Suçlardan Ötörü Müslümanların Suçlanması Gerektiğine İnanan Hem Cahil Hem de İğrençtir/The Mirror-28 Eylül 2001’, ‘Terörizm Çılgınlığı Nedeniyle İslam’ı Suçlamayın-Sunday Mirror-30 Eylül 2001’.⁷⁴ Aynı şekilde Belçika başbakanı Guy Verhofstadt da, saldırının hemen ardından savaşın Müslüman topluma karşı değil teröre karşı olduğunu belirten

⁷⁰ EUMC 2001 Avusturya raporu, s. 5.

⁷¹ EUMC 2001 Avusturya raporu, s. 5.

⁷² EUMC 2001 Belçika Raporu, s. 7.

⁷³ *Anti-Islamic Reactions in the EU after the terrorist acts against the USA- France Report*, (EUMC 2001 Fransa raporu) EUMC/European Monitoring Centre on Racism And Xenophobia,- 12th September to 31st December 2001, by Agency for Development of Intercultural Relations, 23 Mayıs 2002, Viyana, s. 3.

⁷⁴ *Islamophobia: issues, challenges and actions*, s. 15.

bir açıklama yapmıştır.⁷⁵ Danimarka başbakanı Rasmussen ise, bir yandan savaşın İslam'a karşı değil, terörizme karşı olduğunu söylerken, bir yandan da çeşitli ortamlarda “demokrasinin dinden önce geldiğini, din ile politikanın ayrı ele alınması gerektiğini ve Kuran’ın Danimarka anayasasının altında olduğunu dile getirmiştir.⁷⁶

Bütün bunlarla beraber, yukarıda bahsettiğimiz İslam karşıtlığını, ırkçılığı yasaklayan kanunun içine alma çabalarının başarısızlıkla sonuçlanmasını dikkate aldığımızda da, kurumsal bir İslamofobi olduğu düşüncesi akla gelmektedir.

Runnymede Trust’ın 2004 raporunda da değinilen İslamofobi kavramının en göze çarpan özelliği, genellikle halk arasında gizli bir yapı arzemesi ve iş alanlarında mahallî bir karakter gösteriyor olmasıdır. Kurumsal İslamofobi, gayri-ihiyari önyargılar, bilgisizlik, düşüncesizlik ve Müslümanları zarara sokan klişeleştirmeler sebebiyle ortaya çıkan davranışlar, tutumlar ve işlemlerde görülebilmektedir.⁷⁷

Kurumsal İslamofobinin varlığını ispatlayan bir örnek, İngiliz Hükümeti’nin uygulamalarıdır. Hükümetin 9/11 saldırılarına verdiği oldukça hızlı ve yasamaya ilişkin ilk tepki, 2001 Anti-terör, Suç ve Güvenlik Kanunu adlı yasanın çıkarılması olmuştur. Bu kanun, terörist faaliyetleri ve diğer önemli suçları soruşturmaları ve önlemleri için polisler için daha geniş yetkiler sağlamak için çıkarılmıştır. Kanun, dinî saiklerle işlenen suçların cezalarını artırmış ve ilhamını dinin özel yorumlarından alan terörle alakası olmayan çok çeşitli meseleleri de içine almıştır. Bu kanunun en tartışmalı bölümü, 4. bölümdür ki, bu bölüm terörizm ile bağlantısından şüphelenilen yabancı uyruklu kişilerin yargılanmadan uzun süre tutuklu kalmalarına izin vermektedir. Daha sonra bu kısım, Yüksek Mahkeme gibi görev yapan “Lordlar Kamarası/Law Lords”un itirazı üzerine kaldırılmış, yerine “Denetleme Emirleri” denilen, ancak yine kişinin özel hayatını dahi sınırlayan düzenlemeler getirilmiştir.⁷⁸

Anti-terörizm yasalarında bir sonraki adım, 2006 Terör Yasası olmuştur. Bu kanun, bir takım yeni cezai suçlamalar yaratmış ve güvenlik güçlerinin yetkilerini

⁷⁵ EUMC 2001 Belçika raporu, s. 9.

⁷⁶ EUMC 2001 Danimarka Raporu, ss. 10–11.

⁷⁷ *Islamophobia: issues, challenges and actions*, s. 14.

⁷⁸ Meuleman, a.g.m., s. 295.

genişletmiştir. Buna göre, polis, şüphelileri tutukladıktan sonra yargılamadan azami gözaltında bulundurma süresini 28 güne çıkarılabilecektir. Ancak bu kanun da Meclis tarafından reddedilmiştir.⁷⁹

Bu tür çabaların üçüncüsü olarak, 2006 yılında Hükümet, Müslüman toplumun güvenliğini artırmayı amaçlayan Irksal ve Dinsel Kin ve Nefret Kanunu’nu meclise sunmuştur. Bu kanun meclis tarafından kabul edilmesine rağmen şimdiye kadar yasal bir araç olarak yürürlüğe konmamıştır. Ayrıca Lordlar Kamarası, bazı düzeltmelerle kanunun kapsamını daraltmıştır.⁸⁰

Danimarka’da İlerleme Partisinin olağan toplantısında, bazı yelerinin İslam hakkında yaptıkları konuşmalar, şiddete yönlendirmeye alakalı 266-b sayılı Ceza Kanunuyla alakalı olarak polise intikal etmiştir. Bukongrede yapılmış olan müfrit konuşmalardan bazı alıntılarını şöyle sıralayabiliriz:⁸¹

“İrki olmaktan çok memnunum. Muhammed’den arınmış bir Danimarka oluşturmalıyız.” (Martin Guul)

“İlerleme Partisi, Danimarka’daki 420.000 Müslüman’ı sınır dışı edecektir. Çünkü onlar, Allah’ın adına buldukları ülkelerin vatandaşlarını kendi inandıkları uğruna yok etmeye çalışıyorlar.” (Mogens Glistrup)

“Muhammediler ile tavşanlar arasındaki tek fark, tavşanların sosyal imtiyazlardan yararlanmıyor olmalarıdır.” “Tüm Müslümanlar Molotof kokteyli atabilir. Böylece Danimarkalıların yarısı anında ölür.” (Bo Warming)

“Devlet, yabancılara iş veriyor. Böylece tarım, hayvancılık gibi alanlara sızarak bizleri yiyeceklerimizle zehirleme fırsatı tanıyor. Bu da terörizmin bir başka şeklidir.” (Vagn Andersen)

Danimarka, 11 Eylül süreci içerisinde bir genel seçim dönemi geçirmesi dolayısıyla özel bir konuma sahiptir. Bunun bir sonucu olarak, politikacılar, oy kaygısıyla 11 Eylül olaylarını kullanmışlardır. Seçim sonuçlarına bakıldığında da, en

⁷⁹ Meuleman, a.g.m., ss. 295–296.

⁸⁰ Meuleman, a.g.m., s. 296.

⁸¹ EUMC 2001 Danimarka Raporu, ss. 14–15.

başarılı partiler, “yabancılar problemi”ni ilk plana alan, “yabancıların” ülkeye girişlerini azaltmaya çalışarak problemi çözmek ve bu konuda polisi organize etmeyi hedefleyen, Danimarka’da yaşayan yabancıların isteklerini düzenlemeye çalışan partiler olmuştur. Tüm bu çalışmalarındaki ortak seçim propagandası, “Danimarka’yı Danimarkalı olarak yaşatmak” olmuştur.⁸²

2.3) Din Adamlarının Tutumu:

Avrupa’nın çeşitli ülkelerindeki Hıristiyan din adamları, 11 Eylül sonrası hızla artan İslamofobi konusunda, genel olarak temkinli açıklamalarda bulunmuşlardır. Ancak, aşağıda görüleceği üzere bazıları, halkı sakinleştirmekten ziyade, onları körüklemek isteyen mesajlar vermiştir.

Örneğin, İngiltere Canterbury başpiskoposu, Noel vaazında şöyle demiştir: ‘Dini inançlar çok sık bir biçimde gücün dili, baskının sebebi veya canavarlığın mazereti haline gelmiştir. Farklılığa karşı hoşgörüsüz, tektiplilik için mücadeleci ve saldırgan olarak gözükmektedir. Bu, din adına yapılan terör tehdidi sayesinde hayatımıza girmiştir. Bu dinin diğer müntesipleri bu tür olayları kınadıklarını belirtse de, tablo böyledir.’⁸³

Alt Avusturya Piskoposu Kurt Krenn ise, haftalık *Format* dergisine verdiği bir röportajında şöyle demiştir: “İslam, fanatizmin ve milliyetçiliğin belirli bir derecesi ile tanımlanmaktadır ve insan hakları ile çelişmektedir. Bir grup fanatikten bahsetmek ve Kur’an’ın tamamıyla aleyhinde bir şey konuşulamayan bir kitap olduğunu söylemek uygun değildir. Hıristiyanlık, çok daha iyi bir insanlık seviyesine sahiptir.”⁸⁴

Bir başka din adamı olan Karl Prenner ise, İslam hakkındaki çok az bilginin, Krenn’inki gibi görüşlerin sorumlusu olduğunu ve bu tür söylemlerin Avusturya’daki çok iyi işlev gören dinler-arası diyalogu tehlikeye sokacağını söylemiştir.⁸⁵

⁸² Bkz. EUMC 2001 Danimarka Raporu, s. 21.

⁸³ *Islamophobia: issues, challenges and actions*, s. 15.

⁸⁴ EUMC 2001 Avusturya raporu, s. 11.

⁸⁵ EUMC 2001 Avusturya raporu, s. 11.

Karl Prenner gibi sağduyulu din adamları, konuya objektif olarak yaklaşmış, konu hakkında ayrıntılı bilgi sahibi olmadan, at gözlüğü ile Müslümanlara bakmanın, ülke huzuruna zarar vereceğini belirtmiştir.

2.4) İslamofobi'yi Azaltmayı Amaçlayan Olumlu Davranışlar

Eğer İslamofobinin kaynağı, önyargılar ise, bunu gerçek ve doğru yargılara çevirmek için çaba gösterilmesi gerekmektedir. Bunun tek yolu ise önyargılardan arınmış bir diyalogdur.

Çeşitli Avrupa hükümetleri doğrudan doğruya veya dolaylı olarak İslam korkusunu izale etmeye yönelik somut adımlar da atmışlar ve atmaktadırlar. Örneğın, Avusturya Cumhurbaşkanı Thomas Klestil, Ekim 2001'de, üç büyük dinin en yüksek temsilcilerini 11 Eylül'de Amerika'da yaşanan terör olaylarının kurbanlarını hatırlamak için düzenlenen "dinler-arası anma programı"na davet etmiştir. Cumhurbaşkanı konuşmasında, dini gruplar, kültürler ve medeniyetler arasındaki diyalog ihtiyacını dile getirdi. Klestil, istikbalin, sadece ve sadece "Yahudiler, Hıristiyanlar, Müslümanlar ve iyi niyetli bütün insanların işbirliğinde" yattığını özellikle vurgulamıştır. Bu toplantıya katılan üç büyük dinin en yüksek dereceli temsilcilerinin hepsi, ortak hoşgörü kültürünün barışın garantörü olacağını vurgulamıştır.⁸⁶

Buna benzer bir çalışma da Belçika'da yapılmıştır. Amerika'daki saldırıların hemen ardından CEOOR/Centre for Equal Opportunities and Opposition to Racism/ İrkçılıkla Savaşma ve Eşit Fırsatlar Merkezi tarafından, artan ırkçılıkla savaşmak için, 13 şemsiye organizasyonu toplayan bir platform oluşturulmuştur.⁸⁷ Bu organizasyonlar ırkçılıkla savaşma, ayrımcılık, doğru bilgiyi yaymak, çok-kültürlü bir toplum ve bunun faydaları konusunda halkı bilgilendirmek ve eğitmek üzere birçok faaliyet yapmıştır. Örneğın Dünya Enformasyon Merkezi, Gerçek Renkler (True Colours) adıyla, katılımcıların ırkçılık, dışlama ve ayrımcılığı tecrübe ederek bilinçlendirilmelerini sağlayan bir çalıştay düzenlemiştir.⁸⁸

⁸⁶ EUMC 2001 Avusturya raporu,ss. 8-9.

⁸⁷ EUMC 2001 Belçika raporu, s. 8.

⁸⁸ EUMC 2001 Belçika raporu, s. 16.

Yine Avusturya’da 2001 yılında, halkı İslam ve terör konularında bilgilendirmek, konuyu daha geniş ele almak için birçok girişimde bulunulmuştur. Bunlardan bazıları okullarda uzmanlar tarafından yürütülen bilgilendirme toplantıları olurken, bazen de üniversitelerde yapılan paneller, sempozyumlar ve tartışmalar, bazen de televizyon ya da radyo programları olmuştur.⁸⁹ Viyana İslam Cemaati hâlâ artan bir şekilde okullardan ve kiliselerden davetler almaya devam etmektedir. İnsanlar, İslam hakkında korkularını saklamakta, önyargılı konuları açıklığa kavuşturmak istemekte, saygılı bir şekilde uyarılarını ve kafalarında oturmaya devam eden şeyleri dile getirmektedir. Hemen her yerde, şu üç konu dile geliyordu:

1) İslam, müntesiplerini siyasi bir güç olmaları ve bir İslam devleti kurmaları hususunda tetikliyor mu?

2) İslam kadınlara saygısız mı?

3) İslam, dinî güdülerle zulmü destekliyor mu?⁹⁰

Eğitim yoluyla İslamofobiyi azaltmayı amaçlayan çalışmalar hemen hemen tüm Avrupa’ya yayılmıştır. Bu çalışmalara bir diğer örnek ise Hollanda’daki bir organizasyon olan Barış Eğitimi Vakfı tarafından organize edilen ‘Sıradan-Sıradışı’ projesidir. Bu proje, interaktif olarak önyargıları ve ‘şamar oğlanı’ fenomenini açıklamak suretiyle 7 farklı Avrupa ülkesinde 10–12 yaş arası çocuklar üzerinde bilinçliliği artırmaya çalışmıştır. Bu şekilde çocuklar, sınıflardaki mükemmel yansımaları takiben interaktif bir açıklama doğrultusunda önyargı ve entosentrizme karşı durmak konusunda eğitilmiştir.⁹¹

Kamuoyunu İslam hakkında aydınlatmak için, ilk önce kamuoyunu aydınlatabilecek eğitilmiş din adamlarına ihtiyaç vardır. Bu ihtiyaç, başka bir ülkede başka bir ülkenin kültürel ihtiyaçlarına göre eğitilmiş bir din adamındansa ihtiyaç duyulan ülkede eğitilmesi, din adamının aydınlatma kapasitesini artıracaktır. Örneğin Hollanda, Hıristiyan din adamı yetiştirme alanındaki deneyim ve alışkanlıklarını Müslüman din uzmanı yetiştirme alanında da kullanmaktadır. 2006 Eylül ayı itibariyle 5

⁸⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. EUMC, 2001 Avusturya raporu, ss. 17–19.

⁹⁰ EUMC, 2001 Avusturya Raporu, s. 31.

⁹¹ EUMC 2001 Belçika raporu, s. 17.

farklı yüksek öğretim kurumunda İslam ilahiyatı eğitimi verilmektedir. Bunlardan ikisi, henüz resmen tanınmamış Rotterdam İslam Üniversitesi (IUR) ve Avrupa İslam Üniversitesi (IUE)dir. Diploması tanınan ve devletten malî destek gören üç ayrı yüksek öğretim kurumu faaliyet göstermektedir. Birincisi VU Amsterdam Teoloji Fakültesi bünyesinde kurulan İslam Teolojisi Merkezidir. Bu merkez üç yıllık lisans (BA) ve 2 yıllık yüksek lisans (MA) eğitimi vermektedir. İkincisi ise Leiden Üniversitesi Teoloji Fakültesi bünyesinde eğitime başlamıştır.⁹² İmamlığı da bir meslek olarak ele alan ilgili bakanlık, bundan böyle Hollanda camilerinde görev yapacak imamların dışarıdan gelmesini arzu etmediğinden, bu görevlilerin yetiştirilmesi amacıyla InHolland Yüksekokulu bünyesinde yeni bir bölüm kurulması için talimat ve malî yardım vermiştir.⁹³

1994 yılında Lyon’da açılan Grand Mosque (Ulu Cami), Fransızları ilk başta korkutmuştur. Kamuoyunda cami hakkında oluşan ilk tepki “fanatik Müslümanları besleyecek yeni bir yer” yorumu olmuştur. Ancak açılışından çok kısa bir süre sonra, camide yapılan faaliyetler göz önüne alındığında, burası, uzlaşmanın bir sembolü haline gelmiştir. Cezayir asıllı imamı, eğitilmesi gereken daha çok insan olduğunu, yavaş yavaş İslam’a karşı beslenen önyargıları bu tür faydalı mekânlarla giderebileceklerini belirtmiştir.⁹⁴

Daha önce de belirttiğimiz gibi, Avrupa’da İslamofobiye tetikleyen olaylardan bir tanesi İngiltere’de yayınlanan Salman Rüşdi’nin *Şeytan Ayetleri* kitabı ve bunun ardından meydana gelen olaylardır⁹⁵. Elbette Müslüman cemaat de bu gelişmelere olumlu ya da olumsuz tepkiler göstermiştir. Olumlu tepkilerin en büyüklerinden biri, İngiltere Müslüman Konseyi’nin (Muslim Council of Britain/MCB) kurulması olmuştur. Birkaç yıllık yoğun müzakerelerden sonra, Kuzey İrlanda dâhil İngiltere’nin her yanından 250’den fazla Müslüman örgütün temsilcileri tarafından 1997 yılında bu şemsiye örgüt kurulmuştur. MCB’nin internet sitesinden iktibas edilen ve örgütün

⁹² Fatih Okumuş, ‘Avrupa’da İslamofobi ve Mâbâdı’, *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*, s. 131.

⁹³ Okumuş, a.g.m., s. 132.

⁹⁴ Esposito, 1999, s.98.

⁹⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Nielsen, a.g.e., ss. 158-164.

teşekkülünün ardındaki genel fikri ifade eden, harekete geçirici bir beyan şöyledir: Biz, İngiliz toplumunun tüm kesimleriyle olumlu bir diyalogu yürütecek bir örgütün kurulmasına ihtiyaç duyduk. Müslümanlar kendi bölgelerinden dışarı çıkmalıdır, ciddi ve olumlu, ancak hayatın, Müslümanların geleceklerini şekillendiren önemli alanlarında Müslümanların nüfuzunu artıracak ikna edici hamleler başlatılmalıdır.⁹⁶ Bu büyük gayenin üç önemli bileşeni vardır: Tüm Müslüman cemaat ve örgütlerin birleştirilmesi, İngiliz toplumunun bütününe, olumlu olarak, daha çok katılmak ve toplum içinde nüfuzu artırmak.⁹⁷

Buna benzer bir başka uygulama yine Fransa'da görülmektedir. Kasım 1989'da Fransız İçişleri Bakanlığı, "Conseil de Reflexion sur l'Islam en France/Fransa'da İslam'ı İnceleme Konseyi" kurmak için altı Müslüman'ı bakanlığa davet etmiştir. Hükümet, Bakanlıktan da üç üyenin katılacağı komisyonla, Fransa'da İslam'ı en yüksek derecede temsil eden, 'ılımlı' sesleri teşvik edip, 'aşırı olanları' bertaraf eden bir yapı kurmayı planlamıştır.⁹⁸ Bu sürecin sonunda, o dönemde içişleri bakanı olan Nicolas Sarkozy'nin teşebbüsleri ile 2003 yılında Fransa İslam Konseyi (CFCM) kuruldu. Konseyin amacı, devlet ve toplum bünyesinde İslam dinini ve Fransa'da yaşayan Müslümanları temsil etmek, İslam dini ile diğer dinler arasındaki görüşmeleri, diyalogu ve gerekli çalışmaları yürütmek, İslam dini ile ilgili bilgi ve birikimi sağlayacak hizmetleri kolaylaştırmak, İslam'ın çıkarlarını ve onurunu savunmaktır.⁹⁹

Brüksel'de de, 1966 yılından beri, İslam Kültür Merkezi vardır. Bu merkez, İslam ülkelerinde olan bazı Müslüman kurumlarla beraber çalışsa da, onlardan bağımsız bir yapı arz etmektedir.¹⁰⁰

⁹⁶ *The Muslim Council of Britain-Its History, Structure and Workings*, http://www.mcb.org.uk/downloads/MCB_achievements.pdf , s. 2.

⁹⁷ Meuleman, a.g.m., ss. 293-294.

⁹⁸ Nielsen, a.g.e., s. 166; Carré, Olivier; El-Ahmedî, Muhsine, "Müslümanlar", *Avrupa Birliği Ülkelerinde Dinler ve Laiklik*, haz. Jean Baubérot, çev. Fazlı Arabacı, Ufuk Kitapları, İstanbul, 2003, ss. 230-231.

⁹⁹ Harman, Ömer Faruk, "Fransa'da İslam Konseyi (CFCM)", *Diyanet Avrupa Dergisi*, Şubat-2008 sayısı, s. 7.

¹⁰⁰ Avrupa ülkelerinde İslam ülkelerindeki Müslüman kurumlara bağlı örgütler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Carré, Olivier, "İslam", *Avrupa Birliği Ülkelerinde Dinler ve Laiklik*, haz. Jean Baubérot, çev. Fazlı Arabacı, Ufuk Kitapları, İstanbul, 2003, ss. 221-227.

Çalışmalar sadece bununla sınırlı kalmamıştır. Yine İngiliz hükümeti, Müslümanların toplumsal, iktisadî ve eğitimle ilgili dezavantajları ve uygulanan ayrımcılık konusunda çeşitli tedbirler almaktan, bu toplumla bir diyalog başlatmaya kadar birçok çalışma yapmaktadır. Hükümet, bunu, Müslümanların toplumla bütünleşmesini geliştirme, tutumları ve durumları üzerine muhtelif şekillerde yürütülecek faaliyetler yoluyla yapmaya çalışmaktadır. Bir yandan da, ılımlı kabul edilen figürlerin, hareketlerin ve duruşların faal bir tanıtımını yaparak aşırılığa karşı mücadele etmektedir.¹⁰¹ Bu politikanın bir bileşeni olarak da Müslüman cemaatle bağ kurmayı hedeflemektedir. *Onu Eve Getirmek: Terör Karşıtlığına Toplum Temelli Yaklaşımlar* başlıklı rapor, bu ikinci bileşenin 7/7'ye kadar yeterli alakayı görmediğini ve kafi kaynak bulamadığını, 7/7'den sonra artan ilginin ise iyice tasarlanmamış olduğunu ve dolayısıyla Müslüman cemaatle Hükümet arasındaki ilişkileri geliştirmek yerine geriletliğini iddia etmektedir.¹⁰²

Avrupa'nın birçok ülkesinde, İslam hakkında halkı aydınlatmak için çeşitli seminerler ve konferanslar yapılmıştır. Örneğin Fransa'da 13 Kasım 2001'de çeşitli akademisyen ve gazetecilerin katıldığı bir sempozyum düzenlenmiş, İslam hakkındaki yanlış bilgilerden bahsedilip doğruları dile getirilmiştir.¹⁰³

Ancak bu tür sempozyumlarda dikkati çeken bir unsur vardır: Sempozyumlara çağırılan İslam bilginleri genelde Muhammed Arkun, Bassam Tibi¹⁰⁴, Tarık Ramazan¹⁰⁵

¹⁰¹ Meuleman, a.g.m., s. 297.

¹⁰² Meuleman, a.g.m., s. 299.

¹⁰³ EUMC 2001 Fransa Raporu, s. 15; benzer örnekler için bkz. EUMC 2001 Avusturya raporu, ss. 17-19.

¹⁰⁴ Bassam Tibi, tabiri caizse "Avrupa İslamı" kavramının fikir babasıdır. Tibi, Euro-İslam /Avrupa İslamı adını vermiş olduğu yeni bir İslam biçimi tasarlamak suretiyle, Avrupa'daki Müslüman kimliği üzerine bir yeniden düşünme girişimi içerisindedir. İslam, geçmişte birçok farklı kültüre uyum sağlayabildiğini göstermiştir. İslam, hepsi de aynı temel dinî inancın birer tezahürü olan Arap, Afrika, Hint ve Güney Asya menşeli, farklı İslam biçimlerini bünyesinde barındırmaktadır. Tibi, benzer biçimde Avrupa İslamı'nın hem Müslüman göçmenler hem de Avrupa toplumları nezdinde kabul edilebilir olduğunu, tam da bu yönüyle Avrupa'nın sekülerlik ve bireysel vatandaşlık fikirleriyle barışık, liberal bir İslam biçimi geliştirme çabası olduğunu iddia etmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Tibi, Bassam, "Avrupa'daki Müslüman Göçmenler: Avro-İslam ile Gettolaşma Arasında", *Müslüman Avrupa ya da Avro-İslam- Küreselleşme Çağında Siyaset, Kültür ve Vatandaşlık*, ed.Alsayyad, Nezar; Castells, Manuel, çev. Zehra Savan, Everest Yayınları, İstanbul, 2004, ss. 47-79.

¹⁰⁵ Tarık Ramazan ise, Müslümanlar ile batılılar arasındaki çatışmadan, Batı ile Hıristiyan dünyayı birbirine karıştıran ve olgunluktan uzak olan Müslümanları sorumlu tutmaktadır. Ona göre, Müslümanlardan sonra ikinci sorumlu, Batılı "sol-siyaset"tir. Bkz. Ramadan ,Tarık, "Relations

gibi hep İslam dünyasının hoş görmediği, kendilerini temsil etmediklerini düşündüğü kişilerdir. Çünkü bu kişiler genelde bugünkü İslam modelini değiştirip ‘ılımlı İslam’ projesini devreye sokmaya çalışan kimseler olarak algılanmaktadır. Bu durum da, sempozyumların asıl amacının gerçek İslam’ı anlatmak ve İslam korkusunu yok etmek yerine ılımlı İslam’ı insanların kafasına nakşetmek olduğunu akla getirmektedir.

B) “Avrupa İslamı” ve Müslüman Kadın

Bir tür “ayna sendromu” ile Batılı toplumlar, diğer toplumlardan gelen kişilerin arasında, sadece kendilerini yansıtanları tanıma ve güvenme eğilimindedir. Batılılar, kendilerine benzemeyenlere aynı hoşgörüyü ve hüsnü-kabulü göstermezler. Çünkü sosyal yapılanmaların tamamı, kendi Batılı modellerine göre şekillenmiştir ve bunun dışında bir şeyi bilmezler, duysalar da kâle almazlar. Bu durum, “kadın” söz konusu olduğunda, sanki iyi bir terzinin elinde dikilmiş bir elbise gibi, bahsettiğimiz yapıya uymaktadır.¹⁰⁶ Buradan anlıyoruz ki Batılılar, kendi kadınlarına benzemeyen diğer kadınlara karşı, çeşitli şeyleri bahane ederek, hiçbir zaman kabullenmeci bir yaklaşım sergilemeyeceklerdir.

Tarihte ve günümüz Batı kültüründe, Müslüman kadını temsil eden bu anlatımın özü, temelde bir tek cümleye indirgenebilir: “Müslüman kadınlar mağdur edilmektedir”. Elbette anlatımda kimi çeşitlilikler mevcuttur: Kadın gönüllü bir mağdur olabilir ya da mağduriyetten kurtulmaya çalışıyor olabilir. Fakat her halükarda “Müslüman kadın eziliyor” iddiası, birbirinden farklı gibi görünen Batılı temsillerin ardında yatan temel eksendir.¹⁰⁷

Düşünün ki, bir ülkede iki ayrı ırk yaşıyormuş: Ameller (baskı yapan ırk) ve Leemaflar (baskı altındaki ırk). Leemaflar, siyasetten ve hükümetten hariç tutuluyorlarmış, seçme haklarından mahrumlarmış. Büro meslekleri onlar için kabul görmüyormuş. Hepsi Amellerin evlerinde iç hizmetçileriymiş. Bir Leemaf dışarıda çalışmak isterse, ona sahip olan Amel’in yazılı izni gerekliymiş. Ameller tam bir eğitim almalarına rağmen, Leemaflar çok alt düzeyde ve ayrı okullarda eğitim görüyorlarmış. Araba kullanmalarına izin verilmeyen

Between Europe and Islamists”, *Islam, Modernism and the West: Cultural and Political Relations at the End of Millenium*, ed. Gema Martin Munoz, I. B. Tauris Publishers, Londra, 1999, ss. 142-143.

¹⁰⁶ Munoz, a.g.m., ss. 12-13.

¹⁰⁷ Kahf, a.g.e., s. 1.

Leemaflar, Amel'in yazılı izni olmadan yurtdışına da çıkamazmış. Leemaflara Amellerin gözlerinin içine bakmak bile yasakmış. Leemaf'ın delilleri ve şahitliği mahkemede geçersiz sayılmış. Leemaflar, Amellerin izni olmadan evlenemezmiş. Ancak bir Amel, Leemaf ırkından 4 eş alabilir, Leemafları kendisiyle evlenmek için zorlayabilirmiş. Genellikle Leemaflar Amel'in sözlü izni olmadan evinin dışına adım atamaz, ancak gruplar halinde dışarı çıkarılmış. Kamuya açık binalarda farklı kapıları kullanırlarmış. Hiçbir Leemaf, baştan aşağı kapanmadıkça toplum içine çıkamazmış. Hiçbir muhakemeye tabi tutulmaksızın, Leemaf'ın 74 değneğe kadar olan cezaları, Amel tarafından bizzat infaz edilirmiş.¹⁰⁸

Yukarıda alıntıladığımız hikaye, Ağustos 1992'de İngiliz *The Times* gazetesinde yayınlanan bir köşe yazısından. Yazının köşesinde çok büyük ebatlarda, ayağından zincirle bağlanmış kara çarşafly bir kadın illüstrasyonu kullanılmıştır. Batı Medyasındaki İslam ve Müslüman imajını araştıran Bülent Keneş, bahsi geçen köşe yazısını kitabına alıntılarmış ve şu yorumda bulunmuştur: “Bu yazının buraya taşınmasının sebebi, özelde bu gazetenin, genelde ise bütün İngiliz basınının ‘İslam’da kadının konumu’ konusuna nasıl baktıklarına ışık tutma özelliği taşımasıdır.”¹⁰⁹

Tunus asıllı İngiliz dil bilimci Lamia Zayzafoon, ‘Müslüman Kadın’ teriminin çeşitli siyasî ve ideolojik sonuçlara hizmet eden arz talep kanunuyla ilgili görsel bir konu olduğunu vurguluyor. Çalışmasında, bu terimin, Oryantalist, İslamî, feminist ve ulusalcı söylemler tarafından üretilmiş ve sürekli yeniden üretilmekte olan bir terim olduğunu belirtiyor. Ona göre ‘Müslüman Kadın’, Avrupa kimliğini ya da ulusal kimlikleri tanımlamak için icat edilmiş bir kavramdır. Bütün bunların yanında Zayzafoon’a göre bu terim, Oryantalist, feminist veya ulusalcı söylemlerin her birinde farklı ve çelişkili bir şekilde ifade edilmekte, sorunların çoğu da bu sebepten kaynaklanmaktadır.¹¹⁰

Yirminci yüzyılın başlarında İslamî sistemde kadını inceleyen Ruth Frances Woodsmall bu konuyu şöyle açıklamaktadır:

¹⁰⁸ Parris Matthew, “Still the World’s Outcasts”, *The Times*, 10 Ağustos 1992, s. 10, sütun c’den naklen Keneş, a.g.e., ss. 78-79.

¹⁰⁹ Keneş, a.g.e., ss. 78-79.

¹¹⁰ Zayfoon, a.g.e, s. 2.

Doğu'nun ve Batı'nın toplumsal sistemleri birbirine tamamen zıt ilkelere göre kurulmuştur. Doğu'da toplum her zaman iki cinsin ayrımına, kadının kapatılmasına ve alanının evle sınırlanmasına dayanmıştır. Belki kadınların bu sınırlı alanda hatırı sayılır bir iktidarı vardır ama aynı zamanda, geçemeyecekleri çeşitli sınırlar da vardır. Batı dünyası, kadınların ve erkeklerin dünyalarını birbirinden bu kadar keskin bir biçimde ayırtmamıştır. Batı toplumu birlik üzerine kurulmuştur.¹¹¹

Avrupa'da yıllardır işçi Müslüman erkeklerin eşleri üzerinde yapılan araştırmalar, Avrupa'daki Müslüman kadın imajını desteklemek için önemli birer delil olmuştur. Örneğin bundan 26 yıl öncesine yani 1982'ye bakıldığında, İngiltere'de yapılan bir araştırmaya göre, ülkede yaşayan Bangladeşli ve Pakistanlı kadınların %75'i İngilizceyi ya çok az biliyor ya da hiç bilmiyordu. Bu da Müslüman kadınların topluma ya da iş hayatına katılabilirliklerini önemli ölçüde etkiliyordu. Aynı araştırmaya göre, Asyalı erkeklerin %75'i, kadınların ise %90'ı hiçbir iş becerisine sahip değilken İngiltere'ye geldi. Onlar özellikle tekstil ve metal sektöründe beceri gerektirmeyen ya da çok az beceri gerektiren endüstriyel işlerde çalıştılar. Az maaşlı işler ve de işsizlik durumunda, Müslüman ailelerde evin toplam geliri ortalamanın çok altında idi. Bunun, Müslüman kadınlar üzerinde, iş dünyasına girmek konusunda bir isteksizlik yarattığı söylenebilir. Araştırma esnasında yaşı 20–34 yaş arası olan Müslüman kadınlardan yalnızca %18'inin çalışıyor olması bu iddiayı desteklemektedir.¹¹²

Suriye asıllı Amerikalı edebiyatçı Mohja Kahf, geçmişten günümüze Batı edebiyatında Müslüman kadının imajını incelediği eserinde, bu imajın Batı kültüründe değişen, dönüşen bir fenomen olduğunu iddia etmiştir. Ona göre, bu imajın bazı temel unsurları, yeryüzünde henüz gerçek bir Müslüman kadın yokken oluşmuştur. Çünkü bu temsiller, İslam'ın ortaya çıkışından önce Batılı metinlerde yabancı kadınlarla ilgili mevcut temsillerin (paganlar, yabancılar, Eski Ahit'teki kadınlar) üzerine bina edilmiştir. Daha sonraları İslam'la ilgili Batılı anlatımın geneli içindeki kadın imajında

¹¹¹ Woodsmall, Ruth Frances, *Woman in the Changing Islamic System*, 1936, s. 39'dan naklen Yeğenoğlu, Meyda, *Sömürgeci Fanteziler-Oryantalist Söylemde Kültürel ve Cinsel Fark*, Metis Yayınları, İstanbul, 2001, s. 137.

¹¹² Nielsen, a.g.e., ss. 97–98

vurgu değişmiş ve genel İslam anlatımı değiştikçe, bu imajda da dönüşüm gözlenmiştir.¹¹³

Söz konusu farklı söylemler içerisinde, Avrupa'daki Müslüman kadını anlamak için yapılacak şey, yine bu bölgede yaşanan ve bu konuyu anlatmakta temsil görevi görebilecek olayları gözlemlemektir.

Örneğin, Frankfurt Aile Mahkemesinin bir kararında, bayan hâkim, Kur'an'a göre erkeklerin kadınlarını dövme hakkına sahip olduklarını iddia ederek, eşi tarafından şiddete maruz kalmış bir Müslüman kadının boşanma talebini reddetmiş ve kamuoyunda tepkilerin kaynağı olmuştur. Son yıllarda yabancılara ve özellikle

Müslümanlara yönelik eleştirel, hatta düşmanca tavrıyla dikkat çeken dünyanın en önemli haber dergilerinden biri olan Alman *Der Spiegel* dergisi, 26.03.2007 tarihli sayısında bu olayı kapak yapmıştır. İçeriden verdiği habere ise, "Şeriat kanunlarıyla mı yönetiliyoruz?" manşetini atmıştır. 'Mekka Deutschland-Die stille Islamisierung' (Mekke Almanya-Sessiz İslamîleştirme) manşetiyle yayınlanan sayısında, daha önceki sayılarında vurgu yaptığı konuları toparlayarak, Alman toplumunu, hukukî ve

siyasî arenada gizlice yürütülen İslamîleştirme politikaları hakkında duyarlı kılmaya çalışmıştır. Bu dava ile oluşan panik havadan yararlanarak *Der Spiegel*, eski kafa kadın ve erkeklerin Almanya'da, geleceği belirleyeceği sonucuna varmıştır.¹¹⁴ Dergi, kapağına Birleşmiş Almanya'yı sembolize eden Berlin'deki ünlü "Brandenburger Tor"un resmini koymuş, resmin üzerine gökyüzü boşluğuna hilal ve yıldız yerleştirmiştir. Yazının haber ve yorum bölümünü okuyan birçok Alman'ın "Ne oluyor beyler, ülke elden gidiyor! Yok mu yeni bir Hitler?" demesi, hiç de şaşılacak bir durum değildir. Çünkü yazı, okuyucusunu soğukkanlı olmaktan alıkoyup, vurgusu yapılan tehlikeye karşı tavır alma psikolojisine sokacak bir titizlikle hazırlanmıştır.¹¹⁵

¹¹³ Kahf, a.g.e, ss. 4-5.

¹¹⁴ Yavuzcan, a.g.m., s. 321; ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.radyokassel.de/modules.php?name=News&file=article&sid=7229>

¹¹⁵ Polat, a.g.m., s. 350.

Derginin rahatsız olduğu ve Alman hukuk sisteminin sulandırılması olarak nitelediği olgular şu şekilde sıralanmaktadır:¹¹⁶

- ✓ Müslümanların hayvanları kendi usullerine göre kesme hakkına sahip olmaları;
- ✓ Ergenlik dönemine gelmiş Müslüman kız öğrencilerin talep ettiklerinde yüzme dersine katılmamaları hakkı;
- ✓ İşverenle mutabakat sağlama koşuluyla işyerlerinde namaz kılma imkânı;
- ✓ Minarelerden ezan okunması konusunda tanınan kısmî hak;
- ✓ Pasaportlarda başörtülü fotoğraf kullanma imkânı;
- ✓ Anayasa Mahkemesinin okullarda öğretmenlerin başörtüsü takıp takmama hakkını, eğitim ve kültür işleri eyaletlerinin sorumlulukları altında olduğunu gerekçe göstererek nihaî karar vermekten çekinmesi;
- ✓ Müslüman kızların talep ettiklerinde, okul gezilerinden muaf tutulmaları;
- ✓ İslamî kuruluşların Kur'an kursu ve yatılı okullar işletmeleri ve bunların okul idareleri tarafından tolere edilmeleri.

Bu iddiaları ve 'sulandırmaları' temellendirmek için, ailede görülen şiddet olayları, namus cinayetleri, kadın evlerine sığınan Müslüman kadınların çokluğu, çocuklarına veya ailelerine şiddet uygulayan anne-babalara 'anlayışla' yaklaşılması gibi, bazı sosyolojik araştırmalarda ortaya çıkan sonuçlar kullanılmıştır.¹¹⁷

11 Eylül sonrası Avrupa'dai İslamofobiyi 'Müslüman kadın'a yapılan haksızlıklar çerçevesinden yürütme eğilimi birçok alana yansımıştır. Avrupa ülkelerinde oluşan Müslümanlara karşı olumsuz önyargılarda da İslam'ın kadına baskı uyguladığı vurgusu yapılmaktadır. EUMC'nin 2001 raporunda bu konuda birçok örnek vardır. Örneğin, Avusturyalı bir bayan tarafından bırakılan isimsiz telefon konuşması şu şekildedir:

¹¹⁶ Yavuzcan, a.g.m., s. 322.

¹¹⁷ Yavuzcan, a.g.m., s. 323.

“Ben ne köktendinci ne de ırkçıyım. Sadece Katolik bir bayanım. Siz bir erkek olarak, Müslüman bir erkekten neden korkulduğunu anlayamazsınız. Bayanlar olarak bizler, İslam’ın kadınları tamamen sindirdiğinden, sadece erkeklere özgü bir dünya yaratmaya çalıştığından korkuyoruz. Bu bana İslam’ın gerçek yüzü gibi geliyor.”¹¹⁸

EUMC’nin Almanya raporunda ise, sadece Arap kökenli değil, Alman kökenli mühtedi Müslüman kadınların da bu hakaretlerden ve saldırılardan paylarını aldıkları dile getirilmektedir. Bu bazen çocuklarıyla beraber yolda yürüyen Müslüman kadına köpeğini saldırtmak, bazen de bir süpermarkette alışveriş yapan Müslüman bir kadını sözlü olarak taciz etmek ve tartaklamak şeklinde görülmüştür.¹¹⁹

Gerek akademik çalışmalarda, gerekse politikacıların demeç ve faaliyetlerinde, bu eğilim çok rahatlıkla gözlemlenebilmektedir. Yukarıda bahsettiğimiz Baden-Württemberg eyaletindeki ‘Müslüman Testi’ incelendiğinde 30 sorudan 16’sının Müslüman kadınla ilgili olması çok manidardır.¹²⁰

Kendisini testin mucidi ve tasarlayıcısı olarak nitelendiren Rainer Grell, “Uydurma ve Gerçek: Baden-Württemberg’deki ‘Müslüman Testi’nin Hikayesi” adlı kitabında, bu soru katalogunun hazırlanışının hikayesini anlatmıştır. Kitap için üç ayrı dine mensup kişiler tarafından yazılmış üç önsöz düşünülmüştür. Bir Müslüman’ın yazdığı önsöz yerine, Nahed Selim adındaki Mısırlı bir yazarın kitabından alıntılar yapılmıştır. Alıntı yapılan kitap, “İslam’ın kadınca yorumu için erkeklerden Kur’an’ı alınız!” başlığını taşımaktadır. Kitapta, Kur’an’ın erkekler tarafından yorumlanmasından dolayı kadın haklarının göz ardı edilmesine vurgu yapılmaktadır. Zaten Almanya’da, İslam’da kadınlara yapılan haksızlık gündemde tutulmaya çalışılmaktadır.¹²¹

Müslüman kadının ezildiği görüşü, Avrupalıların ona daha da ilgi göstermesine sebep olmuştur. Müslüman kadının sosyal ve özel hayatı merak konusu haline gelmiştir.

¹¹⁸ EUMC 2001 Avusturya raporu, s. 7.

¹¹⁹ *Anti-Islamic Reactions in the EU after the terrorist acts against the USA- Germany Report*, (EUMC 2001 Almanya Raporu) EUMC/European Monitoring Centre on Racism And Xenophobia, 12th September to 31st December 2001, by European Forum for Migration Studies, 23 Mayıs 2002, Viyana, s. 9.

¹²⁰ Bkz. EK-I

¹²¹ Polat, a.g.m., s. 338.

Örneğin Viyana’da “Açık Cami” adı verilen bir organizasyonda, bir camide, bir imam ve Katolik bir rahip gelen ziyaretçilerin sorularını yanıtlamak ve onları dinlerarası diyaloga davet etmek için hazır bulunmuşlardır. Organizasyona, sadece ikinci gün, yaklaşık 700 kişi katılmıştır. Ziyaretçilerin çoğunluğu özellikle “kadın ve İslam” konusunda sorular sormuşlardır.¹²² Bu da, Müslüman kadına duyulan merakın boyutlarını gözler önüne sermektedir.

Müslüman kadın hakkındaki anlatım, Batı dünyasındaki basmakalıp bilginin bir parçası olacak kadar derinlere işlemiştir. Bir reklâmcı, reklâmını hazırlarken bu hazır imaja başvurabilir, zira bu anlatım kültürün aşağı ya da yukarı her düzeyinde iş görür vaziyettedir. Bu prototip, sadece çocuklar için hazırlanan bir versiyonu olan ‘Kedi Heathcliff’ düzeyinde bir televizyon çizgi filminde karşımıza çıkmakla kalmaz, bir akademisyen veya bir gazeteci makalesinde, hiçbir temellendirme gereği duymaksızın bu anlatımın temel unsurlarına atıfta bulunabilir. Söz konusu anlatım, görünmez denebilecek derecede her yerde hazır ve nazırdır. Görünmezlik, mesela Çöl Fırtınası Harekâtı esnasında olduğu gibi, Müslüman kadınlarla ilgili anlatım devreye sokularak ancak kriz dönemlerinde aşılır.¹²³

Bugün Batı ülkelerinde ‘İslam’ ve ‘kadın’ genelde baskıyı ve eşitsizliği akla getirmektedir. Bu, varolan ve İslam’a mal edilen bazı baskıcı cinsiyet rollerinden kaynaklanmaktadır. Bu söyleme bazı Müslüman kadınlar da katılmaktadır. Son yıllarda dünyanın çeşitli ülkelerinde yaşayan Müslüman kadınlar, 14 yüzyıl önce kendilerine verilen ve Kur’an’da geçen haklarını geri almak için çabalamaktadır. Bazıları buna ‘İslamî feminizm’ dese de, aileye önem vermeleri ve isteklerinin sadece yetki olması bakımından, Müslüman kadınlar, kendilerini feminizmle tanımlamaktan kaçınmaktadır. Onlar, Kur’an’a göre, kadın ve erkeğin ‘farklı fakat eşit’ yaratıldıklarını savunmakta, kadın ve erkeğin toplumda farklı rolleri olduğunu söylemenin, birinin diğerinden daha üstün olduğunu iddia etmek demek olmadığını vurgulamaktadır.¹²⁴

¹²² EUMC 2001 Avusturya raporu, s. 17.

¹²³ Kahf, a.g.e, ss. 1-2.

¹²⁴ *British Muslims-Media Guide*, s. 34.

1) Kamusal Alan Tartışması

‘Modern’ birey, özgürlük kavramının ya içini doldurmakta biraz zorlanmakta ya da çok fazla doldurmaktadır. Artık, dinin kendisini yönetmesine izin vermeyen insan, kendi seçtiği devlette kendi isteklerinin yerine getirilmesini istemektedir. Bu bağlamda, yaşamak istediği hayata karışılmamasını ve istediği her yerde kendi ‘kimliği’ ile var olabilmek çabası içerisinde. İşte bu noktada yine özgür olan diğer modern bireyler, bunun kendi alanlarına müdahale olduğunu varsayarak karşı çıkmaktadır.

Etnik, dinsel ve kültürel çeşitliliğin son yıllarda fazlasıyla arttığı modern Avrupa’da ise, durum daha vahimdir. Çünkü kendisinin yegâne geçmişi olarak kabul ettiği Grek felsefesinden beri devam ettirdiği kamusal alanda herkesin istediği gibi olamayacağı düşüncesi, buna en büyük engeldir.

Yunan felsefesindeki kamusal-özel ayrımı, siyasetin kamusal dünyası ile aile ve ekonomik ilişkilerin özel dünyasına dayanmaktadır. Modern sosyolojide bu ayrım, normalde ev ile işin ayrılmasına, toplumsal cinsiyetlere göre belirlenmiş bir geleneksel işbölümünün temeli olarak görülen yan yana bulunma durumuna gönderme yapılarak kullanılmaktadır.¹²⁵

“Kamusal alan” kavramının evrelerini anlattığı kitabında, felsefe ve sosyoloji profesörü Jürgen Habermas, yurttaşların eşit bir biçimde kamusal alanda kendilerini ilgilendiren özel konularda eleştirel ve rasyonel bir biçimde tartışabilmesini demokrasinin temeli olarak kabul etmiştir. Ona göre kamusal alan, başlangıçta burjuva sınıfının üyelerinin ve liberal siyasî görüşün izdüşümünde yapılanmıştır. Öncelikle edebiyat ve sanat eleştirisi etrafında gelişen kamusal alan, Fransız devrimiyle birlikte politikleşmiş ve sansüre karşı özgür düşünce mücadelesinin eşliğinde 19. Yüzyıl ortalarına kadar gelmiştir.¹²⁶

¹²⁵ *Sosyoloji Sözlüğü*, Marshall, Gordon, çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü, Bilim Sanat Yayınları, Ankara, 1999, ‘kamusal alan-özel alan ayrımı’ maddesi, s. 380.

¹²⁶ Habermas, Jürgen, *The Structural Transformation of the Public Sphere*, MIT Press, Cambridge, 1989’den naklen Göle, Nilüfer, *İslamın Yeni Kamusal Yüzleri*, Metis Yayınları, İstanbul, 2000, s. 9.

‘Öteki’ hakkında birçok araştırması olan Habermas¹²⁷, bir başka kitabında kamuyu şöyle tanımlar: “Kamu, kendisini, özel alandan ayrı bir alan olarak ortaya koyar. Bazen de kendisini çok basit düzeyde, kamu oy alanı görünümünde sunar. Duruma göre, kimi kez devlet organları, kimi kez de halkın iletişiminde hizmet eden basın gibi medya unsurları (kamusal organlar) sayılır.”¹²⁸

Temelleri farklı hukukî düzenlemelere bağlı alanlar ayrımına dayanan kamu-özel dikotomisinin, zaman içinde toplumsal-siyasal farklılaşmaya tabi yapısal dönüşümüne uğrayarak, ‘kamu’nun devlet yönetimi ile ilgili ‘siyasal alan’, ‘özel’in ise ‘özel (mahrem) yaşam alanı’ anlamına geldiği söylenebilir.¹²⁹

Yukarıda bahsettiğimiz gibi, Habermas düşüncesinde kamusal alan, ideal-tip (model) olarak yurttaşlar arasında eleştirel ve rasyonel tartışmalar yoluyla iletişim sağlayan, homojen ve tekçi bir alan olarak kavramsallaştırılmıştır. Bugünkü farklılık ve çoğulculuk talepleriyle sorgulanan da, özellikle bu tekçi tanım ve homojen yapıdır. Feminist eleştiri, kamusal alanın başlangıçta kadınları dışladığını ve sadece burjuva değil, aynı zamanda patriarkal bir düzen olarak ortaya çıktığını hatırlatarak, işçi sınıfının dışlanmasından farklı olarak, kadının kamusal alandan dışlanmasının özel alanın tanımını da belirlediğini ortaya koymuştur.¹³⁰

Modernleşmenin temel göstergelerinden biri haline gelen kadının kamusal alana çıkışı ile ilgili tartışmalar, İslam’ın kavranışını göstermesi açısından oldukça ilginçtir. Öncelikle kamusal alana çıkış kavramından sadece kadınlar için bahsedilmesi, feminist eleştirinin belirttiği gibi, bir yandan erkek/kamu, kadın/özel özdeşliğinin pekişmesini, diğer yandan da bu rol ve özdeşliğin sorgulanmaya başlaması gibi paradoksal iki farklı boyutu içinde barındıran bir tartışma hüviyeti taşımaktadır.¹³¹

Kamusal alan, özellikle Müslüman toplumlarda yaşanan modernlik ortamlarında, kadın hakları ve kadın bedeninin görünürlüğüne ilişkin siyasî tartışmalar etrafında

¹²⁷ Bkz. Habermas, Jürgen ‘Öteki’ Olmak, ‘Öteki’yle Yaşamak, çev: İlknur Aka, YKY, İstanbul, 2002.

¹²⁸ *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, Mustafa Acar, Ömer Demir, Adres Yayınları, İstanbul, 2005, ‘kamusal alan-özel alan’ maddesi, s. 318.

¹²⁹ *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, ‘kamusal alan-özel alan’ maddesi, s. 319.

¹³⁰ Fraser, N. “Rethinking the Public Sphere”, ed. Calhoun, C., *Habermas and the Public Sphere*, MIT Press, Cambridge, 1992’den naklen Göle, a.g.e., s.9.

¹³¹ Tekin, Mustafa, *Kutsal, Kadın ve Kamu*, Açılım Kitap, İstanbul, 2004, s. 216.

belirlenmektedir. Bu toplumlarda, İslam dininin ahlakî yaklaşımının üzerinde durduğu “kadının görünürlüğü, hareketliliği” konusuna ilişkin yasaklar, kamusal alanın sınırlarını belirlemede merkezî öneme sahiptir.¹³²

Kadının kamusal/özelden biri ile özdeşleştirilmesi, sırasıyla modern ve İslamî olana göndermede bulunan bir içerik de kazandığından, uzun süre bu dikotomi, modern ve İslamî olanın ayrışmasının eşiği haline gelmiştir.¹³³ Bu dikotomi, Avrupalıların Müslüman kadına bakış açısında da temel rol oynamıştır.

Bugün Avrupa’da “kamusal alan” kavramı, Fransa laikliği ile beraber açıklanmaktadır. Fransız laikliğinin en önemli hukukî dayanağı, devletle kilisenin birbirinden ayrılması ile ilgili kanun ve bundan doğan hukuktur. Bu hukuk, vicdan hürriyetini sağlamakta ve dinlerin serbestçe yaşamasını garanti etmektedir (madde 1). Dinin özerkleştirilmesinin sosyolojik kavramı, şu halde dinî hayatın ne kolektif olarak yerine getirilmesinin kaldırılmasını, ne de kiliseleri bir tür ‘özel kulüp’ durumuna indirmeyi ifade etmektedir. Tersine (madde 25’e göre) dinlerin ayinleri kamusaldır ve (dini tören vb.) dışarıda yapılan gösterilere kamu idaresi kanununa uygun olarak müsaade edilmiştir. Fransız Danıştayının aldığı diğer kararlara göre de, kiliselerin iç yönetmelikleri pozitif hukukla çatışmadıkça göz önünde bulundurulur.¹³⁴

Kadının kamusal hayata girişi, öncelikle Fransa’da olmak üzere, birçok Avrupa ülkesinde sorun haline gelmiştir. Avrupa’da kamusal hayatta dinî özgürlüklerin kısıtlanması, ‘Dinî Semboller’ bölümünde bahsedeceğimiz Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne dayandırılmaktadır. Bu sözleşmeye göre, kamu düzenini, sağlığını ya da ahlakını bozabilecek her türlü dini sembolün kullanılması yasaklanabilmektedir.¹³⁵

2) Dinî Semboller

10 Aralık 1948’de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda kabul edilen Evrensel İnsan Hakları Bildirisinin inanç özgürlüğüyle doğrudan ilgili olan 18. maddesi şöyledir:

¹³² Göle, a.g.e., s. 19.

¹³³ Tekin, a.g.e., s. 217.

¹³⁴ Baubérot, Jean “Fransa: Laik Cumhuriyet”, *Avrupa Birliği Ülkelerinde Dinler ve Laiklik*, haz. Jean Baubérot, çev. Fazlı Arabacı, Ufuk Kitapları, İstanbul, 2003, ss. 99-100.

¹³⁵ Bkz. Özenç, Berke, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve İnanç Özgürlüğü*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2006, s. 29.

Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğü hakkına sahiptir; bu hak, dinini ya da inancını değiştirme özgürlüğünü ve ister tek başına isterse de başkalarıyla birlikte topluluk içinde, alenî ya da özel olarak öğretmek, ibadet etmek, uygulama ve ayin yapmak suretiyle dinini ya da inancını açığa vurma özgürlüğünü içerir.¹³⁶

Buna benzer bir bildiri de, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesidir. Sözleşmeyi denetleyen komisyon, 1998 yılında yürürlüğe giren protokol ile kaldırılmış, denetim mekanizması Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi çatısı altında yürütülmeye başlanmıştır. Bu sözleşmenin inanç özgürlüğü ile ilgili 9. Maddesinin ilk fıkrası, Birleşmiş Milletler Evrensel İnsan Hakları Bildirisi ile kelimesi kelimesine aynıdır. Fark, ikinci fıkrasında başlamaktadır:

Bir kimsenin dinini ya da inancını açığa vurma özgürlüğü ancak, kamu güvenliği için, kamu düzeni, sağlığı ya da ahlakının ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için, yasayla öngörülmuş ve demokratik bir toplumda gerekli/zorunlu olan sınırlamalara tabi tutulabilecektir.¹³⁷

Bugün hâlâ geçerliliğini koruyan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin bu fıkrası, Avrupa devletlerine dinî sembolleri yasaklama özgürlüğü getirirken, Birleşmiş Milletler Evrensel İnsan Hakları Bildirisindeki ‘temel insan hakları bölümü’nde ele alınan ‘inancını açığa vurma özgürlüğü’nü yok saymaktadır. Konunun, bu çerçevede şekillenen Avrupa devletlerindeki yansıması da, elbette Sözleşme’ye paralel bir biçimde olacaktır.

Görünüşe göre, Fransızları, başörtüsü takan Müslüman okullu kızların görüntüsü kadar korkutan çok az şey vardır.¹³⁸

Bugünün Avrupa’sında, İslamofobinin, Müslümanlığın din yönünden ziyade kimlik yönüne duyulan bir fobi olduğu ileri sürülebilir. Bunun bir sebebi, Avrupa’nın

¹³⁶ Özenç, a.g.e., s. 16.

¹³⁷ Özenç, a.g.e., ss.27-29.

¹³⁸ Cue, E., “For France, Girls in Head Scarves Threaten Secular Ideals”, *Christian Science Monitor*, 5 Ekim 1994, I’den naklen Alsayyad, Nezar, “Müslüman Avrupa ya da Avro-İslam: Kimlik ve Kültür Söylemleri Üzerine”, *Müslüman Avrupa ya da Avro-İslam- Küreselleşme Çağında Siyaset, Kültür ve Vatandaşlık*, ed.Alsayyad, Nezar; Castells, Manuel, çev. Zehra Savan, Everest Yayınları, İstanbul, 2004, s. 13.

artık kendini tanımlarken dini, ilk sıradan daha gerilere atmış olmasıdır.¹³⁹ Halbuki Müslümanlara göre din, marjinal değil, hayatın merkezindedir. Bu, Avrupalılar için anlaşılması çok zor bir şeydir. Avrupalılar, İslam'ı 'Arap' ya da 'Türk' gibi etnik bir grupla özdeş görmek isterken, Müslümanlar onu günlük hayatlarının her safhasına koyarak, buna karşı çıkmaktadır.¹⁴⁰

Avrupa'da İslamofobiyi tetikleyen en önemli şeylerden birisi, başörtüsü gibi dışa yansıyan bir alamete karşı duyulan korku ve ondan duyulan kaygıdır. Müslümanlar başörtüsü, sakal, cellabiye, sarık, cami, minare, ezan gibi sembollerle kimliklerini görünür kıldıklarında, Batılılarda, kaygı ve korkuya dayalı, düşmanlık, nefret ve karşıtlık tutumu gelişmektedir. Görünür olmadığı, günlük hayata müdahil olmadığı sürece sizin tek Tanrı'ya veya farklı tanrılara inanmanız, şu veya bu peygambere inanmanız genellikle bir korkuya yol açmamaktadır.¹⁴¹

Daha önce belirttiğimiz gibi, başörtüsüne karşı çıkışın bir başka sebebi de, geri kalmışlığın, baskıcılığın ve ezilmişliğin bir simgesi olarak görülmesidir. Onlara göre, başörtüsü, geri kalmış Müslüman erkeklerin, Müslüman kadınları bir nevi kontrol altına almak, baskı altında tutmak hatta eve hapsetmek için kullandıkları bir araçtır. Başörtüsü problemi yüzyıllardan beri bu şekilde görülmüş ve buna, harem gibi geçmişten gelen örnekler verilmiştir.

Sosyolog Meyda Yeğenoğlu'na göre, Doğu'da karanlık ve kasvetten başka pek bir şey göremeyen sömürgeci bakışa, peçenin ve başörtüsünün altında "hapsolmuş" kadının durumu da karanlık görünür. Bu kültürlerin bazı aslî özelliklerinin kadında vücut bulduğu düşünüldüğü için, kadınların durumunun iyileştirilmesi, yeniden düzenlenmesi özel bir önem kazanır. Doğulu toplumlarda kadını "vahşice" ezen kültürel pratiklerin ve dinî geleneklerin eleştirisi, sömürgeci kültürün meşru kabul edilmesine yardımcı temel ideolojik öğelerden birisidir. Kadınların ezilmesinden sorumlu gelenekler, Doğu kültürlerinin barbarlığının kanıtı olarak gösterilir. Emperyal feminist söylem, Doğulu toplumların, Batı'nın çok önceden elde etmiş olduğu gelişmişlik

¹³⁹ Okumuş, a.g.m., s. 123.

¹⁴⁰ Bkz. Jansen, a.g.m. s. 41.

¹⁴¹ Okumuş, a.g.m., ss. 124–125.

düzeyine erişebilmesi için, özellikle kadının bedeninde somutlaşan baskıcı kültürel pratiklerden radikal bir kopuşu gerçekleştirmek zorunda olduklarını vurgulamıştır.¹⁴²

Batı medyasında da, İslam'da kadının konumunu ele alıp tesettür konusuna değinmeden ve buna bağlı olarak İslam dünyasında nasıl baskılar altında yaşadıkları konusu anlatılmadan geçilen hemen hemen hiçbir yazıya rastlanmamaktadır. Yazılı ve görsel medya, insanların dinî inançlarından dolayı kapanabilecekleri gerçeğini anlama çabasına girmeksizin, örtünmenin kadın hak ve özgürlüklerini kısıtladığı yönünde ısrarlı yayınlar yapmaktadır.¹⁴³

Tarihte Avrupa'da Müslüman kadının peçesini indirmek ve onu haremden çıkarmak olarak tezahür eden sözde “Müslüman kadını kurtarma çabası”, bugün de başörtüsü yasakları ile hayata geçirilmektedir.

Avrupa'da başörtüsü problemi, ilk olarak Fransa'da başlamıştır. Buna pek de şaşırılmaması gerekir. Çünkü tarihe baktığımızda, batı ülkeleri arasında, Akdeniz havzasında İslam'a çok büyük bir tutkuyla karşı çıkan Fransa olmuştur. Haçlı seferleri de, esas olarak Fransız şövalyeleri tarafından düzenlenmiştir.¹⁴⁴ Müslüman kadınlara ve dolayısıyla İslam'a yapılan bir haksızlık, elbette ilk başta Fransa'da başlayacaktır.

İlk başörtüsü yasağı, 1989 yılında Fransa'da Creil kentinde üç Müslüman kız öğrencinin devlet okuluna başörtüleri ile gelmeleri ile patlak vermiştir. Bu olay öğrencilerin aileleri ile yapılan birçok görüşme sonrası bir şekilde halledilmiş olsa da¹⁴⁵, meydana getirdiği politik tartışmalar uzun zaman sürmüş ve günümüze kadar gelmiştir. O dönemin Fransız hükümeti, konuyu üç ayrı tasarı içerisinde ele almıştır: Entegrasyon

¹⁴² Yeğenoğlu, a.g.e., s. 130.

¹⁴³ Keneş, a.g.e., s. 87.

¹⁴⁴ Cuayyat, a.g.e., s. 51.

¹⁴⁵ Bu üç gence, başörtüleri, muhafazakar Müslüman cemaatlerin simgesi olduğu için başörtülü okula giremeyecekleri bildirilmiştir. Bu olay gittikçe büyümüştür. Dönemin Eğitim Bakanı Lionel Jospin, Müslüman kızların derslerine girerken başörtülerini çıkarmaya “ikna edilmeleri”ne ama telkinlerden olumlu bir netice çıkmasa da kızların derslerine devam etmelerine müsaade edilmesine karar vermiştir. Birçok siyasî çekişmenin sonunda konu, kurumdan kuruma sevk edilerek rafa kaldırılmış ancak çok kısa bir süre bir başka okulda yine problem çıkmasıyla patlak vermiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Alsayyad, “Müslüman Avrupa ya da Avro-İslam: Kimlik ve Kültür Söylemleri Üzerine”, ss. 19-20.

Yüksek Komisyonu, Fransa’da İslam’ı inceleyen bir komisyon ve ırkçılığı önlemek için ulusal bir plan.¹⁴⁶

Fransa’da yaşanan bu olay ile o güne kadar evde kocalarını bekleyen Müslüman kadınların, küçük yaşta Fransız eğitim sistemine, daha sonra da Fransız sosyal hayatına girecekleri öngörülmüştür. Fransız eğitiminden geçmiş bir Müslüman demek, şimdiye kadar gördükleri eğitimsiz, ‘geri kalmış’ Müslümanlardan çok uzak, en az kendileri kadar eğitilmiş, daha da önemlisi en az kendileri kadar sosyal hayattan hak talep edecek kişiler anlamına gelmektedir. Bu durum, Avrupa kamuoyu ve hükümetlerini, başörtüsüne özel bir ehemmiyet vermeleri gerektiği kanısına ulaştırmıştır.

Olayın yaşandığı 1989 yılında, ülkenin cumhuriyetçi ve laik kimliğinin belirleyicisi olarak görülen Fransız Devrimi’nin iki yüzüncü yılı kutlanıyordu. Bu nedenle, Fransa’da yaşanan bu yerel olay, ülkenin cumhuriyetçi ve laik kimliğine yapılan meydan okumanın bir sembolü olarak görüldü. Sonuçta da, bütün Fransız devlet okullarında başörtüsü yasaklandı.¹⁴⁷

Fransız laiklik projesinin oturduğu temel direklerden biri, kültürel bir türdeşlik ve benzeşme arzusudur ki, okullar bu gayeye hasredilmiştir. Aslında, önceden bu okullar, bireysel ve kamu vicdanına biçim veren Katolik Kilisesi’nin işlevini devralmıştır. XIII. Leon’un sözüne göre, “Okullar, toplumun Hıristiyan kalıp kalmayacağına karar verildiği savaş meydanıdır”. Fransız laikliği ise, kamu alanını her türlü dinî anlamdan arındırıp, yerine laik/dünyevî kültürel değerler ikame etmeyi amaçlamaktadır. Okullar bu laikleştirme sürecinin öncüleri gibi durmaktadır. Buralar, çocukların yeteneklerini geliştirecekleri ve medeni duygularını rafine edebilecekleri bir eğitim-öğretim alanı olmaktan çıkmıştır.¹⁴⁸

Müteakip yıllarda, Fransız medyası ve akademik çevrelerinde, sosyal yaşamı tehdit eden bir İslamî fundamentalizmin yayıldığına dair birçok tartışma yaşanmıştır.

¹⁴⁶ Nielsen, a.g.e., s. 164.

¹⁴⁷ Nielsen, a.g.e., s. 165.

¹⁴⁸ Bulut, a.g.e., s. 74.

Başörtüsü hadiseleri, İslamî fundamentalizme delil olarak öne sürülmüştür: Artık fundamentalizm, Kuzey Afrika'dan Fransa'ya kadar sızmıştır.¹⁴⁹

Fransa'nın elit tabakası, sözde "başörtüsü problemi" veya türbanlı olarak okul ve kamu kuruluşlarına devam etme konusunu tartışma hastalığına yakalanmıştır. Tartışma ve polemikler, Cumhurbaşkanı Jacques Chirac'ın o ünlü çıkışıyla,¹⁵⁰ yani okullara ve resmî kuruluşlara dinî simgelerle devam edilmesine asla müsamaha gösterilmeyeceğini vurgulamasıyla hızlanıp yükselişe geçmiştir. Yasak, küçük haç dışında kalan İslamî başörtüsü, kippa, Sih sarığı ve büyük boyutlu haçları kapsamaktadır. Chirac'a göre, bu tür önlemler, Fransız eğitiminin laikliğini ve 'cumhuriyet değerlerini' korumaya yöneliktir.¹⁵¹

Sonuç itibariyle bugün Fransa'da, ilk ve orta dereceli devlet okullarında okuyan öğrencilere başörtüsü takmak yasaktır. Özel okullarda, okul müdürlüğünün kararına bırakılmıştır. Üniversiteler de ise, öğrencilere pek bir sınırlama getirilmemiştir. Ancak öğretmenlerin başörtüsü takması, öğrencileri etkilemesi korkusuyla yasaklanmıştır.

Hollanda'nın Alphen şehrinde ise, 1980'lerde, devlet okullarında başörtüsü takmak yasaklanmıştır. Buna sebep olarak da, Kur'an'da direk olarak başın örtülmesi emredilmediği iddiası gösterilmiştir. Ancak 1985'de, aynı zamanda Katolik bir papaz olan Hollanda milletvekili, Eğitim Bakanlığı'na başvurmuş ve bu konunun incelenmesini istemiştir. Eğitim Bakanlığı ise, Hollanda genelinde hiçbir şehir yönetiminin, Kur'an'ı yorumlama girişiminde bulunmaması gerektiğini belirtmiştir. Bu kararlar beraber o günden itibaren, Hollanda'da devlet okullarında dahi başörtüsü takmak serbesttir.¹⁵²

1988'de Birleşik Krallık'ta, Pakistanlı iki kız kardeşin başörtüleri ile okula girmeleri yasaklanmıştır. Okul müdiresine göre bu yasak, sağduyunun bir gereğidir. İlk

¹⁴⁹ Nielsen, a.g.e., s. 166.

¹⁵⁰ Devlet ve din ilişkilerini düzenleme ve dinî sembolleri göze çaracak biçimde taşımama hakkında yaptığı açıklama. Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://edition.cnn.com/2003/WORLD/europe/12/17/france.headscarves/index.html>

¹⁵¹ Bulut, a.g.e., ss. 73-74.

¹⁵² Jansen, a.g.m., s. 47.

olarak mektupla uyarı almak ile başlayan ve bir süre sonra okula almama ile devam eden bu yasak, yaklaşık 2 sene sürmüştür. Söz konusu öğrenciler her gün beyaz başörtüleri ile tam zamanında okula gelmiş, başörtüleri ile okula alınmayacakları kendilerine bildirilince evlerine dönmüştür. Öğrencilerin basın ile iletişime geçmesiyle, konu belediye meclisine kadar gitmiş ve acilen bir toplantı yapılmıştır. Toplantı sonunda yapılan açıklama şöyledir: “Bir teamül getirdiğimizin farkındayım, ama toplumumuzda cereyan eden değişimleri de görmezden gelemeyiz.” Böylece kız öğrencilerin okulun formalarına uygun lacivert renkte başörtü takmasına karar verilmiştir. Ancak okulun laboratuvarlarında ve spor salonunda başörtüsü yasağı devam etmiştir.¹⁵³

İsviçre’li bir öğretmen olan Lucia Dahlab, 1991’de Cezayir’li bir erkekle evlendikten sonra Müslüman olmuş ve başını örtmüştür. 5 yıl boyunca derslere başı örtülü olarak devam eden Dahlab, 1996 yılında okul yönetiminden uyarı almış ve bu şekilde derslere devam edemeyeceği kararı çıkmıştır. Bunu Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne taşıyan Dahlab, başvurusu için “kabul edilemez” cevabı almıştır.¹⁵⁴ Kamuoyunda ‘Dahlab kararı’ olarak bilinen bu olay için Mahkeme, öncelikle başvuruçunun eğitim vermekte olduğu yaşları dört ile sekiz arasında değişen öğrencilerinin, çok kolay etkilenebilecek bir yaşta olduklarını not etmiş, bu durumda, dinsel bir gereklilik olarak başörtüsü takmanın “prozelitizm”¹⁵⁵ etkisi doğurabileceğini belirtmiştir. Mahkeme, başvuruçunun dinini açığa vurma özgürlüğü ile öğrencilerin korunmasına yönelik çıkarları karşılaştırmış ve devleti temsil eden bir konumda bulunan öğretmenin sorumlu olduğu öğrencilerin hassas/etkiye açık yaşını dikkate alarak, gerçekleştirilen sınırlamayı yukarıda bahsettiğimiz Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne uygun bulmuştur.¹⁵⁶

¹⁵³ Alsayyad, a.g.m., ss. 18-19.

¹⁵⁴ Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.

<http://www.strasbourgconference.org/caselaw/DahlabvSwissDecision.pdf> ; Evans, Carolyn, “The Islamic Scarf in the European Court Of Human Rights”

[http://mjil.law.unimelb.edu.au/issues/archive/2006\(1\)/04Evans.pdf](http://mjil.law.unimelb.edu.au/issues/archive/2006(1)/04Evans.pdf)

¹⁵⁵ Prozelitizm: bir din yaymak için gösterilen aşırı çaba, militanlık.

¹⁵⁶ Özenç, a.g.e., ss. 44-45.

Müslüman kadına dini semboller sebebiyle toplum içinde yapılan sözlü ve fiziksel saldırılara birkaç örnek verecek olursak, EUMC'nin 2001 raporlarına göre, 11 Eylül'ün hemen akabinde Müslüman kadına ve Müslümanlığı çağrıştıran elbise, ten rengi gibi sembollere karşı aşırı bir hassasiyet meydana gelmiştir. Örneğin Danimarka'da Müslüman bir kadın olan Parlamento stilisti, defalarca silahla öldürmeyi temsil eden el kol hareketlerine maruz kalmıştır. 14 yaşındaki bir Müslüman kızın, alışveriş yaparken başörtüsü başından çekilmiştir. Filistin kökenli bir kadın otobüs durağında Danimarkalı bir başka kadın tarafından hakarete uğramış, suratına tükürülmüş, "Siz Müslümanlar artık mutlu musunuz?" gibi sözlerle muhatap olmuştur. Yine buna benzer bir olay da bir taksi de yaşanmıştır. Başörtülü Müslüman bir genç kız, bombalamalardan sorumlu tutulduğu için taksiden atılmıştır. Endonezya asıllı Hıristiyan olan bir bayana, bisikletle giderken, yanından geçen arabadaki insanlar yumurta fırlatmışlar ve onu Müslüman olmakla 'suçlaşmışlardır'.¹⁵⁷ Buna göre, sadece başörtülü kadınlar ya da fakir kesimde yaşayan Müslümanlar değil, Doğulu görümlü Hıristiyanlar ve toplumun ileri gelen sosyal bilimcileri de aynı saldırıların hedefi olmuştur. Bu da, Müslümanlara yapılan saldırıların genel olarak plansız ve de aniden düşünülp eyleme geçilmiş hareketler olduğu imajını vermektedir.

Başörtüsünü çekme hadiseleri Avrupa'nın hemen hemen tamamında meydana gelmektedir. Müslüman nüfusun çok yoğun olduğu Almanya'da da, Müslüman kadınların başörtülerinin çekip aynı zamanda hakarete uğramaları çok rastlanan bir hadise haline gelmiştir. Başörtüsü çekme hadiselerinin sebepleri araştırılmaktadır. Olayları gerçekleştiren kişilere sorulduğunda, ilk etapta, başörtüsünün Müslüman kadınları baskı altında tuttuğu ve bu nedenle onları özgürleştirdiklerini savunmuşlardır. Ancak biraz daha derine inildiğinde, özelde başörtüsüne genelde de İslam'a duydukları öfke nedeniyle böyle bir saldırı gerçekleştirdikleri anlaşılmaktadır.¹⁵⁸

Geçtiğimiz yıl Alman Federal Araştırma ve Eğitim bakanı Annette Schavan İslamî örtünmeyi "kadına yönelik tarihî baskının bir parçası" olarak nitelemiştir.¹⁵⁹

¹⁵⁷ EUMC 2001 Danimarka Raporu, s. 5.

¹⁵⁸ EUMC 2001 Almanya Raporu, s. 4.

¹⁵⁹ A. Schavan ile söyleşi, *Der Spiegel*, 10/07/2006'dan naklen Okumuş, a.g.m., s. 120.

Konrad-Adenaur Vakfı tarafından yayımlanan bir broşüre göre de “Almanya’daki gayr-i Müslim çoğunluk, başörtüsünü genellikle kadınların üzerindeki ataerkil bir baskı aracı veya Müslüman köktendinciliğini ifade eden dinî veya siyasî bir simge olarak görmektedir. Bu görüş, sekiz Federasyon eyaleti tarafından çıkarılan başörtüsü yasaklarının da gerekçesini oluşturmaktadır.”¹⁶⁰

Dinî sembollerin Avrupalıların gözünde nasıl görüldüğünü *The Times* gazetesinin 29 Eylül 2001’de yayımlanan sayısındaki bir ifade çok iyi anlatmaktadır: ‘Bin Ladin’in türbanı ve sakalı, harabe halinde bir dünyanın üzerinde dolaşan atom bombası bulutuna dönüşüyor: Bir adamın rüyası, tüm dünyanın korkusu.’¹⁶¹

¹⁶⁰ F. Jessen, U. von-Moellendorff Wilamowitz, Başörtüsü-Bir Simgenin Örtüsünü Kaldırmak, Berlin, 2006, Konrad-Adenauer-Stiftung e. V.’den naklen Okumuş, a.g.m.,s. 120.

¹⁶¹ *Islamophobia: issues, challenges and actions*, s. 18.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Düşmanca tavırlar, dinler-arası diyalogdaki acilen çözülmesi gereken bir sorundur. Bu tür olaylar 11 Eylül'den önce de vardı, ancak 9/11'le beraber çok fazla artış göstermiştir. Özellikle şu tartışmalı konular, açıklanmaya ihtiyaç duymaktadır: kadın ve başörtüsü, statik din, 'Cihad' korkusu, insan hakları vizyonu, İslam'ın Avrupaî tarzda bir 'aydınlanma'ya ihtiyaç duyduğu, din-devlet ilişkisi.¹

Avrupa'daki kamuoyu, İslam âleminin dinî ve kültürel yönlerinin çoğu hakkında hâlâ yeterli bir bilgiye sahip değildir ve "seküler" veya "entigrist" nitelendirmeler tümüyle yetersizmiş gibi görünmektedir. Medyada sürekli olarak çokmuş gibi gösterilen vasat nitelikli bilgilerin az oluşu ve inatçı veya sürekli tekrarlanan önyargılar, İslam'la ilgili sakin ve hoşgörülü görüşlerin ortaya çıkışını önlemektedir.²

EUMC'nin 2001 Danimarka raporunda, Danimarka'nın İslamofobiyi azaltmayı amaçlayan çalışmalarının en önemlisi olarak, polislerin Müslüman organizasyonları toplayıp, Müslümanları korumak için ellerinden geleni yapacaklarını açıklaması olmuştur. Örnek çalışma olarak da, Müslümanların işlettiği mağazalarda tüm müşterilere lolipop vermek, ırkçılığa karşı açık hava konserleri yapmak gibi tatmin etmeyen ufak yerel girişimler yapılmıştır.³ Ancak bu tür uygulamalar, Müslümanlar arasında bir nevi sus payı olarak görülmekte, ne Müslümanları ne de yerel halkı tatmin etmektedir.

Halk arasında görülen ve daha çok anti-islamistler tarafından körüklenen duygularla mücadele, ilk etapta önyargularla mücadele şeklinde görülmelidir. "Kişi bilmediğinin düşmanıdır." İslam, yabancı ve bilinmeyen bir fenomen olarak korku sebebi olabilir. Hatta bu korkunun şekillenmesinde Müslümanların antipatik tavırları da etkileyici olabilir. Ama doğru bir bilgilendirme ve önyargıları eleştiriye açma, halkın aydınlanmasında önemli bir işlev görebilir. Bu bilgilendirme ve önyargıları tartışmaya

¹ EUMC 2001 Avusturya Raporu, s. 7.

² Cardini, a.g.e., s. 249.

³ Ayrıntılı bilgi için EUMC 2001 Danimarka Raporu, s. 20.

açma, bir eğitim ve sosyalleşme olayıdır. Önyargılarla mücadele için işe eğitimden başlamak gerekmektedir.⁴

EUMC'nin raporlarına göre, 11 Eylül saldırılarından sonra artan önyargılar, insanların İslam hakkında daha fazla bilgi sahibi olma isteklerini de artırmıştır. Avrupa'nın birçok ülkesinde İslam'ı anlatan kitaplar ve Kur'an satışları gözle görülür bir biçimde artmıştır. 9/11 Avrupa halklarının İslam konusunda ne kadar bilgisiz olduklarını da gözler önüne sermiş, açık görüşlü vatandaşların bilgi sahibi olmak için çabaladıkları görülmüştür. EUMC'nin birçok raporunda bundan bahsedilmiştir.⁵

“Her ne kadar her Müslüman terörist değilse de, her terörist Müslüman'dır.”

Bu söz, Danimarka'da devlet okullarında okutulan bir din dersi kitabından alınmıştır. Bu ülkede beşinci sınıf öğrencilerine verilen din derslerinde İslam ile ilgili bölüm, “köktendincilik” ve “terörizm” başlıkları altında ele alınmaktadır. “Biz ve Hıristiyanlık” adındaki ders kitabında öğrenciler, önce 11 Eylül saldırıları gibi olaylardan ve Usame Bin Ladin hakkındaki ön bilgilerden sonra İslam hakkında bilgi almaktadır. Bir papaz ve karısı tarafından yazılan bu kitap, tepkiler üzerine piyasadan kaldırılmışsa da, söz konusu olay, Batı dünyasındaki İslam korkusu ve anti-islamist tutumlar konusunda somut ve önemli ipuçları vermektedir. Her şeyden önce bu durum, Batı'da İslam karşıtlığının sadece sivil kesimler tarafından değil, bizzat devlet tarafından ve eğitim kurumlarında yapıldığını göstermektedir.⁶

Bu durumlar bize gösteriyor ki, Batı'daki İslam algısını düzeltebilmek için sadece halkları eğitmek yetmeyecektir. Eş zamanlı olarak hem halklar hem de devletler İslam konusunda bilgilendirilmeli, halkları bilgilendirmek hususunda devletlerin yardımcı olması ve imkânlar oluşturması sağlanmalıdır.

İngiliz profesör Jorgen Nielsen da, Avrupa'nın eğitim sistemini ve Müslümanları incelediği makalesinde bu konuya değinmiştir. Nielsen'a göre, bugün Avrupa'da ve özellikle Fransa ve Almanya'da hükümetlerin Müslüman gençleri eğitmedeki yaklaşımı tam anlamıyla fundamentalist öğeler içerir. Yazar, özellikle Fransa'nın “laisiteye

⁴ Canatan, a.g.m., 59.

⁵ EUMC 2001 Fransa Raporu, ss. 14-15; Avusturya raporu, s. 9; Belçika raporu, s. 16 vs.

⁶ *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*, ss. 7-8.

eklenmiş bu fundamentalist” tavrının, iyi eğitilmiş, frankofon hatta anglofon genç Müslümanları halkın ve politikacıların göz ardı etmesine sebep olmuştur. Diğer Avrupa ülkelerinde bu denli olmasa da, yine de kendilerinde var olan uyum çabaları görmezden gelinen Müslüman gençleri dışlama tavrı söz konusudur. Bu Avrupa’da eğitim görmüş Müslüman gençlerin, hem Avrupa toplumları hem de Müslüman topluluklara yakınlıkları sebebiyle, gelecekte çok-kültürlü bir toplum için gerekli olan entegrasyon çalışmalarında önemli rol oynayacaklardır. Nielsen, Avrupa toplumlarının, Müslüman gençleri dışlayarak, bu fırsatı kaçırmışından korktuğunu dile getirmektedir.⁷

Devletlerin bu meseleyi çözebilmek için yapabileceği bir başka şey ise, diğer dinlere gösterdiği hassasiyet ve imtiyazları İslam’a ve dolayısıyla Müslümanlara karşı da göstermektir. Mesela yukarıda bahsettiğimiz ırkçılık karşıtı kanunları Müslümanları hatta diğer dinleri de kapsayacak tarzda geliştirmek, önemli bir adım olacaktır.

Yasal olarak yapılabilecek bir diğer konu ise, eğer bir ülkenin anayasasında herhangi bir dini tanıma söz konusu ise, Müslümanların yoğun olduğu ülkelerin İslam’ı da yasal olarak tanımaları olacaktır. Buna EUMC raporlarından bir örnek verebiliriz: Avusturya İslam Dini Topluluğu, Avusturya’da Müslümanlara karşı çok fazla saldırı olmamasını, Avusturya’da İslam’ın dinî bir grup olarak resmen tanınan bir din olmasına ve İslam Dini Topluluğunun kanunlara uygun bir organizasyon olmasına bağlamaktadır.⁸ Buradan anlıyoruz ki, müntesibi oldukları dinin yasal olarak devlet tarafından tanınması, Müslümanların o ülkeye aidiyet duygusunu artırmaktadır. Elbette aidiyet olduğu zaman diyalog ve entegrasyon da beraberinde gelmektedir.

Devletlerin bu konuda kanunlar bazında yapabilecekleri desteklere İngiltere’den bir örnek verilebilir. İngiliz Hükümetinin Eylül 2008’de almış olduğu karara göre, bu tarihten itibaren, İngiltere’de Müslümanların yoğun olarak yaşadığı, 5 büyük kentte şariat mahkemeleri oluşturulması planlanmaktadır. Buna göre; başkent Londra başta olmak üzere, Müslümanların yoğun olarak yaşadığı Birmingham, Bradford, Manchester, Warwickshire’da bölge mahkemelerinin bünyesinde hizmet verecek olan

⁷ Nielsen, Jorgen S., “Muslims and European Systems”, *Islam, Modernism and the West: Cultural and Political Relations at the End of Millenium*, ed. Gema Martin Munoz, I. B. Tauris Publishers, Londra, 1999, ss. 229-236.

⁸ EUMC, 2001 Avusturya raporu, s. 9.

şeriat mahkemeleri, boşanma, aile içi şiddet, mali anlaşmazlıklar gibi sosyal konularda söz söyleme hakkına sahip olacaklardır. Kararları bölge mahkemesi ve Yüksek Mahkeme'nin onayıyla geçerli sayılacak olan şeriat mahkemeleri, bir ilki oluşturacaklardır.⁹ Hükümet, şeriat mahkemelerinin sisteme resmen konulmasıyla, Müslüman toplumlar arasında daha önce de var olan şeriat mahkemelerinin resmi denetime tabi tutulmasını amaçlamaktadır.¹⁰ Gelecek dönemde Glasgow ve Edinburgh'da da kurulması planlanan şeriat mahkemeleri fikrinin, Şubat 2008'de Anglikan Kilisesi lideri Canterbury Başpiskoposu Rowan Williams tarafından ortaya atılmış olması¹¹ dikkat çekici bir unsurdur.

Her ne kadar hükümetin bu kararı çok şiddetli eleştirilere maruz kalsa da, İngiltere'de yapılmaya çalışılan şey, zannedildiği gibi ülkeyi şeriat kanunları ile yönetmek değil, ülkede zaten var olan ve Müslümanlar tarafından tek yasal merci olarak kabul edilen bu şeriat mahkemelerini meşrulaştırmak ve dolayısıyla onları kontrol altına alabilmektir. Bu karar aslında iki yönlüdür. Bir yandan var olan şeriat mahkemeleri kontrol altına alınabilecekken, bir yandan da, kontrol altına alınmış olduğu için şeriat mahkemeleri üzerinde devletin söz hakkı olacak ve bu şekilde devlet Müslümanları dolaylı olarak yönlendirmiş olacaktır. Yönlendirilmiş olan Müslümanlar, entegrasyon sürecine de rahatlıkla sokulabileceklerdir. Hükümet bu tür amaçlar gözetirken, gazetelerden takip edebildiğimiz kadarıyla, Müslüman halk da şeriat mahkemeleri projesinden memnundur.

Mecelle kaidesidir: Bir şey daralınca genişler. Avrupa'da yükselen İslam karşıtlığı, aynı zamanda Avrupa'nın iç reflekslerini de harekete geçirerek bir yandan İslam'a karşı ilgi, öte yandan İslam mevcudiyetini normalleştirme ve İslam'ı savunma girişimlerine de yol açmaktadır. İslam'a karşı ilgi, İslam ve Müslümanlar konusunda bilgilenme ihtiyacını doğurmakta, bu ihtiyacı gidermek üzere çeşitli düzeylerde eğitimler, kurslar ve konferanslar düzenlemekte, Kur'an-ı Kerim ve İslam hakkındaki kitapların satışları artmaktadır. Yanlı ve yanlısı İslam algısının bizzat Batının çıkarlarına

⁹ <http://www.ntvmsnbc.com/news/459299.asp>

¹⁰ <http://www.timesonline.co.uk/tol/news/uk/crime/article4749183.ece>

¹¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.timesonline.co.uk/tol/comment/faith/article3328024.ece>

halel getireceğinden ve Batıyı kendi değerlerine yabancılaştıracağından korkan kimi Batılılar İslam'ın gönüllü avukatlığına soyunmaktadırlar.¹²

'Temas hipotezi'ne göre, iletişimin olmadığı yerlerde önyargılar ortaya çıkmakta, iletişime girildiği yerlerde ise bu olgunun gerilediği bilinmektedir. Sosyal bilimci Schifauer'in yaptığı, 'dindar bir Müslüman'ın Alman parlamentosuna seçilmesi gerekir'¹³ tarzındaki teklifi, dikkate değer bir öneridir. Buradaki dindar Müslüman nitelemesi önemli bir vurgudur. Çünkü bugüne kadar Avrupa ülkeleri, İslamofobiden kaynaklanan sorunların çözümü olarak kendi kafalarında çizdikleri İslam imajını yansıtan "ılımlı İslam"ı öne sürdüler.¹⁴ Bu ılımlı İslam'a göre, İslam bir kültür değil, soyut şeyler, düşünce sistemleri ve evrensel kabullere dayanan bir dindir. Kültürel bir boyutu yoktur.¹⁵ Avrupalılar, yukarıda bahsettiğimiz sorunları çözmek istiyorlarsa İslam'ın kültürel yönünü, tüm hayatı kapsayıcılığını ve dolayısıyla görünürlüğünü kabul etmek durumundadırlar.

¹² Okumuş, a.g.m., s. 137.

¹³ Yavuzcan, a.g.m., ss. 325–326.

¹⁴ Canatan, a.g.m., s. 36.

¹⁵ Bkz. *Islam in the European Union: What's at Stake in the Future?*, s. 32.

EKLER

EK-I

Baden-Württemberg Eyaleti İçişleri Bakanlığı Soru Katalogu¹⁶

1. Federal Almanya Cumhuriyeti Anayasası'nın hür ve demokratik temel düzeninin kabulü, Anayasanın tüm AB ülkelerinde de eşit içerikli olan değerler düzenini kapsar. Bunların arasında –insanî onurun korunmasıyla- devletin hâkimiyet tekeli vardır. Yani Federal Almanya Cumhuriyeti'nde nefsi müdafaa haricinde devletten başka hiç kimse başkasına karşı şiddet kullanamaz. Devlet ise, şiddeti sadece kanunî yetkisi var ise kullanabilir. Ayrıca erkek ve kadınların eşit haklara sahip oldukları ilkesi kapsam dâhilindedir. Bu ilkeler şahsî düşüncelerinizle bağdaşıyor mu?

2. Şu ifadeleri nasıl değerlendiriyorsunuz? “Demokrasi sahip olduğumuz en kötü idare şeklidir, fakat var olanların en iyisi.” – “İnsanlık tarihi, demokrasi hâkimiyeti altında yaşadığı karanlığı hiçbir dönem görmedi. İnsan kendisini demokrasiden kurtarabilmesi için, ilk önce demokrasinin insana fayda getirmeyeceğini kavraması gerekir.”

3. Bazen filmlerde, tiyatro sahnelerinde ve kitaplarda çeşitli dinlere mensup insanların dinî duyguları rencide ediliyor. Kanaatinizce özel şahıs kendi dininin rencide edilmesine karşı savunma yaparken hangi yollara başvurabilir, hangilerine başvuramaz?

4. Dinin eleştirilmesi konusunda ne düşünüyorsunuz? Bu tür eleştiriyi caiz buluyor musunuz? Bunun münakaşasını yapıyor musunuz?

5. Almanya'da siyasî parti ve dernekler anayasaya aykırı eylemler dolayısıyla yasaklanabiliyorlar. Böyle bir yasağa rağmen partiyi veya derneği destekler misiniz? Hangi şartlarda?

6. Kadın kocasının sözünü dinlemek zorunda olup, eğer sözü dinlenmezse, erkek hanımını dövebilir ifadesi hakkında ne düşünüyorsunuz?

¹⁶ Polat, a.g.m., ss. 351–354.

7. Bir erkeğin, hanımını veya kız çocuğunu toplumda “namusunun lekelenmesini” önlemek için eve kilitlemesini caiz buluyor musunuz?

8. “Almanya’da polis, eşlerin şiddetli münakaşaları arasına girip, doğabilecek tehlikeleri engellemek için eylemde bulunan kişinin birkaç gün için evden uzak durmasına hükmedebilir. Bununla ilgili ne düşünüyorsunuz?

9. Almanya’da erkek ve kadının yasa gereğince eşit haklara sahip olmalarını bir ilerleme olarak görüyor musunuz? Erkekler bunu kabul etmezse, devletin kanaatinizce ne yapması gerekir?

10. Almanya’da herkes, eğitimi ve vasfı gereğince hemen hemen her mesleği seçebilir. Kanaatinizce bazı mesleklerin sadece erkek veya sadece kadınlar için öngörülmesi gerekir mi? Cevabınız evet ise, hangileri ve neden?

11. Kanaatinizce kadınlar hangi mesleklerde kesinlikle çalışmamalıdır? Belirli mesleklerde bir kadını otorite olarak kabul etmekte zorluk çeker misiniz?

12. Almanya’da herkes, tedavisinin bir bay veya bir bayan doktor tarafından yapılmasını tercih edebilir. Bazı durumlarda bu tercih imkânı olmamaktadır: Acil durumlar, hastanedeki vardiya değişmesinde. Bu durumda kendinizi bir kadın doktor (erkek vatandaş adayları için) veya bir erkek doktor (bayan vatandaş adayları için) tarafından muayene veya ameliyat ettirir misiniz?

13. Sıkça duyulan bir konu, ebeveynlerin reşit kız çocuklarına belirli bir meslekte çalışmalarını veya kız çocuğunun kendi seçtiği bir erkek ile evlenmesini yasaklamalarıdır. Siz şahsen bu durumu nasıl buluyorsunuz? Eğer kız çocuğunuz başka bir dine mensup bir erkek ile evlenmek veya sizin hoşunuza gitmeyen bir meslek eğitimi yapmak isterse ne yaparsınız?

14. Ebeveynlerin çocuklarını zorla evlendirmelerini nasıl karşılıyorsunuz? Bu tür evliliklerin insanlık onuru ile bağdaştığına inanıyor musunuz?

15. Almanya’da spor ve yüzme dersleri normal ders programına dâhildir. Kız çocuğunuzun bu derslere katılmasını onaylar mısınız? Cevabınız hayır ise, neden onaylamazsınız?

16. Çocukların okul gezilerine ve yatılı okul seyahatlerine katılmaları ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?

17. Reşit kız çocuğunuz veya hanımınız diğer Alman kızları ve kadınları gibi giyinmek isterlerse bunu engellemeye çalışır mısınız? Cevabınız evet ise, hangi yollara başvurursunuz?

18. Bayan vatandaşlık adayları için: Kız çocuğunuz diğer Alman kızları ve kadınları gibi giyinmek ister, eşiniz ise buna karşı çıkarsa, ne yaparsınız?

19. Kız çocuğunuz veya kız kardeşiniz eve gelir ve cinsel tacize uğradığını söylerse baba/anne/erkek veya kız kardeşi olarak ne yaparsınız?

20. Oğlunuz veya erkek kardeşiniz eve gelir ve hakarete uğradığını söylerse baba/anne/erkek veya kız kardeşi olarak ne yaparsınız?

21. Kanaatinizce Alman Anayasası dini değiştirmeye, yani şu anki dininizi terk edip, dinsiz yaşamaya veya başka bir dine geçmeye izin veriyor mu? Böyle bir dinin değiştirilmesi yüzünden cezalandırılmayı (örneğin miras hakkını kaybetmek gibi) nasıl buluyorsunuz?

22. Komşularınızdan veya çevrenizden bazı kişilerin terör saldırısında bulduklarını veya planladıklarını öğreniyorsunuz. Nasıl davranırdınız? Ne yapardınız?

23. New York ve Madrid saldırılarında failer sizce terörist miydi, yoksa özgürlük savaşçısı mıydı? Cevabınızı açıklayın.

24. Gazeteler, bazen kız çocukların veya bayan eşlerin, erkek aile mensupları tarafından “ahlaksız yaşantıları” nedeniyle aile namusunu temizlemek amacıyla öldürüldükleri şeklinde vakıaları haber vermektedir. Böyle bir eylemi nasıl karşılıyorsunuz?

25. Almanya’da bir erkeğin iki kadınla birden evli olmasını nasıl buluyorsunuz?

26. Evli bir erkeğin Almanya’dan kendi ülkesine dönerek orada ikinci kez evlenmesini nasıl karşılıyorsunuz?

27. Bazı insanlar, dünyadaki tüm kötülüklerin sorumluluğunu Yahudilere yüklemektedir. Hatta 11 Eylül saldırılarının arkasında da Yahudilerin bulunduğunu söylemektedir. Bu söylentileri nasıl buluyorsunuz?

28. Kız çocuğunuz Almanya'da bir iş yerine başvuruyor ve başvurusu reddediliyor. Sonradan bu işin Somalili zenci bir bayana verildiğini işitirseniz nasıl davranırsınız?

29. Varsayın ki, reşit oğlunuz yanınıza gelir ve size homoseksüel olduğunu ve başka bir erkek ile yaşamak istediğini açıklar. Nasıl davranırsınız?

30. Almanya'da çeşitli siyasetçiler kamuoyunda homoseksüel olduklarını açıkladılar. Almanya'da homoseksüellerin resmî dairelerde yer almalarını nasıl buluyorsunuz?

KAYNAKÇA

- Acar, Mustafa; Demir, Ömer, *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, Adres Yayınları, İstanbul, 2005, ‘kamusal alan-özel alan’ maddesi.
- Al-Jabri, Mohammed ‘Abed, “Clash of Civilisations: The Relations of the Future?”, *Islam, Modernism and the West: Cultural and Political Relations at the End of Millenium*, ed. Gema Martin Munoz, I. B. Tauris Publishers, Londra, 1999, ss. 65-80.
- AlSayyad, Nezar; Castells, Manuel “İslam ve Avrupa’nın Değişen Kimliği”, *Müslüman Avrupa ya da Avro-İslam- Küreselleşme Çağında Siyaset, Kültür ve Vatandaşlık*, ed. Alsayyad, Nezar; Castells, Manuel, çev. Zehra Savan, Everest Yayınları, İstanbul, 2004, ss. 1-12.
- , “Müslüman Avrupa ya da Avro-İslam: Kimlik ve Kültür Söylemleri Üzerine”, *Müslüman Avrupa ya da Avro-İslam- Küreselleşme Çağında Siyaset, Kültür ve Vatandaşlık*, ed. Alsayyad, Nezar; Castells, Manuel, çev. Zehra Savan, ss. 13-46, Everest Yayınları, İstanbul, 2004.
- Al-Azmeh, Aziz, *İslamlar ve Moderniteler*, çev. Elçin Gen, İletişim Yayınları, İstanbul, 1996.
- Anti-Islamic Reactions in the EU After the Terrorist Acts Against the USA- A Collection of Country Reports from Raxen National Focal Points- First Reports*, European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia-EUMC, 2001.
- Anti-Islamic Reactions in the EU after the terrorist acts against the USA- Germany Report*, (EUMC 2001 Almanya Raporu) EUMC/European Monitoring Centre on Racism And Xenophobia, 12th September

to 31st December 2001, by European Forum for Migration Studies, 23 Mayıs 2002, Viyana.

Anti-Islamic Reactions in the EU after the terrorist acts against the USA- Austria Report, (EUMC 2001 Avusturya Raporu) EUMC/European Monitoring Centre on Racism And Xenophobia, 12th September to 31st December 2001, by Research Centre “Discourse, Politics, Identity” (DPI), Institut für Konfliktforschung (IKF), Ludwig Boltzman Institut für Menschenrechte (BIM), 23 Mayıs 2002, Viyana.

Anti-Islamic Reactions in the EU after the terrorist acts against the USA/Belgium – 12th September to 31st December 2001, (EUMC 2001 Belçika Raporu) EUMC/European Monitoring Centre on Racism And Xenophobia, by CEOOR/Centre for Equal Opportunities and Opposition to Racism/ Irkçılıkla Savaşma ve Eşit Fırsatlar Merkezi, Viyana, 23 Mayıs 2002.

Anti-Islamic Reactions in the EU after the terrorist acts against the USA/ Denmark, (EUMC 2001 Danimarka Raporu) EUMC/European Monitoring Centre on Racism And Xenophobia, by The Danish Board for Ethnic Equality, 23 Mayıs 2002, Viyana.

Anti-Islamic Reactions in the EU after the terrorist acts against the USA- France Report, (EUMC 2001 Fransa raporu) EUMC/European Monitoring Centre on Racism And Xenophobia,– 12th September to 31st December 2001, by Agency for Development of Intercultural Relations, 23 Mayıs 2002, Viyana.

Avrupa Birliği Genel Sekreterliği sitesi (29.10.2008)

<http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=33667&l=1>

Avrupa Birliği-Türkiye Haber sitesi (15.10.2008)

<http://www.abhaber.com/haber.php?id=14738>

- <http://www.abhaber.com/haber.php?id=1947>
<http://www.abhaber.com/haber.php?id=16600>
- Aydın, Mehmet Akif, Hıristiyan Almanların İslam ve Müslümanlar Hakkındaki Düşünceleri ile ilgili Bir Alan Araştırması: Köln Örneği, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya, 2003.
- Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*, , ed. Canatan, Kadir, Hıdır, Özcan, ss. 19–62. Eskiyei Yayınları, Ankara, 2007.
- Baubérot, Jean, “Fransa: Laik Cumhuriyet”, *Avrupa Birliği Ülkelerinde Dinler ve Laiklik*, haz. Jean Baubérot, çev. Fazlı Arabacı, Ufuk Kitapları, İstanbul, 2003, ss. 93-106.
- BBC Haber sitesi
- “Salman Rüşdi tartışması büyüyor” Haberi (12.04.2008)
http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2007/06/070619_rushdi_update.shtml
- “Sırbistan'da 'Medine'nin Mücevheri' toplatıldı” Haberi (30.09.2008)
http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2008/08/080819_meditina_jewel.shtml
- “Prophet Muhammad novel scrapped” Haberi (30.09.2008)
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/entertainment/7551598.stm>
- Bloul, Rachel A. D., *Islamophobia and Anti-Discrimination Laws: Ethno-Religion as a Legal Category in the UK and Australia*, Sidney, 2003. (05.01.2008)
http://www.anu.edu.au/NEC/Archive/bloul_paper.pdf
- Bulut, Faik, *Küresel Çağda İslam 1 – Batı ve Laiklik*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2007.

- Canatan, Kadir, “İslamofobi ve Anti-İslamizm - Kavramsal ve Tarihsel Yaklaşım” *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*, , ed. Canatan, Kadir, Hıdır, Özcan, ss. 19–62. Eskiyei Yayınları, Ankara, 2007.
- Cardini, Franco, *Avrupa ve İslam*, çev. Gürol Koca, Literatür Yayıncılık, İstanbul, 2004.
- Carré, Olivier, “İslam”, *Avrupa Birliği Ülkelerinde Dinler ve Laiklik*, haz. Jean Baubérot, çev. Fazlı Arabacı, Ufuk Kitapları, İstanbul, 2003, ss. 221-227.
- Carré, Olivier; El-Ahmedî, Muhsine, “Müslümanlar”, *Avrupa Birliği Ülkelerinde Dinler ve Laiklik*, haz. Jean Baubérot, çev. Fazlı Arabacı, Ufuk Kitapları, İstanbul, 2003, ss. 229-240.
- Cesari, Jocelyn, “Avrupa: İslamî Bir Kesit”, *Avrupa ve Amerika Müslümanları*, ed. Hunter, Shireen ve Malik, Huma, çev. Cem Demirkan, Deniz Öktem vd, Gelenek Yayınları, 2003, ss. 33-38.
- “The Re-Islamization of Muslim Immigration in Europe”, *Islam, Modernism and the West: Cultural and Political Relations at the End of Millenium*, ed. Gema Martin Munoz, I. B. Tauris Publishers, Londra, 1999, ss. 211-223.
- Choudhury, Tufyal; Aziz, Muhammed; Izzidien, Duaa; Khreji, Intissar; Hussain, Dilwar, *Perceptions of Discrimination and Islamophobia- Voices From Members of Muslim Communities in the European Union*, European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia-EUMC, 2006.
- CNN Haber Sitesi “Chirac: Ban headscarves in schools” Haberi (23.11.2008)
<http://edition.cnn.com/2003/WORLD/europe/12/17/france.headscarves/index.html>
- CNN-Türk Haber Sitesi “Salman Rüşdi hayal kırıklığına uğradı” Haberi (11.04.2008)

http://www.cnnturk.com/HaberDetay/Kultur-Sanat/550/Kitap/602/Salman_Rusdi_hayal_kirikligina_ugradi/490526/0

“Merkel:AB Hıristiyan Kökeni Kabul Etmelidir!” (03.08.2008)

<http://www.cnnturk.com/2007/dunya/01/20/ab.hiristiyan.kokeni.ni.beyan.etmeli/289468.0/index.html>

Cuayyıt, Hişam, *Avrupa ve İslam*, çev. Kemal Kahraman vd., İz Yayıncılık, İstanbul, 1995.

Davie, Grace, *Modern Avrupa’da Din*, çev. Akif Demirci, Küre Yayınları, İstanbul, 2005.

-----, “Din ve Toplum: Avrupa Deneyimi Bir İstisna mı?”, *AB Ülkelerinde Din-Devlet İlişkisi: Hukukî Yapı, Din Eğitimi; Din Hizmetleri Sempozyumu Metinleri/ 9-10 Aralık 2006*, İSAM (İslam Araştırmaları Merkezi), İstanbul, 2006.

Esposito, John L., “Bir Batı Olgusu Olarak İslam”, *Avrupa ve Amerika Müslümanları*, *Avrupa ve Amerika Müslümanları*, ed. Hunter, Shireen ve Malik, Huma, çev. Cem Demirkan, Deniz Öktem vd, Gelenek Yayınları, 2003, ss. 23-32.

-----, “Clash of Civilisations?: Contemporary Images of Islam in the West”, *Islam, Modernism and the West: Cultural and Political Relations at the End of Millenium*, ed. Gema Martin Munoz, I. B. Tauris Publishers, Londra, 1999, ss. 94-108.

Evans, Carolyn, “The Islamic Scarf in the European Court Of Human Rights”, (15.12.2007)
[http://mjil.law.unimelb.edu.au/issues/archive/2006\(1\)/04Evans.pdf](http://mjil.law.unimelb.edu.au/issues/archive/2006(1)/04Evans.pdf)

Göle, Nilüfer, *İslamın Yeni Kamusal Yüzleri*, Metis Yayınları, İstanbul, 2000.

- Habermas, Jürgen, *‘Öteki’ Olmak, ‘Öteki’yle Yaşamak*, çev. İlknur Aka, YKY, İstanbul, 2002.
- Harman, Ömer Faruk, “Fransa’da İslam Konseyi (CFCM)”, *Diyanet Avrupa Dergisi*, Şubat-2008 sayısı, ss. 7-8.
- Hentch, Thierry, *Hayalî Doğu-Batı’nın Akdenizli Doğu’ya Politik Bakışı*, çev. Aysel Bora, Metis Yayınları, İstanbul, 1996.
- Hıdır, Özcan, “Tarihte Bir Anti-İslamist Olarak Martin Luther”, *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*, ed. Canatan, Kadir, Hıdır, Özcan, ss. 145–178. Eskiyei Yayınları, Ankara, 2007.
- Hıristiyan Bilimleri Gözlem Merkezi İnternet Sitesi (02.10.2008)
- <http://www.csmonitor.com/2005/0422/dailyUpdate.html>
- Husband, Charles, “The Political Context of Muslim Communities’ Participation in British Society”, *Muslims in Europe*, ed. Bernard Lewis, Dominique Schnapper, Pinter Publishers, Londra, 1994, ss. 79-97.
- Intolerance and Discrimination against Muslims in the EU: Developments since September 11*, International Helsinki Federation for Human Rights / Uluslararası Helsinki İnsan Hakları Federasyonu (IHF), ed. Ann-Sofie Nyman, Viyana, 2005.
- Islam-Outside The Arab World*, ed. David Westerlund, Ingvar Svanberg, Curzon Press, Richmond, 1999.
- Islamophobia and its Consequences on Young People*, European Youth Centre, yayına hazırlayan Ingrid Ramberg, Budapeşte, 2006.
- Islamophobia: A Challenge for Us All*, Commission on British Muslims and Islamophobia, Runnymede Trust, Londra, 1997.
- Islamophobia: Issues, challenges and actions*, Runnymede Trust, , Londra, 2004.

- Jansen, Johannes J. G., "Islam and Muslim Civil Rights in the Netherlands", *Muslims in Europe*, ed. Bernard Lewis, Dominique Schnapper, Pinter Publishers, Londra, 1994.
- Jerusalem Post*, "Muslims about to take over Europe" Haberi (21.09.2008)
<http://www.jpost.com/servlet/Satellite?pagename=JPost%2FJP Article%2FShowFull&cid=1167467834546>
- Kabbani, Rana, *Avrupa'nın Doğu Söylenceleri-Tasarla ve Yönet*, çev. Pınar Kaya, Gökhan Doğramacı, Yayınevi Yayıncılık, İstanbul.
- Kahf, Mohja *Batı Edebiyatında Müslüman Kadın İmaji*, Küre Yayınları, çev. Yeşim Ezdirmez, İstanbul, 2006 (orj. adı: *Western Representations of the Muslim Women-From Termagent to Odalisque*, University of Texas Pres, 1999).
- Keneş, Bülent, *Batı Medyasında İslam İmaji*, İz Yayıncılık, İstanbul, 1998.
- Keyman, Fuat E., "Globalleşme, Oryantalizm ve Öteki Sorunu: 11 Eylül Sonrası Dünya ve Adalet", *Doğu Batı: Oryantalizm-2*, Yıl: 4, Sayı: 20, Ankara, Ağustos, Eylül, Ekim 2002, ss. 11-32.
- Koningsveld, Pieter S. van, "Müslüman Varlığına Avrupa'nın Tepkisi", *Avrupa ve Amerika Müslümanları*, ed. Hunter, Shireen ve Malik, Huma, çev. Cem Demirkan, Deniz Öktem vd, Gelenek Yayınları, 2003, ss. 79-86.
- Korkut, Şenol, "Batı Düşüncesinde İslam ve Hz. Muhammed (s.a.s.) İmaji", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı: 34 (2008/1), İstanbul, 2008.
- Lewis, Bernard, "The Roots of Muslim Rage." *The Atlantic Monthly*, Volume 266, No. (Eylül, 1990): 47 – 60.
- Lewis, Reina, *Oryantalizmi Yeniden Düşünmek- Kadınlar, Seyahat ve Osmanlı Haremi*, çev. Beyhan Uygun Aytemiz, Şeyda Başlı, Kapı yay., İstanbul, 2006.

- Loo, Hans Van Der, Reijen, Williem Van, *Modernleşmenin Paradoksları*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2003.
- Lubeck, Paul, “İslamî Ağların Meydan Okuması ve Vatandaşlık Talepleri: Avrupa’nın Küreselleşmeye Sancılı Uyumu”, *Müslüman Avrupa ya da Avro-İslam- Küreselleşme Çağında Siyaset, Kültür ve Vatandaşlık*, ed. Alsayyad, Nezar; Castells, Manuel, çev. Zehra Savan, ss. 105-140, Everest Yayınları, İstanbul, 2004.
- Marshall, Gordon, *Sosyoloji Sözlüğü*, çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü, Bilim Sanat Yayınları, Ankara, 1999, ‘kamusal alan-özel alan ayrımı’ maddesi.
- Masood, Ehsan, *British Muslims-Media Guide*, British Council, 2006.
- Meuleman, Johan, “İngiltere’de İslamofobi”, *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*, ed. Canatan, Kadir, Hıdır, Özcan, ss. 283–308. Eskiyei Yayınları, Ankara, 2007.
- Moratinos, Miguel Angel, “Europe and the Muslim World in International Relations”, *Islam, Modernism and the West: Cultural and Political Relations at the End of Millenium*, ed. Gema Martin Munoz, I. B. Tauris Publishers, Londra, 1999, ss. 38-46.
- Munoz, Gema Martin, “Islam and the West: An Intentional Duality”, *Islam, Modernism and the West: Cultural and Political Relations at the End of Millenium*, ed. Gema Martin Munoz, I. B. Tauris Publishers, Londra, 1999, ss. 3-24.
- Muslims in Europe*, ed. Bernard Lewis, Dominique Schnapper, Pinter Publishers, Londra, 1994.
- Muslims in The European Union-Discrimination and Islamophobia*, European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia (EUMC), 2006.

- Nielsen, Jorgen S., *Muslims in Western Europe*, Edinburgh University Press, ikinci basım, Edinburgh, 1995.
- , “Muslims and European Systems”, *Islam, Modernism and the West: Cultural and Political Relations at the End of Millenium*, ed. Gema Martin Munoz, I. B. Tauris Publishers, Londra, 1999, ss. 224-236.
- Nyang, Süleyman S.; Abed-Rabbo, Samir, “Bernard Lewis ve İslamî Araştırmaları”, *Oryantalistler ve İslamiyatçılar-Oryantalist İdeolojinin Eleştirisi*, ed. Hüseyin, Asaf; Olson, Robert; Kureşi, Cemil, çev. Bedirhan Muhib, İnsan Yayınları, İstanbul, 1989, ss. 203-228.
- Okumuş, Fatih, ‘Avrupa’da İslamofobi ve Mâbâdı’, *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*, ed. Canatan, Kadir, Hıdır, Özcan, ss. 119–144. Eskiyei Yayınları, Ankara, 2007.
- Özdemir, Mehmet, *Endülüs Müslümanları*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara, 1997.
- Özenç, Berke, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve İnanç Özgürlüğü*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2006.
- Polat, Hasan, “Federal Almanya’da Müslümanlar ve Baden-Württemberg Eyaletinde Alman Vatandaşlığına Geçişte Uygulanan Testin Oluşum Hikayesi”, *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*, ed. Canatan, Kadir, Hıdır, Özcan, ss. 329–354. Eskiyei Yayınları, Ankara, 2007.
- Ramadan , Tariq, “Relations Between Europe ans Islamists”, *Islam, Modernism and the West: Cultural and Political Relations at the End of Millenium*, ed. Gema Martin Munoz, I. B. Tauris Publishers, Londra, 1999, ss. 136- 152.
- Reeves, Minou, *Muhammad in Europe-A Thousand Years of Western Myth-Making*, Garnet Publishing, UK, 2000.

Sayyid, S., “Avrupa’nın Suskunluğu/Müslümanların Sesi”, *Avrupa ve Amerika Müslümanları*, ed. Hunter, Shireen ve Malik, Huma, çev. Cem Demirkan, Deniz Öktem vd, Gelenek Yayınları, 2003, ss.95-106.

Strasbourg Konferansı Resmi Sitesi (15.11.2008)

<http://www.strasbourgconference.org/caselaw/DahlabvSwissDecision.pdf>

Summary Report on Islamophobia in the EU after 11 September 2001, EUMC/European Monitoring Centre on Racism And Xenophobia, haz. ALLEN, Christopher; NIELSEN, Jorgen S., Viyana, 2002.

Tayfur, Kemal, *Atlas*, “Kayıp Ülke Endülüs”, Sayı: 105-Aralık 2001.

Tekin, Mustafa, *Kutsal, Kadın ve Kamu*, Açılım Kitap, İstanbul, 2004.

The Impact of 7July 2005 London Bomb Attacks on Muslim Communities in the EU, European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia-EUMC, 2005.

The New York Times, “Bernard Lewis Asks 'What Went Wrong?' Between Islam and the West” Haberi, (12.07.2008)

<http://www.nytimes.com/2002/01/27/books/review/27KENNET.html?ex=1221796800&en=72e9d643f6c0069e&ei=5070>

The Oxford English Dictionary

The Reference Frame İnternet Sitesi (31.12.2008)

http://motls.blogspot.com/2006_02_01_archive.html

Tibi, Bassam, “Avrupa’daki Müslüman Göçmenler: Avro-İslam ile Gettolaşma Arasında”, *Müslüman Avrupa ya da Avro-İslam-Küreselleşme Çağında Siyaset, Kültür ve Vatandaşlık*, ed. Alsayyad, Nezar; Castells, Manuel, çev. Zehra Savan, ss. 47-79, Everest Yayınları, İstanbul, 2004.

- Turner, Bryan S., *Oryantalizm, Kapitalizm ve İslam*, çev. Ahmet Demirhan, İnsan Yayınları, İstanbul, 1997.
- Vandermersch, Edmond; Weydert, Jean, “Katoliklik”, *Avrupa Birliği Ülkelerinde Dinler ve Laiklik*, haz. Jean Baubérot, çev. Fazlı Arabacı, Ufuk Kitapları, İstanbul, 2003, ss. 189-197.
- Watt, Montgomery, *İslam Avrupa’da*, çev: Hulusi Yavuz, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2000.
- Yavuzcan, İsmail H., “Almanya’da İslamofobi”, *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*, ed. Canatan, Kadir, Hıdır, Özcan, ss. 309–328. Eskiyei Yayınları, Ankara, 2007.
- Yeğenoğlu, Meyda, *Sömürgeci Fanteziler-Oryantalist Söylemde Kültürel ve Cinsel Fark*, Metis Yayınları, İstanbul, 2001.
- “Avrupa Kimliğinin İdeolojik Arkapları”, *Doğu Batı-Dün Bugün Yarın: İdeolojiler 4*, yıl: 8, sayı: 31, Ankara, Şubat, Mart, Nisan 2005, ss. 89-105.
- Zayzafoon, Lamia Ben Youssef, *The Production of Muslim Women- Negotiating Text, History and Ideology*, Lexington Books, Oxford, 2005.

ÖZGEÇMİŞ

Doğum Yeri ve Yılı: Samsun / 1982

Öğrenim Gördüğü Kurumlar:	Başlama Yılı	Bitirme Yılı	Kurum Adı
Lise:	1997	2000	Bursa Anadolu İmam Hatip Lisesi
Lisans:	2000	2004	Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi
Yüksek Lisans:	2005		Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İDÖB, Din Sosyolojisi Bilim Dalı

Medeni Durum: Bekar

Bildiği Yabancı Diller Ve Düzeyi:

İngilizce: İleri Seviye

Çalıştığı Kurumlar:	Başlama Tarihi	Ayrılma Tarihi	Çalışılan Kurumun Adı
1. Fahri Kur'an Kursu Öğreticiliği	03 Kasım 2006	22 Şubat 2007	Çankaya İlçe Müftülüğü/Ankara
2. 4-C Sözleşmeli Kur'an Kursu Öğreticiliği	23 Şubat 2007	24 Ağustos 2007	Çankaya İlçe Müftülüğü/Ankara
3. Fahri Kur'an Kursu Öğreticiliği	24 Ağustos 2007	08 Ocak 2008	Çankaya İlçe Müftülüğü/Ankara
4. 4-B Sözleşmeli Kur'an Kursu Öğreticiliği	09 Ocak 2008	Çankaya İlçe Müftülüğü/Ankara

Yurt İçi ve Yurt Dışında Katıldığı Projeler:

- **14-19 Ekim 2003 / Visegrad-Macaristan:** “Social Inclusion For Youth/Gençliğin Sosyal Katılımı” konulu bir gençlik projesine katıldım. Proje Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı tarafından finanse edilmiştir.

- **01-05 Ekim 2004 / Ankara:** ODTÜ’nün bir öğrenci kulübü olan AEGEE-Türkiye (Association des Etats Generaux des Etudiants de l'Europe-European Students' Forum) tarafından düzenlenen “Islam and Europe: Eye Contact/İslam ve Avrupa: Yakın Temas” isimli projesine katıldım. Bu proje de Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı, ODTÜ ve bazı Avrupa Kuruluşları tarafından desteklenmiştir.

- **5-12 Ekim 2004 / Bursa ve İstanbul:** Koordinatörlüğünü kendim yaptığım “Unprejudiced Way of Looking” - “Siz Önyargısızlaştırdıklarımızdan mısınız?” isimli bir gençlik projesi düzenledim. Bu projeye Türkiye dahil 5 ülkeden toplam 41 genç katılmıştır. 17.000 avro olan bütçesinin tamamı Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı tarafından karşılanmış olup, organizasyon aşamasında Bursa ve İstanbul Belediyelerinden yardım alınmıştır.

- **15-21 Kasım 2004 / Barselona-İspanya:** “Peace Building/Barışı Kurmak” konulu bir projeye katıldım. Bu projenin de tüm masrafları Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı tarafından karşılanmıştır.

- **14-19 Ağustos 2005 / Sivas:** “European Culture-Anatolian Culture/Avrupa Kültürü-Anadolu Kültürü” isimli gençlik projesine eş koordinatörlük yaptım. Bu projeye Türkiye dahil toplam 4 ülkeden 19 genç katılmıştır. Proje Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı tarafından finanse edilmiştir.

- **02-08 Kasım 2006 / Malta:** “Medi-Terra: An Island Amongst Religions/Medi-Terra: Dinlerin İçinde Bir Ada” adlı bir gençlik projesine katıldım. Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam’ın bir arada yaşandığı bu adada, bir dinlerarası diyalog çalışması yapılmış ve bu dinlerin Malta’daki kökleri araştırılmıştır. Projenin tüm masrafları Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı tarafından karşılanmıştır.

Katıldığı Yurt İçi ve Yurt Dışı Bilimsel Toplantılar:

- **17 Eylül -02 Ekim 2005 / Montpellier - Fransa:** Montpellier Protestan Teoloji Fakültesi'nin hazırlamış olduğu "JAFARE-*Janus Faces of Religion: A European Perspective on the Religion-State Relationship / Dinin İki Farklı Yüzü: Din-Devlet İlişkilerine Avrupaî Bir Perspektif*" isimli Erasmus IP, yani kısa süreli lisans üstü eğitim programına, fakültemin seçmiş olduğu 4 öğrenci ile beraber katıldım. Avrupa'nın çeşitli ülkelerinden ilahiyat fakültesi öğrenci ve öğretim üyelerinin katıldığı bu projede, 15 gün boyunca lisans üstü eğitimler alınmış ve çeşitli çalıştaylara iştirak edilmiştir.
- **17-30 Eylül 2006 / Groningen – Hollanda:** Groningen Teoloji Fakültesi'nin hazırlamış olduğu JAFARE-2 eğitim semineri düzenlenmiştir. Din ve Ahlak konulu seminere fakültemizin seçmiş olduğu 3 öğretim görevlisi ve 1 yüksek lisans öğrencisiyle beraber katıldım.

07.02.2009

Tuba ER